عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

پرسیارکردن لە تاریکی

" لە هیچ دنیایەکەوە رەوانە نەکراوم"

هەولێر 2018

www.dengekan.com

لە بڵاوکراوەکانی گۆڤاری نما زنجیرە (   )

ناوی کتێب: پرسیارکردن لە تاریکی " لە هیچ دنیایەک رەوانە نەکراوم"

بابەت: ناسنامەی ئەدەبی

نوسینی: عەبدولموتەڵیب عەبدوڵلا

تایپ: نوسەر

چاپی یەکەم: 2018

تابلۆی بەرگ: ئەنتۆنیۆ تاپێش

دیزاینی بەرگ: سەرکەوت وەلی

تیراژ: 500 دانە

چاپخانەی: شەهاب

نرخ: 4000 دینار

لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان

ژمارەی سپاردنی (84) ساڵی (2018)ی پێدراوە

ناوەڕۆك

-پێشەکی.. 5
- نیگای هونەر.................................... 6
- چاوی شۆڕش.................................... 14
- نەخشی منداڵی.................................. 23
- خەیاڵی کتێب.................................... 29
- شۆڕشی نویٚ، ئەدەبی بەرگری................. 39
- پرسیارکردن لە رۆمان و رۆمانی کوردی............ 47
- نیگای من و هەشتاکانی ئەدەبی کوردی.......... 57
- لە خوێندنەوەوە بۆ خوێندنەوە 67
- من و یەکێتی نوسەران.............................77
- من و ئازاد سوبحی وەك شاعیر...................... 91
- گۆڤاری سەراب سەراب.............................. 97
- نوسەر لە چەند دێڕێکدا.............................. 106

پرسیارکردن لە تاریکی

" لە هیچ دنیایەکەوە رەوانە نەکراوم"

نا‌توانین هەرگیز لە زمانێك زێتر بە کار بهێنین.

"دریدا"

ناتوانین هەر تەنها زمانێك بە کار بهێنین.

"عەبد ئەلکەبیر ئەلخەتیبی"

پێشەکی

رامبۆ: وەك دەزانین خۆشەویستی دەبێ لە نوێوە دابهێنرێتەوە.

قەسیدەی بەشێك لە دۆزەخ.

خوێنەری خۆشەویست ئەو دەقەی بەردەستتان یادەوەری نییە، چونکە گێڕانەوەی ژیانی کەسی نییە، وەك چەمکی یادەوەری داوای دەکات. ژیاننامە نییە، وەك ئەوەی لەسەر راستبێژی وەستا بێت، بەڵکو زمانێکی دیکەیە بەرانبەر زمان‌و لەگەڵ زماندا! نەك بەو مانایەی کە کاری چارەسەرکردنی یەکیەتی زمان بکات، بەڵکو بەو مانایەی کە زمان دەیەوێت.

بە هەر زمانێک کە (من) دەخەینە نێو رستەوە، یان یادی (من) دەکەینەوە، یان زمانی (من) ئاشکرا دەکەین... راستەوخۆ "من بیر دەکەمەوە"ی دیکارت ئامادەیی هەیەو (من) دەبێتەوە سێنتەری بیرکردنەوە. ئەو دەقە بە نیازە (من)ی دیکارتی‌و (من)ی گرامەرو (من)ی ئەدەبی بخاتە سەر خودی خۆی، یان سەر ئێمە... بیرکردنەوەیەك هەیە پێیوایە کۆی ئەو (من)انە لە رووە (سۆسیۆ- رۆشنبیری)یەکەی با جیاوازیش بن، هەر هاوشێوەن، چونکە کۆی ئەو (من)انە بە هەمان واقیع‌و دەروون‌و دیاردەوە بەندن، ئەگەرچی رێگای زمانیان هەمان رێگاش نەبێت... بە دیوەکەی دیکەش دریدا لە (ل 44) کتێبی (احادیه الاخر اللغویه) دەڵێت: هەر چۆنێ بێ گەڕان بە دوای چییەتیمان لە نێو زماندا، وەك مەسەلەی گەڕانەوەی بێکۆتایی سەیر دەکرێت.

بە کورتی دەمەوێ بڵێم (من) لەو دەقەدا بابەت نییە، بەڵکو دەکەوێتە نێو ئەزموونی زمان‌و ئەزموونی (سۆسیۆ- رۆشنبیری)یەوە، لەوێوە پەیوەندی بە جەوهەری (من) لە لەگەڵ زمان‌و زمانی ئەدەبییەوە دەبەستێت.

عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

هەولێر 2015/11/5

نیگای هونەر

یەکێك گوتبووی ئەوەی زۆربەی وەرزەکان پانتۆڵێکی کاوبۆی شینو کراسێکی سپی و کلاَشێکی سپی لە پێ دەکا، هەمیشە کتێبێکی بە دەستەوەیەو خەیاڵی لێرە نییە، ئەوە موتەڵیبە؟! دەزانم سەرم لە نێو کتێبان دەجولێتەوە، بەلاَم وەك (ئەرستۆ)ی گەورە خوێنەری دنیا نا، خەیاڵم بەدوای گرتنی گەردەلوولەوەیە، بەلاَم (ریلکە) نیم! ئەوە فیگۆری ژیانی رووتی منە بە کەمەکێك دەستکارییەوە، مرۆڤێك کە نەیتوانی خۆی بکوژێ، نەیتوانی ولاَت جێبهێڵێت، مرۆڤێك لە ناخەوە دژی دامەزراوی سیاسیو پیرۆزی ئیمانی داخراوو لەگەڵ شتە پەراوێزو بچوکەکاندا دێتەوە... هەموو ئەوانە بە تێپەڕینی رۆژگار بە هەندێ دەستکارییەوە بوون بە شیعر، شیعر پرسیار لە تاریکی دەکات، لە ماڵی باران لەگەڵ با دەخەوێ... ئەوە منم دەنگەکان بە برێك لە دەستکارییەوە هاوسەنگ دەکەم، ئەوە منم زەمەنێکە لە تەماشاکردنی ئاو دێمەوەو کتێبی دەریا لە (سان جۆن پێرس) دەخوازم.

لەسەرەتای حەفتاکان ماڵمان لە هەولێر گەڕەکی (کوران) سەرەتای جادەی ئەلبان لە قەسران جێگیربوو، چوار ماڵی بە تەنیشت یەكو بە یەك شێوە دیزاین کراو، خانووی کرێکارانی کارگەی ئەلبان... دیسان ئەوە سەرەتا نییە، بەڵکو سەرەتای شۆڕشی ئەیلول بوو، بە هۆی بۆمبارانی تەییارە سیخۆییەکانی رژێمی بەعسی ئەوسای عیراق بۆ سەر پێشمەرگەو دێیە سنورییەکانی حاجی ئۆمەرانو ئازادیو خەللان... دایکم و منی تازە لە دایکبوو لەگەڵ خەڵكو خوای ئەو ناوچەیە دوور لە باوکم کە ساڵی 1962 پێشمەرگە بوو، دەربەدەری وڵاتی ئێران دەبین. من لە ئێران بە (محەمەد) ناونوس کراوم، دیسان ئەوە یەکەمو دوا تامچێشتنی غەریبی نییە، بەڵام دایکم خووی بە گێڕانەوەی ئەو بەسەرهاتەو ئەو ناونوسکردنە گرتبوو. بەر لە شۆڕش ماڵە باوانی دایکم کەوتبوونە گوندی خەللانی شێخ عەللائەدین... دەزانم تامی غەریبیو تامی کەبابی هەولێر بە ئاسانی هەستی چێژ وەرگرتنی مرۆڤ بەرنادات، بەڵام هەر یەکەو وەك خۆی! منو دایکم دوای ئەوەی لە ئاوارەیی گەڕاینەوە، دوای ئەوەی باوکم چەکی داناو لە هۆتێلی (شیرین) -کە دەکەوێتە سەر قاوەخانەی (مەچکۆ)ی ئێستا- دەست بە کار دەبێت، ئیتر لە هەولێر لە گەرەکی (تەعجیل) نیشتەجێ دەبین... لە گەڕەکی تەعجیل بۆ تەیراوە بۆ جمهوریو بۆ حەساری عیزەدین ئاغاو بۆ خانوویەکی یەك ژووری کە سەر بە ماڵی (مونعیم محەمەد عەلی ئەفەندی) بوو، لە تەنیشت حەساری عیزەدین ئاغاو بەرانبەر ئاشی ئەحمەد جەلەبیو دواتریش بۆ گەرەکی کوران... ئێمە لە سەرەتای شەستەکان لە هەولێر نیشتەجێ بووین. دارشتنی ئەو هەواڵەم لە باوکمەوە بۆ ماوەتەوە.

هێشتا سۆفییەکان گەڕەکی زانیاری و هەولێرییان جێنەهێشتبوو، من لە پۆلی یەکەمی سەرەتایی وەرگیرام، بەر لەوەی ساڵ بە نیوە بێ، لەبەر دەرزلێدان بێ ئەوەی کەس هەستم پێبکات خۆمو خەیاڵی منداڵانەی سەرم، بە تەنیا لە پۆل

هاتینە دەرەوە، خۆمو ئەو جانتایەی دایکم بـۆی دروسـت کردبـووم بـەرەو مـاڵ بووینەوە، دایکم لێی پرسیم کە بۆ وا زوو گەڕامەوە؟ حیکایەتێکی دوورو درێـژم لە مێشکمدا ئامادە کردبوو، کەچی بە یەك رستە گوتم: لەبەر دەرزی لێدان.

دوای ئـەنفال تـازە بـە بریـاری لێبـوردنی دوو سـایدی (367)و (737) 1988/9/8 پەیوەست بە لێخۆشبوون لە پێشـمەرگەو سـەربازانی هـەڵاتوو و پاشـکەوتوو...وەك پاشـکەوتووی سـەربازی دوای دڵ لــە دڵــدانو ململانێــی دەروونیو نیگەرانییەکی زۆر لەگەڵ (سەردار سـنجاوی) خۆمـان رادەسـتکردەوە کە رەوانەی سەربازگای کەرکوك کرام، لەوێ لە نێو ئەو هەموو سـەربازانەی کـە نۆرەیان بۆ خوێنبەخشینی شەڕی عیراقو ئیران گرتبوو، رامکرد، کەس پرسـیاری ئەو خۆدزینەوەیەی لێنـەکردم، زۆرانـی وەکـو مـن لەوانـەش (رێـدار ئـەنوەر)و (دلشاد خدر)و (حـاکم شـێرزاد).. خۆیـان لـەو خوێنبەخشـینە دزیبـۆوەو ئـیتر لەدووری خوێنبەخشەکان بەرە بەرە تێکەڵی قسان بووینو خوێنبەخشینمان لەبیر چۆوەو کەوتینە نێو باسی ئەدەبو هونەرەوە.

ئەدەبو هونەر وەك یادەوەری سـەرەتاو کۆتـایی نییـە، فینـۆس خواوەنـدی هونەرو جوانیو ئەپۆلۆ خواوەندی شیعر دەکەوێتە ناخی مرۆڤایەتییـەوە، نـاخی تەمومژاوی، رۆناكو تاریکیی سەدەکانو ئومێدو نائومێدیو سەرکەوتنو دۆڕانە لە بنەهاتووەکان...

لە باسی وێنەکێشانو گوناهەکانی وێنەکێشان هەمیشە لە ماڵەوە داپـیرەم- دایکی باوکم- کە خەڵکی مهابادی رۆژهـەڵات بـوو، دەیگـوت رۆڵـە لـە رۆژی دوایی دەبێ رۆح بە بەر ئەو وێنانە بهێنی، بڕوایەکی رەهای بەو قسەیە هـەبوو، خودا لەسەر ئەو روخسارە دەستکردانە سزای خـۆی دەبێـت! ئـەو بیرکردنـەوەو دنیابینییە لەوێوە هاتووە کە تەنها خودا خالقە و هـەموو کارەکـان تـەنها ئـەو دەتوانێ خاوەنییان بێت!! بیر لەوە بکەرەوە رەنگە خودا دەستو پەنجەی رەنگینی (ئـەزمیل فیـدیاس) پەیکەرتاشـی گریکـی، یـان (جـەواد سـلیم)و (شـاکر

ئالسەعید)و (محمەد عارف)و...خۆش بێت، بەڵام منی دەستو پێ سپی چۆن دەبەخشێ؟! منی منداڵ بێ پەروا کاغەزی سپیم بە رەنگو نیگارەکانم پڕ دەکردەوەو لە بری یاری منداڵانە لە قوڕی دەستکردو خودا کرد پەیکەرم دەنەخشاند، ساڵی 1974 لە پۆلی چوارەمی سەرەتایی پێش ئەوەی ناوی قوتابخانەکەمان لە بابەتاهیری هەمەدانییەوە ببێتە بابەتاهیری سەرەتایی کوڕان، بەهرەی وێنەکێشانم لە پێشانگای قوتابخانەکان لە قوتابخانەی (ئیبن مستەوفی) نیشاندا! مامۆستا (صدیق رەواندوزی) یەکەم کەس بوو، کە ئەو بەهرەیەی لە مندا دۆزییەوە، ئەگەرچی ئەو مامۆستای وێنەکێشان نەبوو، بەڵام بەو باڵا درێژو بەو سیسەیەوە مەیلێکی زۆری بۆ ئەو هونەرە هەبوو، لە رێگای وێنەوە وانەکانی دەختستە مێشکی قوتابیانییەوە. ماڵی مامۆستا صدیق رەواندوزی دەکەوتە گەڕەکی زانیاریو ئەوبەری قوتابخانەکەمانو ئەوبەری شەست مەتری، کەچی ماڵی مامۆستا (قەرەنی ئەسوەد) راستەوخۆ لە پشت قوتابخانەکەمانەوە بوو، مامۆستا صدیق رەواندوزی کوڕێکی بە ناوی دلێر هەبوو ساڵێك لە پێش ئێمەوە بوو... من هەر لە پۆلی سێیەمی سەرەتاییەوە هەفتانە ئەو وێنانەی دەمکێشان لە رێگای مامۆستا صدیقەوە بە تابلۆی ئاگادارییەوە هەڵدەواسرانو وێرای ئەو وێنانەی من دەمکێشان وێنەکانی (دلێر صدیق)و (فەیسەڵ سەید عوسمان)... هەڵدەواسران.

ئەوەی فێری ئەلف و بێی کوردی کردم هەر خەتخۆشی مامۆستا جەبار یاسین نەبوو، بەڵکو سەلیقەی بەدواداچوون و دڵسۆزی ئەو بوو بۆ جواننوسیو رازاندنەوەی پیتەکان، هەر پیتەی بە رەنگێ دەنەخشاند، پیتەکان بە منداڵان پێدەکەنین، سنوری نێوان خەیاڵی منداڵانەی ئێمەو چیرۆکی پیتەکانی مامۆستا جەبار یاسین رۆژ بە رۆژ لە گەشە دابوو، هەموو پیتێکی بە ژیان دەچواند، هەر کە ئەو شتە زیندووانەمان لە دەرەوەی قوتابخانە دەبینی پیتەکانمان بیر دەهاتەوە،

بـیری منـداڵی ئێمـه لـه نێـوان پیتـهکانی مامۆسـتا جـهبارو پیتـهکانی ژیـان دهدرهوشایهوه، له نێوان پیته سپییهکانی مامۆستا جـهبارو کـۆتره سـپییهکانی (ئهحمهد)ی هاوڕێم له شهقهی باڵـمـان دهدا، هـهرگیز (ی)ای مـراویو (ن)وونـی مهنجهڵی چێشتم بیر ناچێتهوه، هەرگیز ماڵه قوڕینهکهی ئهحمهدی هاوڕێو کۆتره خهمگینهکانیم له بیر ناچنهوه، مامۆستا جهبار تهمهنێکی بهسهر برد، ئهحمهدی هاوڕێم هەر تەنها ساڵێك له پۆلی یهکهمو له هاوینی ساڵی دووهم بـه نهخۆشـی کۆچی دوایی کرد، ئهو کۆتره سپییهم هـهرگیز بـیر ناچـێتهوه، وهك چـۆن هـهتا ئێستاش خشتهی لێکدانم بیر نهچۆتهوه، ئهو وانهیـه مامۆسـتایهکی خنجیلانـهو وریاو چاپووك پێیدهگوتین ناوی مامۆستا (عهبـدولقادر) بـوو، مـاڵی مامۆسـتا عهبدولقادر هەر به ڕیزی قوتابخانهکهمانو له تهنیشـت مـاڵی مامۆسـتا جـهبار بوو، مامۆستا عهبـدولقادر ئهوهنـده سـوور بـوو لهسـهر دهرخکردنـی خشـتهی لێکدان، بڕوا ناکهم منداڵێك ههبێو لای ئهو مامۆسـتایه خوێنـدبێتی خشـتهی لێکدانی بیر چـووبێتهوه، مامۆسـتا عهبـدولقادر بـه خـۆیو داره قووتیلهکـهی ئهوهنده به پهله جارانی لێدهپرسینهوه نهماندهزانی چۆن لـه نێـوان پرسـیارێك و پرسیارێکی دیکه دهمی دهگاتهوه یهك، وهك چۆن به پهله دهیپرسی بـه پهلـهش دارهکهی دهستی لێدهوهشاندین، گرنگ نهبوو بهر کوێمان دهکهوێت! ئـهو لێدانـه ئهگهرچی بۆ ئێمه به تایبهتی زستانان به ئازار بوو، بهڵام دهرچوونیش لهو دارانه چێژێکی زۆری پێدهبهخشین.

له سنور بهدهر چێژم له وانهی هونهری وێنهکێشـان دهبینـی، ئهگـهر کـۆتره سهرکێشهکانی مامۆستا قهرهنی له حهوشـهی قوتابخانـه ههڵبنیشـتبانو وانـهی نیگارمان ههبایه، ئهوه مامۆستای وانه بیری بۆ وێنهکێشانی کۆتر دهچـوو، یـان وێنهی ئهو پشیلانهی خۆیان له کۆترهکان دادهنوسـاند، زۆرجـاریش وێنـهی ئـهو دارو گوڵو مهرکانانهمان دهکێشـا، کـه لـه حهوشـهکه دهکهوتـه بـهر سـێبهری چاومان. بهڵام نه وێنهی کۆترهکانی ئێمـهی منـداڵ لـه کـۆتری (زاجـل)ی نێـو

حیکایەتی جوگرافیاو مێژووی مامۆستا قەرەنی دەچوو، نە پشیلەکانمان لە پشیلەی (شیرازی) دەکرد...وێنەکێشان لە ماڵو لە قوتابخانە بەشێکی زۆری خەیاڵو ژیانی من بوو، مامۆستای وانەی نیگارکێشانمان (نەشئەت سەفار) پیاوێکی هێمنو بێدەنگ بوو...زۆر لە مامۆستایانی دیکەش بایەخیان بە وێنەکێشانو چالاکی قوتابخانەکان دەدا، لەوانەش مامۆستای ئینگلیزی (عەزیز بەرخول) زۆرجار منی بۆ ژووری مامۆستایان بانگ دەکرد تا وێنە بە رەنگی زەیتی بکێشم، مامۆستا عەزیز هەموو جارێك کە لە وانەی ئینگلیزی لە(جەباری کوڕی مەلا هەمزە) تووڕبایە پێی دەگوت خەڵك گووی لە نێو مانگ کرد، تۆ تازە دەڵێی ئەی مانگ منو تۆ هەردوو هاودەردین...جەبار دەیگوت من شاعیرم..بەدران حەبیب میرانو جەبار هەمزەو محێدین...بێ ئەوەی شەرم بکەن، لە کاتی ریزبوونی قوتابیانی قوتابخانە دەچوونە ناوەڕاستی گۆڕەپانو دوای هەڵکردنی ئاڵای نیشتمانی رۆژی پێنجشەممان لەبەر دەمی مامۆستا و بەڕێوەبەر وەك (تاهیر تۆفیق) دەستیان بادەداو شیعری داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ قەت بەر ناگرێ و ئەی وەتەن مەفتوونی تۆمو... دەخوێندەوە. مامۆستا عەزیز بەرخول پیاوێکی تێکسمڕاوی سوور و سپی بوو، یەکێك بوو لە نەیارانی رژێمی ئەوسای بەعسو کاتێك کودەتایەکەی (محەمەد عایش) ئاشکرا بوو، ئەو وڵاتی جێهێشتو بۆ ئەمریکا هەڵات. ئاداری 1974 ساڵی بەرخودانو هەڵچوونو هەڵایسانی تووڕەییو خەباتی کوردایەتی بوو، ساڵی بوێرییو چاونەترسیو جەسووری، ساڵی یاخیبوونو بەرەو چیابوونەوەو کۆڵنەدان... من لە پۆلی چوارەمی سەرەتایی بووم، کە شۆڕش گڕی گرت، لە زۆربەی ماڵان برینی زیندانی حەرەس قەومیو چوونە چیای پۆلیسانو یاخیبوونی گەنجان... چرپەو باسی زۆری بەدوای خۆیدا دەهێنا. لەو مامۆستایانەی کە شۆڕشیان بە گەرمی وەرگرتبوو مامۆستا قەرەنیو مامۆستا (ئەحمەد)و مامۆستا (زرار)ی کوردی

بوون...بزر بوونو هەندێ لە قوتابیان دەیانگوت چووینە سەرێ، بەلاَم ماوەیەك ونبوونو گەڕانەوە...ئەوسا بەڕێوەبەری قوتابخانەمان (ناصح داود ئەیوب)، هەتا بلێی لەسەرەخۆو هێمن بوو، مامۆستا عەبدولقادری بیرکاری جێگری بوو. فەراشی قوتابخانەکەمان ناوی (عەباس ئەبو شوارب) بوو، بەخۆیی بە قەلاَفەتی توونید تۆلاَو بە پایسکیلە حەدبا شینەکەی یەکەم کەس بوو دەرگای قوتابخانە بکاتەوەو دوا کەسیش بوو لە داخستنی. مام عەباس پیاوێکی قسە خۆش و لەبەر دلاَن بوو. بەشێکی زۆرمان کە زوو بۆ قوتابخانە دەهاتین لەخۆشەویستیمان بۆ وانەکان نەبوو، بەلکو دەمانویست لەگەلاَ یارمەتیدانی مام عەباس گوێمان لە قسە خۆشەکانیشی بێت. مام عەباس بە (خەلیل یابە)و جەباری مەلا هەمزەی دەگوت بۆ ئەوەی پرچتان وەك قژی (کامەران حەمە سالح)و (ئارام ئیسحاق)..نەرم بێ‌و بتوانن بەئاسانی دایبهێنن، پێویستە شەوانە دۆشاوی لێبدەنو بەیانی کە هەلسان بەئاو بیشۆنو ئینجا تەماشاکەن لە قژی عەبدولحەلیم حافز جوانتر دادێت..ئەوسا زەمەن زەمەنی فەرید ئەترەش و عەبدولحەلیم حافز و ئوم کلسومو فاتن حەمامەو سەمیرە تۆفیق بوو، زەمەنی محەمەد گۆرانو نەسرین شێروانیو عائشە شانو محەمەد عارفو عیسا بەرواریو تاهیر تۆفیق..بوو، زەمەنی عەدنان قەیسیو جۆنلیزو شێرۆ خەلیلو نەجات تۆریی..زەمەنی فیلمی هیندیو میسریو کاوبۆیی..زەمەن زەمەنی فرسانو پێشمەرگەو مەلا مستەفای بارزانی بوو. هەمیشە شتێك هەبوو دلاَنی خۆش دەکرد و هەندێ لە باوكو دایکانی تا رادەیەکی زۆر شاد دەکرد ئەویش دەنگی کوردستانی عیراقو تۆپە تەییارە شکێنەکانی شۆڕشو پێشمەرگەو چیرۆکەکانی ئێزگەی تارانو دەنگی زولاَلی کاوێس ئاغا...بەلاَم ئەوەی کە زۆرێك لە دلاَنی پەست دەکرد، گیرانو راوەدوونانی کوردو فرمێسکی دایکانو هەناسە حەسرەتیەکانی داریوش بوو، پێشمەرگەو داریوش ئەگەر بە ریشیش

نەگەیشتبانەوە یەك، ئەوە بە خەم و حەسرەتەكانیان بە یەك دەچوون، حەســرەت روخساری زۆربەی منداڵانیشی لێڵ كردبوو.

شۆڕش ماڵی زۆرانی كاول كرد، زۆرانی دووچاری گرتن‌و چەرمەسەری‌و ئازارو راوەدوونان كرد، زۆرێك لە منداڵانی بێ باوك‌و خوشكانی بێ بــرا كــرد، شــۆڕش قوربانی زۆری لەدوای خۆی جێهێشت، بڕوا ناكەم هــیچ ماڵــە كوردێــك هــەبێ‌و قوربانی پێشكەش شۆڕش نەكردبێ، شۆڕش زۆر رەمزی دروست كرد، زۆر رەمزی تێكشكاند، زۆر بــێ تــاوانی كــردە تاوانبــار، زۆر تاوانبــاری كــردە شــۆڕشــگێر، چیرۆكی زۆری هێنا ئاراوە، خەیاڵی زۆری هەڵفڕاند... شۆڕش هەرەسی هێنا!

شۆڕش هەر تــەنها بــە شــوێن گــۆڕینی دەســەڵاتەوە نییــە، بــەڵكو پــرۆژەی جۆراوجۆری مرۆیی لە خۆدا هەڵگرتووە، شــۆڕش لەســەر پاشــكۆیەتی رۆنــانرێ، بەڵكو دەبێت لە دۆخێكی شۆڕشگێڕانەدا بژی، شۆڕش‌و هەڵچوون لێرەدا لێكجیا دەبنەوە، بەڵام هەتا ئێســتاش كــەس بــیری لــەو هــەموو شكســتە مێژووییانــە نەكردۆتەوە، كەس نەهات شۆڕش‌و پاشكۆیەتی بخاتە بــەر بــاس و لێكۆڵینــەوە، كەس نەهات راپەڕین‌و هەڵچوون لێكجیا بكاتــەوە، هــیچ شۆڕشــێك لــە دنیــادا نابینی هێزی كۆنەپەرست و هێزی بێگانە رابەرایەتی بكات و سەركەوتن بۆ گــەل بە دەست بهێنێت... شۆڕش هەرەسی هێنا!

چاوی شۆڕش

ئەرستۆی فەیلەسوف لە کۆنتێکستی شۆڕشی سیاسی دوو فۆرم دەستنیشان دەکات، یەکەمیان شۆڕشێك کە تەواوی دەستور دەگۆڕێت، دووەمیان دەستکاریکردنو راستکردنەوەی ئەو دەستورەی کە هەیە. ئەو دوو فۆرمە لە بوارە جیاوازەکانی فیکرو مەعریفەدا گۆڕانکاری زۆری بە خۆیەوە بینیوە... دوای جەنگی دووەمی جیهانی زۆرێك لە شۆڕشەکان ئامانجی خۆیان لە گۆڕینی سیستمی حوکمڕانیو لەسەربەخۆییدا دەبینییەوە، مارکسییەکان چەمکی شۆڕشی پرۆلیتارییان برەو پێدا، شۆڕشی ماوتیستی تۆنگ 1949، شۆڕشی کوردی 1974 بە دروشمی کوردستان یان نەمان... شۆڕشی گەلانی فڕەنسای 1789 و شۆڕشی بۆلشێفیك 1917، شۆڕشی ئەوروپای رۆژهەلاتی 1989 شۆڕشی پرتقالی ئۆکرانیا لە 2004 ...

نابێ بیر لە تێکدانی دنیاو شۆڕشو یاخیبوون بکەینەوە، بەلاّم ئەوەی ئەمڕۆ بۆ شۆڕشمان دەگەڕێنێتەوە، شتە بچوکەکانە نەك حیکایەتە گەورەکان، جیاوازییە نەك پەیوەستبوون...مرۆڤبوونە، مرۆڤبوون زێتر بە شۆڕشمان دەبەستێتەوە، زێتر

له پرسی چەوسانەوەو ئـازادی...مرۆڤـی شۆڕشـگێر بـەرگری لـە دادپـەرەوەری دەکـات، شـۆڕش پێویسـتی بـە بـەرگری نییـە؟! نادادپـەروەری دیـارە، بـەڵام دادپەرەوەری تەمومژاوییە، وەك چۆن تاریکی ئەو کاتە ئامادەیـە، کـە رۆنـاکی نائامادەیە! دادپەروەریش جگە لە ونبوونی نادادپەروەری شـتێکی دیکـە نییـە! شۆڕش دیارە وەك ئەوەی هەیە، شۆڕشیش ئەو کاتە بوونی هەیە کە مرۆڤبوون و دواتر ئازادی و خودی دادپەروەری... لە لێوی مەرگ نزیکترن، نـەك لـە دەمـی ژیانو گۆڕانکارییە بەردەوامەکانی ژیان! کەواتە مرۆڤی رۆژهـەڵاتی مەحکومـە بەوەی لە نێو شۆڕشدا بژیت، هەمیشە شۆڕشیش لە رۆژهەڵات ئەوەیە کە هەیە، هەمیشە شۆڕش لە رۆژهەڵات جۆرێکە لە یاخیبوون، چونکە بەشێکە لە واقیـع، ئەو قسەیەم پەیوەستە بە کۆمەڵگای تۆتالیتارییـەوە، پەیوەنـدی بـە حیکایەتـە گەورەکانی وەك ئیسـلامیزمو مارکسـیزمو ناسـیونالیزمدایە، ئـەگینا شـێوازی تێگەیشتن و ماناکـانی یـاخیبوونو شـۆڕشو شۆڕشـگێری بـە پێـی مەعریفـەو زەمەنەکان دەگۆڕێـت، نموونـەی دادپـەروەریو نادادپـەروەری، نموونـەی شـەو و رۆژ...ئەوەمان بۆ دەردەخات، کە بە بێ گۆڕانو جیاوازی یان دابڕان، هیچ کـات لەوەی هەیە تێناگەین، بەو مانایەش بەشێکی گەورەی جیاوازی لەسەر پەیوەندی ئامادەو نائامادە دروست دەبێت، لەسەر بە رەمزکردن دەگۆڕێت، جیاوازی بە بێ ئەویدیکە بوونی نییە، ئەویدیکـەش لـە تاکبوونەوەیـە، تـاکبوونیش لێـرە، لـە ئێستادایە!

سەدەی بیستەم سەدەی شـۆڕش و یاخیبوونـە گـەورەکان، سـەدەی شـۆڕشو یاخیبوونە جۆراوجۆرەکان، سەدەی هیتلـەرو سـتالین، سـەدەی شۆڕشـی روسـیاو چینو فێتنام، سەدەی شۆڕشی کاندێنسکی لە شێوەکاری و چـاپلن لـە سـینەماو فرۆید لە شیکردنەوەی دەروونیو ئاینشتاین لە فیزیاو کافکا لـە رۆمـان...مـن قسە لە تۆڵەی خوداییو دەستێوەردانی مرۆڤ بۆ سروشتو شەڕی نێوان ئـەخلاقو

زانستو جڵەوکردنی زێدەڕۆیی گەشەی دانیشتووانی گـۆی زەوی و شــەڕی نێــوان چاکسازی و گۆڕانی ریشەیی ناکەم... تۆ لە وێنــەکانی مارکســیزم هــەر تــەنها کۆمەڵێك دیکتاتۆری وەك (ستالین) مەخە پێش چاوی خـۆت! مارکســیزم وەکــو بیرکردنەوەو دنیابینیو وەك پێویستی کار کردن شــتێکەو وەکــو پێشــبینیکردنی سیاسی شتێکی دیکە... ئەگەر لە ئیسلامیزم سەیری بنــەماکانی توندوتیــژیی بکەین، دەبێ بۆ بەزەییو سۆزی ئیسلامیبوونی دایکمــانو خــۆ دزینــەوەیان لــە زەبری دوارۆژو ترسی نادیار، تەفسیرێکی گونجــاو بدۆزینــەوە؟! ئــەویش ئەوەیــە ترس بێ باوەڕی دەخاتە سەر باوەڕێك! گەنجەکان لە پێناو ئومێدەکانیان دەژیــنو پیرەکان بۆ بڕواکانیان...ترسی نادیار ونمان دەکات، تاریکیو نادیــاری، نــەبوونی دڵنیــایی لێدەبێتــەوە، ئــەوە تاریکییــە هەســتکردن بــە تــرس دەبزوێنێــت... ناسیونالیزمو نیشتمانپەرستی لەبــەر خــاتری (هیتلــەر)و (ئــەتاتورك)و (ســەدام حوسێن) نییە، دەکەوێتە دواوە... بەڵکو لەبەر ئەو دیوارەیە کە بە دەوری خۆیدا دروستی دەکاتو لە ئەویدیکەی جیاواز خۆی جیا دەکاتەوە! هەر لەبــەر ئەوەیــە (کریشنا مۆرتی) پێیوایە رۆحــە تــەریکخوازەکان تــەنها لەگــەڵ نیشــتمانەکەی خۆیان یەکسان دێنەوەو هەمیشە ئەویدیکەی جیاواز دەخەنە دەرەوەی خۆیانــەوە، مرۆڤی ناسیونالیزم و نیشتمانپەرست هــەرگیز ناتوانێــت برایــەتی گــەلان بــەدی بهێنێت، ئەو رۆحانــە هەمیشــە مەســتی دەســەڵاتو پــەرگیریین، ناســیونالیزمو نیشتمانپەرست لە نێودژییدا دەژین...من نامەوێ گشتگیرانە بیر بکەمەوەو یەك رووی حیکایەتە گەورەکانو تیژەکــانی بخوێنمــەوە، مەبەســتم نییــە فۆرمــەکانی شۆڕشی کلاسیك و شۆڕشگێری گشتگیرو رۆحــە پــەڕگیرەکان لــە دوکانــە کۆنــە داڕزاوەکــانی رابــردوو بهێنمـــە دەرەوەو دووبــارە وەك کاڵایــەکی نــوێ لـــە سوپەرمارکێتەکان پێتان بفرۆشمەوە! بەڵام ژیان وایە، حەقیقــەت ئــەو چرکەســاتە کار دەکات، کە ئێمە لە نێو سیستمی رەمزییەداین...ئەوەی هــەموان دەیــزانین ئەوەیە کــە هەمیشــە ســامانی شــۆڕشو ســووتەمەنی شــۆڕش خۆیــە (self)!

هەمیشە رۆحە پەڕگیرەکان تەریکخوازن و ئەویدیکـەی جیـاواز رەتدەکەنـەوە...
مەبەستم نییە جوتیارو کرێکار لە فۆرمی شۆڕشی کۆمۆنیستی تەرجەمەی سـەر میللەتو گەل، لە فۆرمی شۆڕشی کوردی یان یاخیبوونی کوردی بکەم، نەك لـە بەر ئەوەی گونجاو نییە، پرسیار ئەوەیە مایەی تێگەیشتنە یان نا؟! ئایا ویسـتی برایەتیو ئازادیم هەیە یان نـا، ئایـا بەرانبـەر کردەکـانم بەرپرسـیارم یـان نـا؟! مەبەستم ئەوەیە کە شۆڕش تەنها یەکجار روونادات، فیکـری شۆڕشـگێری هـەر دەمێنێ، شۆڕش بـەردەوام گـۆڕینی ئەگـەرەکانی ژیانـە بـۆ هێـزی زینـدوو... بەشێکی زۆری شۆڕشە کلاسیکەکان لە لادێوە سەریان دەرهێناوە، بەڵام (لیـنین) و (بلیخانۆف)...چینی جوتیاریان بە وردەبۆرژوا دادەناو بەرنامەی کشـتوکاڵییان بە پێشکەوتنی بۆرژوا دەزانی.. بەشێکی گەورەی سوتەمەنی شۆڕشی کوردی خۆ بوو، نەك میللەت، بەڵام بەو مانایە نییە، کە میللەت خۆی نییە؟!

قسەی بە ناوبانگی (کارل مارکس) ئـەوە بـوو: "بیرکردنـەوە کـاتێ دەبێتـە هێزێکی مەتریالی بەرفرەوان کە جەماوەری خۆی هەبێت." ئەو قسەیە بەشێکی گەورەی پەیوەندی گشتگیرانەی نێوان رۆشـنبیر و جـەماوەر نیشـان دەداتو بـە دیوەکەی دیکەش جەخت لە فیکـری تۆتـالیتێر دەکاتـەوە... شـۆڕش هەرەسـی هێنا! ئەگەرچی رستەیەکی ئیشکالییە، بەڵام بەشێکی ئەو قسەیە لەوێوە دێـت، کە زۆرجاران شۆڕش بە گەیشتنە دەسەڵات و فـۆرم وەرگـرتن، وزە ناوەکیـەکانی خۆی دەدۆڕێنێ، هەمیشە جەماوەر بەلارێدا دەبردرێـت، چـەمکی شـۆڕش لـەو فۆڕمەدا چـەند لـە سـاتەوەختی هەڵگیرسـانی دوور بکەوێتـەوە، ئەوەنـدە کـاڵ دەبێتەوە، شۆڕش لەو فۆڕمەدا ئەوەندە کاڵ بۆتەوە، هەتا وەك رزگاربوونیش لـە ستەمکاری کەمترین قسە لەگەڵ خۆی نابا؟! چەمکی پابەندبوون (ئیلتیزام) وەك چەمکێکی سیاسـی، مـارکس لـە رووی چینو توێـژی کۆمەڵایەتییـەوە بـڕوای پێهەبوو، لە بەرانبەر چـەمکی (هەڵبـژاردنی ئـازاد)ی فەلسـەفەی لیـبرال کـاڵ

بۆتەوە... ئەوەی ماوەتەوە لە بارەی چەمکی پابەندبوون کەمەکێك لە قسەکانی سارتەرو راپەڕینی 1968ی فرەنسایە، لە بارەی ئـازادیو چەوسـانەوەو سـتەمو کۆمەلێك مەسەلەی دیکەی مرۆییەوە... شۆڕشی سیاسی لـە رۆژهەلاتـدا هـەر ئەوەیە کە هەیە، لە یەك کایەوە سەر دەردێنێت، زۆری لە بنەو زۆریشی لە پـالْ دەکرێ... ئەوەی دوایـی قسـەی ئـەو شۆڕشـگێرانەیە کـە کەمـەکێك بـە چـاو کراوەییەوە لە شۆڕشـییان دەڕوانـی! بـە دیوەکـەی دیکـەش بەشـێکی گـەورەی ئیشکالیەتی دەستەواژەی (شۆڕش ئەوەیە کە هەیە) خۆی لەسەر کۆتایی هـاتنی سەردەمی رابردوو هەلْچنیووە! لەسەر بەردەوامی ئەگەرەکان دەژی، ئەمڕۆ قسـە لە ژیانێکی دیکەی نەبیستراو و کەشف کـراو دەکـرێ، کـە لـە پێشـبینیکردنی داهاتوو دەردەکەوێت، لە پێش چاو گرتنی داهاتوو هونەرێکی نوێیـە، سیسـتەمو پانتاییەکی نوێی زمان پێشنیار دەکات... شۆڕش لە نێو کتێبەکانی رۆژهەلاتدا دەمێنێتەوە، چاوی شۆڕش لە رۆژهەلاتدا پـێش خـۆی نـابینێ، شـۆڕش لەسـەر زمانان هەرەسی هێنا!

(رێکەوتنی جەزائیر) لە 1975/3/6 لە نێـوان (سـەدام حوسـێن)و شـای ئێران (محەمەد رەزا پەهلەوی) و بـە ئامـادەبوونی سـەرۆکی جـەزائیر (هـەواری بۆمیدیان)و شای ئۆردنی (حوسێن ئـیبن تـەلالْ)و وەزیـری ئـەمریکی (هینـری کیسەنجەر) شۆڕشی کوردیی، کوردستان یان نەمانیان دووچاری نسکۆ کرد، لـەو رێکەوتنەدا سەدام حوسێن بۆ هەرەسپێهێنانی شۆڕشی کوردی دەستی لە چەندین کلیۆمەتری خاکی سنوری کوردستانی عێـراق بـۆ شـای ئێـران هێنـاو وازی لـە بەشێکی گەورەی (خەلیجی عەرەبی) هێنا... پـاش 6ی ئـاداری 1975 دوای ئەوەی هـەموو رێگاکـان داخـران، شۆڕشـی کـوردی هەرەسـی هێنـا!! فیکـری یـاخیبوون، خـەیالْی شۆڕشـگێری هـەر مـاوە، مـن قوتـابی پـۆلی پێنجـەمی سەرەتایی بووم، شۆڕشی کوردی هەرەسی هێنـا، بـەر لـەوەی شـۆڕش هـەرەس بهێنێ، شەوانە بە دەنگ بۆ دایكو باوكو داپیرو باپیرم چیرۆکی رۆسـتەمی زالـم

دەخوێندەوە، گوێمان لە چیرۆکی بێژەنو مەنیژەی رادیۆی تاران دەگرت، ئێـواران بـاوکم لەسـەر سـەوزایی فریـزی بـن دارە مێـوی حەوشـەکەمان حەسـیرێکی رادەخستو کاسێتی دەنگی حەسەن حەیران و کاوێس ئاغاو محەمەد عارفی بەرز دەکردەوە، بەو هەموو خشە خشـەوە گوێمـان لـە رادیـۆی دەنگـی کوردسـتانی عێراق دەگرت...

بەر لەوەی شۆڕش هـەرەس بهێنـێ، ئێـوارەی زسـتانێکی درەنـگ سـێ لـە کرێکارانی کارگەی شیر لەلایەن دائیرەی ئەمنەوە راپێچکران، منی بێ خەبەر لە رێگای قوتابخانە دەهاتمەوە و بە دڵێکی خـۆش بەسـەر ئـەو گردانـەدا هەڵبـەزو دابەزم بوو، کە دەمێك بوو لـە گـەڕەکی کـوران کورەچییەکان بـۆ کورەکانیـان خۆڵیان لێهەڵنەدەکەندو کۆمـەڵێك کەنـدو کۆسـپ و گـردی بـەجێماوبوون، لـە دوورەوە بینیم سێ پیکەبی رەش لە پێش ئەو چـوار خـانووە وەسـتا بـوون، کـە پێیاندەگوتن قەسران، هەرکە گەیشتمە بەر دەرگای مـاڵی خۆمـان، وەك جـاران نەموێرا لە دەرگاوە جانتاکەم پەلاری ژوورەوە بکەم، نـەمتوانی بچمە نانـدینو پارچەیەك نانی تیری کەمەکێك تەڕ بکـەمو شـەکری بەسـەردا بکـەم و بـە دزی دایکم بە لەزەتەوە بیقرتێنم... ماڵ شێواو دیار بوو، ژنانی دەرو دراوسـێ لەبـەر دەرگای ماڵی خۆیان سەیری ئەو چوار ماڵەیان دەکرد، مـن بـە هـەر دوو چـاوم بینینم دوو کەس باوکمیان بە بـەرگی کـارەوە لـە مـاڵ دەردەهێنـاو نـەنکم بـە گریانەوە بە دوایانەوە بوو، یەکێك بە خەم ساردییەوە پێیگوتین: هیچ نییە پێـنج دەقیقە لە دائیرە کارمان پێیەتیو بە خۆمان دەیهێنینەوە.

ساڵ بە ساڵ کتێبە رەشو سپییەکانی قوتابخانە دەگۆڕان، شـۆڕش لـە نێـوان شەوو رۆژێکدا هەرەسی هێنا! مامۆژنم بە خۆی و کـوڕێکی نزیـك لـە تەمـەنی منو کچێکی کە سێ مانگ دوای شەهید بوونی مامم لە دایك ببوو، بە خەم و کەسەرەوە لە گوندی (گرتك)ەوە گواستیانەوە ماڵی ئێمە لە گـەڕەکی کـوران...

مامم لە ساڵی 1974 لە گەرمەی شۆڕش لە چیای (کۆڕەك) بە تۆپی بەعسییان پێکرا، ئەو تۆپانەی لە چیای (سپیلك)ەوە جێگیر کرابوونو دەیانگرتنە پێشمەرگە... مامۆژنم ژنێکی تا بلێی کاراو چالاك بوو، دایکێك بوو لەگەڵ ئێشو خەمی منداڵەکانی مایەوە، من لە دڵەوە مامۆژنم خۆشویست... پێش ئەوەی چاوی شۆڕش بلێسە بدات، هاوین بوو منو باوکم بۆ سەردانی ماڵی مامم چووین بۆ گوندی گرتك، هەر گەیشتین مامۆژنم هێلکەو رۆنی بۆ چێ کردین، ئەو تامەم قەت لە یاد ناچێتەوە، ئەو ژنێکی قسە خۆشو بێ هاوتا بوو... زراری کوڕی مامم کوڕێکی باریکەلەی تا رادەیەك سەر سەخت بوو، بە یەکەوە تۆپێنمان لێخۆش هاتبوو، من بە دوو ساڵ لەو گەورەتر بووم. ئەو بە سێ ساڵ لە شۆڕشی ئەیلول بچوکتر بوو.

گومان و دڵ لە دڵدانم لێنابێتەوە! شۆڕش لە نێو دڵان هەرەسی هێنا، لەبەر ئەوە نا کە خەڵك کوشتن، پیرۆزیی تێدا نییە؟! پرسیار ئەوەیە شەمەندەفەری شۆڕشی کوردی بەو هەموو گەورەیی و بچوکییەی خۆی چی کرد؟! دەشێ لە پانتایی سیستمی زماندا ساتەوەختی شۆڕشو ساتەوەختی داهێنان بە یەك بگەنەوە، بەڵام دوارۆژی یەکەم دیار نییەو دوارۆژی دووەم دیار... شۆڕش دەمێنێتەوە، بەڵام داهێنان بەرهەم دەهێنرێتەوە! شەمەندەفەری شۆڕشی کوردی لە دەرەوەی پانتایی زماندا بە مانا ئاسۆییەکەی مرۆڤی دەمارگیرو یاخیو بێئۆقرەی دروست کرد، نەك مرۆڤی بیرکەرەوەو سوودگەرا، ئەوە دیارترین خاڵی شۆڕشی کوردییە... دەشێ مرۆڤی بێئۆقرەو مرۆڤی شۆڕشگێر، مرۆڤی یاخیو مرۆڤی بێئۆقرە لە ساتەوەختی داهێنانو یاخیبوونو شۆڕشدا بەیەك بگەنەوە، بەڵام مرۆڤی دەمارگیرو مرۆڤی سوودگەرا چۆن بە یەك دەگەن؟! دەمارگیری جگە لە توندوتیژیو تەرکیخوازیو قبوڵنەکردنی ئەویدیکەو سنوردانان بۆ ژیان هیچی دی بەرهەم ناهێنێ، مرۆڤی بێئۆقرە دەشێ لە رووی سایکۆلۆجییەوە نەخۆش بێت، مرۆڤی یاخی بە مانا سایکۆلۆجییەکەی دژی دەسەڵاتێکە کە پێی

رازی نییه، بەڵام بەرانبەر دەسەڵاتێك کە پێی رازییە لاری نییە، بەو مانایەش سیاسییە رادیکالیەکان زۆربەیان مرۆڤی یاخیین! مرۆڤی شۆڕشگێر ئازادەو پابەند نییە، هەنگاو بەرەو تەجاوزکردنی دەسەڵات دەنێ، بەڵام مرۆڤی بێئۆقرە تەجاوزی نەخۆشی ناکات، شۆڕشگێر دەیەوێ سەربەخۆیی حەقیقی بە دەست بهێنێ‌و تێنووی دەستبەسەراگرتن نییە، مرۆڤی بێئۆقرە لە جۆرەکانی توندوتیژی نابێتەوە...

شەمەندەفەری شۆڕشی کوردی هەموو جۆرە توندوتیژییەکی بە سەر ژیاندا سەپاند! شەمەندەفەری شۆڕشی کوردی بە بەتاڵی دێ‌و بە بەتاڵی دەڕوا! ئەگەرچی شۆڕش لە نێو کتێبان بە مانا ستوونییەکەی مرۆڤی داهێنەر هەڵدەنێ... بەڵام ئەو پانتاییە رەمزییەی مرۆڤی داهێنەری لێوە لە دایك دەبێت، هەڵگری ئاستێکی رۆشنبیریی‌و مەعریفیی بەرفرەوانە، بەرانبەر ئەوەش سەرکەوتنی شۆڕش بە کارکردن لەسەر مرۆڤ و بە پڕۆژەی پێشوەختەو ئاگایی‌و رۆشنبیریی‌و مەعریفییەوە بەندە. بەڵام شکستە یەك لە دوا یەکەکانی شۆڕشی کوردی رەنگە پەیوەندی بەوەوە هەبێ، کە شۆڕشی کوردی بەر لەوەی قسە لە مرۆڤبوون بکات، بیر لە چەوسانەوە دەکاتەوە، بەر لەوەی بۆ بەها مرۆڤییەکان بگەڕێتەوە، دەکەوێتە ئاو و هەوای بەهاری دوای شۆڕش، بەر لەوەی قسە لە واقیع بکات، بە خەیاڵدا دەڕوات...

شۆڕشی کوردی بەر لە وادەی خۆی هاتۆتە دنیاوە! هەتا ئێستاش ئیگۆی شۆڕشی کوردی قۆناغی ئاوێنەیی بە مانا (لاکان)ییەکەی یان -بۆچوونی یەکپارچەیی لە بارەی خودەوە- تەواو نەکردووە! من قسان لە تێپەڕاندنی سیستم ناکەم، قسان لە تێپەڕاندنی ئیگۆ ناکەم، بە چاوی شۆڕش من قسان لە شۆڕش ناکەم، خوێندنەوەی من بۆ چەمکی شۆڕشی کوردی، قسەکردنە لە پەیوەندییەکی خەیاڵی! منداڵ لە (قۆناغی ئاوێنەیی) گومان لەو وێنەیەی خۆی

دەکات، کە لە ئاوێنەکەدا دەیبینیّ... خوێندنەوەی مـن بـۆ چـەمکی شۆڕشـی کوردی، قسەکردنە لە وێنەی ئەو (مار)ەی کە کلکی خـۆی دەخواتـەوە، دنیـای شۆڕشی کوردی خۆخواردنەوەیـەکی بـەردەوام و کلکایەتییـە، شۆڕشـی کـوردی هێشتا سنوری نێوان عەین و عەقڵی روون نییە... خوێندنەوەی من بۆ چـەمکی شۆڕشی کوردی، قسەکردنە لە (راسکۆلینیکۆف)ی کاراکتەری رۆمانی (تـاوان و سزا) کە ناتوانیّ بـاری تـاوان هـەڵگریّو بـە دوای سـزادا دەگـەڕیّ... شۆڕشـی سیاسـی لـە رۆژهەلاتـدا دەبـیّ بـە دوای سـزادا بگـەڕێت؟! ئـەو چـەمکە دایستۆڤسکییە لای (کافکا) تەواو پێچەوانەیە، چـونکە لـە رۆمـانی کۆشـکدا (ك)ی پاڵەوانی کافکا هۆی سزاکەی نازانێت، بۆ ئەوەی ئـارام بێتـەوە بـە دوای تاواندا دەگەڕێت، لە کافکاگەراییدا سزا بەدوای تاواندا دەگەڕێت... دەتوانین لـە نێوان گەڕان بە دوای (سزا)و گەڕان بە دوای (تاوان)دا شۆڕشی سیاسی گشتگیری رۆژهـەلاتی بخوێنینـەوە! مـن دەڵـێم شۆڕشـی کـوردی خەسـڵەتی جۆرەکـانی توندوتیژی و دەمارگیری و بێئۆقرەیی بە میرات بۆ تاکی کـوردی جێهێشـتووە، ئەوە یەکێکە لە دەرئەنجامە دیارەکـانی شۆڕشـی کـوردی، تـۆ (حـەیرانیّ) وەك زیندانییە سیاسییەکانی بەر دەستی بەعس لە کارەبا بدە، باوکم لە بەر دەسـتی بەعسییان لە کارەبـا درا... تـاکی نائـارامو دەمـارگیری کـوردی تـاوان ئـەنجام دەدات، سزاش قبوڵ ناکات، بە دیوەکەی دیکە ملکەچی سزا دەبیّ، بـیّ ئـەوەی تاوانبار بێت؟!

شۆڕش سنوردار ناکریّ، چاوی شـۆڕش لـە نێـو کتێبـان دەبرسـکێتەوە، تـۆ تەماشـای شۆڕشـی دیـاریکراوی کـوردی مەکـە؟! مێـژووی گـەلێك بـۆ چـەند رووداوێك کورت ناکرێتەوە، شتەکان لەوە ئاڵۆزترن کە بیریان لێدەکەینەوە... بـە گشتی سەیری ئەوەی ئەمڕۆ پێیدەڵێن شۆڕشی سیاسی بکە، دەبینی نە تاوانبـار سزای خۆی وەردەگریّ، نە سزادراو هیچ تاوانێکی کردووە، سەیری ئەوەی ئـەمڕۆ

پێیدەڵێن (چاوی) شۆڕشی سیاسی بکەو لەو هەموو دەمارگیریو هەڵچوونو توندوتیژییەی پانتاییەکانی ژیانی دوای شۆڕش بڕوانە؟!

نەخشی منداڵی

دەڵێن بیری منداڵی تیژە، (زانین)ی قۆناغی منداڵی وەکو نەخشی سەر بەردە، بەشێك لەو بەهرەیە بەر منیش دەکەوێت، چونکە زۆر شتان دەگێڕمەوە دایکم سەری سوڕ دەمێنێ! هەموو ئەوانەی پەیوەندی بە قۆناغی منداڵیو چالاکی میمیۆریو گەشەکردنییەوە هەیە... جگە لە بیرخستنەوەی زانیارییەکان، هەندێك لە منداڵان توانای یادکردنەوەی دەنگیان لەلا بە هێزەو هەندێکی دیکە وێنەو بینین! بەبیرهاتنەوە لە دوو ساڵی یەکەمی تەمەنی منداڵدا کۆپیکردنی شتەکانەو تێگەیشتنی لەگەڵدا نییە، دواتر درککردن دێتە ئاراوە، بۆیە فێرکردنی منداڵ لە ڕێگای شتە بەرجەستەکانەوە باشتر دەچێتە مێشکەوە! گەشەپێدانی بیرهێنانەوە هەر تەنها شارەزایی زیاد ناکات، بەڵکو لە ڕووی عەقڵییەوە توانای وەرگرتنیش بە هێز دەکات.

دەزانم لە قسەکردندا پێش هەموو شتێك تاکێتی خۆم لە دەست دەدەم، چونکە (من) دەبێتە ڕاناوێکی ڕێزمانیو دەچێتە ڕستەوە. ماوەیەکی زۆر لەگەڵ خۆم بووم، ئەو هەموو ماوەیە بۆم دەرکەوت لەگەڵ خۆبوون لە بیابانێکی وشکوبرینگ، کە ئێمە پێی دەڵێن وڵات، شتێکی ئەستەمە، لە ڕێگای لەگەڵ خۆبوون ناتوانین خۆمان بدۆزینەوە، لێرە لەو وڵاتە وێرانەیەدا دەبێ پارچە پارچە

بیت... یەکێك پێمدەڵێت چای دەخۆیتەوە؟ بۆشاییەکانم لە ڕێگای ئەویدیکەی وشەوە پڕ کردەوە، وشە دەکەمە کێلی قەبری ئەو منەی کە نەکرا بیپارێزم! ئەو قسەیە بەرەو یەکێك لە ڕستە بە ناوبانگەکانی (لاکان) دەبێتەوە، کە دەڵێت (ئارەزووی مرۆڤ ئارەزووی ئەوانیدیکەیە) ئەو ڕستەیە جەخت لەوە دەکاتەوە کە کاتێك من دەبێتە ڕاناوی ڕێزمانی هەر تاکێتی من ناکوژێ، بەڵکو ئارەزووەکانیشی لە دەست دەدات. نازانم دەڵێم چای دەخۆمەوە یان نا! بەڵام حەقیقەتی من لە دەرەوەی منەوەیە! بۆیە بە ڕستەیەك بە دایکم دەڵێم: کاتێك لەسەر دیوار بەربوومەوەو ناوەڕاستی لووتم لە بەردێك چەقی و شکا، ئازاری لە خوێن لەبەر ڕۆیشتنەکەی زۆرتر بوو... ئەو دەڵێ هەر بە جلی خوێناوییەوە تۆم بۆ لای (ئەحمەد تەبیب) برد، هەر یەکجار بۆی تەداوی کردیو بۆ خۆت چاك بوویتەوە! ماڵی ئەحمەد تەبیب لە نزیك ئەو ماڵانە بوو، کە لە وێستگەی شەمەندەفەر بە دارو درەخت داپۆشرابوون، پاشان دایکم دەڵێ ئەوە تۆ چۆن هەموو ئەو شتانەت لە بیر ماوە، خۆ ئەو کات هێشتا پێنج ساڵانت تەواو نەکردبوو؟ من دەڵێم ئەوە دووەمجارم بوو ماڵی ئەحمەد تەبیب ببینم، جاری یەکەمم بە هۆی دومەڵی بن گوێچکەی چەپمەوە لەگەڵ باوکم منتان بردە لایو ئەویش هەر بە یەکجار تەداوی چاك بوومەوە. دایکم لەسەرەخۆ دەڵێ ئەوەیان من بۆم گێڕایتەوە، نیشانەکەشی بە بن گوێچکەی چەپتەوە ماوە.

بۆ هەموو دەردێ دەستی ئەحمەد تەبیب بە شیفای عاجل دادەنرا، دەڵێن ناوبانگی تەبیبی ئەو لە شەستەکانو سەرەتای حەفتاکاندا تەواوی هەولێری گرتبۆوە، هەمیشە ماڵی ئەوان نەخۆش و زامداری جۆراو جۆر ڕووی تێدەکردن، لەبەر ئەوەی ئێمە زۆر لەوان دوور نەبووین، بۆیە وەك دراوسێ مامەڵەیان لەگەڵدا دەکردین... دوای ئەوەی باوکم لە ڕێگای ماڵی (مونعیم محەمەد عەلی ئەفەندی) کە یەکێك بوو لە دەوڵەمەندەکانی شاری هەولێر و تێکەڵاوییان لەگەڵ

ماڵی (مستەفا حوزێری) هەبوو، لـە کارگـەی شـیری هــەولێر وەك کرێکـار بـە شـێوەیەکی فـەرمی دامــەزرا، ماڵمـان بـۆ گـەڕەکی کـوران، بـۆ ئـەو خـانووە گوازرایەوە کە میری بۆ کرێکارانی کارگە دروستی کردبوو، دوای چەند ساڵێك لە پشت ئەو چوار خـانووەی کارگـەی شـیر، واتـە لـە شـوێنی باخچـەی وێنجـەی مانگاکانی کارگەی شیری پێشانو شـوێنی دەزگـای ئاسایشـی گشـتی ئێسـتا، میری ریزێك خانووی بۆ کاربەدەستانی هێزی ئەمنیو کارمەندانی خۆی دروسـت کرد، دووەم خانوو بەلای شەست مەتریو روو لە کۆگای تووتن بەر گۆرانبێژی بە توانا (فواد ئەحمــەد تــەبیب) کـەوت، راسـتە ئـەوجارە دراوسـێیەتیمان نـزیکتر کەوتبۆوە، بەلاّم ئەحمەد تەبیبو شەستەکان ئاواببوو، حەفتاکان بوو، بۆیە چـیتر ئەو ماڵە تەبیبی ماڵی ئێمە نەبوون.

خۆشترین رۆژەکانی منداڵی من ئەو کاتانە بوو، کە لەگەڵ نەنکم دەچـووینە ئەوبەری ماڵەوەو لە خوار قەبرستانو ئاشـی ئەحمــەد جەلـەبی بـاپیرم بیسـتانی گوندۆرەو ئاروو و تەماتەو بامیە ... چێکردبوو، زۆرجاران من بەشـی خـۆم لـە نێو جەمەدانییەك دەکردو دەمهێنایە ماڵەوە، بەلاّم هەمیشە بـیرم لای هــەلاّتن بوو، بەر لەوەی لە (جۆگەی میری) بپەڕمەوە و (هــەیاس) رێگـام پێبگرێـت... هەیاس ئەگەرچی شێتێکی بە هێز و ترسێنەرو بە ناوبانگی شاری هــەولێر بــوو، بەلاّم پیاوێکی کەم وێنـە بـوو، بـۆ مــاڵی ئێمـە وەك پـەرژین وابـوو، هــەیاس حیکایەتی زۆرە، من ئەگەر لە دووری ماڵەوە هەیاسم دیتبایە، هەمیشە بیرم لە مەسافەیەك بۆ راکردن دەکردەوە، بەلاّم لە نزیك ماڵەوە وەك ناسیاوێك نانو ئاوم بۆ دەبرد. شوێنی زۆربەی کاتەکانی ئەوسای هەیاس بن دیوارە بەرزەکانی ئاشـی ئەحمەد جەڵەبی بوو، کە ئێستا ماڵی چەند لێپرسراوێکی بالاّی پارتیو یـەکێتی شـوێنیان گرتۆتـەوە..ئەوسـاو ئێسـتای هــەولێر بـە شیشـی هــەیاسو شـیشو کۆنکریتی پارتیو یەکێتی کۆنترۆڵکراوە! شیشی یەکەمیان بـۆ بــەرگریکردن لـە خۆ بوو، دووەمیان بۆ ئارایشکردنی خۆ... هەیاس رۆیشـتو حیکایــەتی هێـزی

لەگەڵ خۆی بۆ گۆڕستان برد، بـەلاّم پـارتیو یـەکێتی رۆژ بـە رۆژ لاواز دەبـنو هێزی جەماوەر لـە دەسـتت دەدەن، بـۆ بـەرگریکردن لـە مـردن کۆنەپەرسـتیو پەرگیری برەو پێدەدەن!

شـتەکان وەك چـۆن هـەن، ئـەوە نـین، یـان مـەرج نییـە وابـن... ژمـارەی دانیشتوانی ئەمریکا لە شـەش پۆینـت سـێی دنیـا تێپـەڕ ناکـات، بـەلاّم ئـەو بانگەشەیەی کە بۆ مافی مرۆڤ دەیکات هەموو دنیـای لـەخۆگرتووە، بـیر لـەوە ناکاتەوە کە لە سەدە پەنجای سـامانی هـەموو دنیـا لـە ئەمریکایـە، بـیر لـەو جیاوازییە گەورەیە ناکاتەوە لە نێوان ژمارەی دانیشتوانی دنیا و خـۆی.... ئـەو قسەیەم لەوێوە دێت، کە ناکۆکی سیاسی هـەموو شـتێکی بـەخۆوە گـرێ داوەو هــەموو شــتێکی بــە رەمزکــردوە. دەزانم هــەموو ناکۆکییــەك بەرئــەنجامی ناهاوسەنگی هێزە، ئەی خۆگونجانی خەڵکی مانای چـییە؟ خۆگونجـانی خـەڵکی پەیوەستبوونێکی درۆزنانەیە! ئەو قسەیەم گشتگیر و هەندێ رەقە، بەلاّم خەڵکی بە بێ ئاگایی بوون باوەڕ بە ئایدیۆلۆژیا دەهێنن، بەر لەوەی بیر لە راسـتییەکان بکەنەوە... خەڵکی هەمیشە بە کارێك هەڵدەستن کە حـەزی لێناکـەن، چـونکە دەیانەوێت لە واقیع دوور بکەونەوە، ئەوە ئایدیۆلۆژیایـە! ئایـدیۆلۆژیا مانـا بـە هەموو شتێك دەبەخشێت بە تیرۆر و کۆنەپەرستیش... ئەوەی خەڵکی بـێ ئاگـا رێسـت دەکاتــەوە ئایدیۆلۆژیایــە، ئــەوەی مانــدوویان دەکـات ئایدیۆلۆژیایــە، ئەگەرچی ئایدیۆلۆژیا وەك ئەوەی هەیە، درۆزنانەش بێت.

وەك دەزانین ئاگایی درۆزنانە لای (مارکس)و (ئـەنگڵس)ی هـاوڕێی فـۆرمی زاڵی ئایدیۆلۆژیایە، چونکە (ئەوان نازانن چی دەکـەن، بـەلاّم هـەر دەشـیکەن) ئەوەی نایزانن و دەیکەن، ئایدیۆلۆژیایە. ئـەو پێناسـە مارکسـییە لای (پیتــەر سلۆتەردایك) تەواو ئاوەژوو دەبێتەوە، چونکە ئەو بە پێچەوانەی مـارکس دەڵـێ (ئەوان دەزانن چ دەکەن، بەلاّم هەر دەشـیکەن)... ئـەو قسـەیەی سـلۆتەردایك

جەخت لەوە دەکاتەوە کە فۆرمی زاڵی ئایدیۆلۆژیا ئاگایی درۆزنانە نییە، بەڵکو گومانبردنە، بە مانایەکی دیکە نیودژی بوونی ئاگایی درۆزنانەیە لە رووی مەعریفیو رۆحییەوە. ئایدیۆلۆژیا هەمیشە کار لە پێناو ئاراستەکردنی غەریزەو ئاراستە دەروونیەکانی تاك دەکات! ئایدیۆلۆژیا ئەو راستییەیە کە تێگەیشتنمان بەرانبەر واقیع بە لارێدا دەبات، کەواتە راستە خەڵك دەزانن ئایدیۆلۆژیا هەمیشە فێڵییان لێدەکاتو بە کاریان دەهێنێت، بەلاّم وێڕای ئەوەش وازی لێناهێنن. سلۆتەردایك ئەوە بە زمانحاڵی مرۆڤی گومانبەر دادەنێت، بوونەوەری گومانبەر بەرهەمی بیرکردنەوەی دیکارتی نییە، بەڵکو بەرهەمی ناکۆکیەکانی ئایدیۆلۆژیای سیاسییە! ئەوەی دووەمیان لەسەر بڕوابوون دەوەستێ، نەوەك بیرکردنەوەو راستییەکان. بوونەوەری گومانبەر هەمیشە پێیوایە لە بەر ئەوەی دەوڵەمەندو دزەکان پارێزگاری لە یاسا دەکەن، ئیتر رووبەڕووبوونەوەی دەسەلاّت هیچ سوودێکی نییە؟!

من بە درێژایی ژیانم هەوڵمداوە وەك مرۆڤێکی بێ زیان دەربکەوم... موتەلیب بە منداڵی زۆر جوان و لەبەر دلاّن بوو، پێنج سالاّنی تەواو نەکردبوو، کوڕێکی خڕنو رۆح سووك بوو، ژنانی حەساری عیزەدین ئاغای دراوسێ بۆ ئەوەی نیگەرانمان بکەن زۆرجاران لێیان دەشاردینەوە، دڵمان دەکەوتە لەرزە، ئەوەندە لە خۆمان دەردەچووین وەك شێتانمان لێدەهات، کە دەیانزانی ئیتر کارمان تەواوە، یەکێك خۆی وا نیشان دەدا زۆر ماندووە، دەستی تۆی دەگرت و دەیگوت دۆزیمەوە! ئەوە قسەی نەنکم بوو و جاروباریش دایکم بۆی دەگرتەوەو دەیگوت هەموو دەرو دراوسێ لە رۆحی خۆیان خۆشتریان دەویست، هەمیشە لە باوەشیان بووی و دەیانشاردییەوە. بە دایکم دەڵێم ژنێك هەبوو ناوی (زاریێ) بوو، زێتر لە باوەشی ئەو بووم نەك هی تۆ، دایکم دەڵێ زاریێ نەبوو، ئەوە کچەکەی بوو (سێوێ)ی خوشکی (محەمەد)... کە ماڵی (مونعیم محەمەد عەلی ئەفەندی) لە قەسرەکەی خۆیان ژوورێکیان پێدا بوونو لە بەر هەژاریو بێکەسی

لەخۆیان گرتبوون... دایکم دەڵێ تۆ لەگەڵ زاریی خێزانی (حەسەن پۆلیس) لێتتێکچووە، کە نەخۆش کەوتی تۆم بردە ماڵی ئەوان و یەکەمجار لە ژیانتدا ئەو دەرزی لێدایت، ئەوە ئەو کاتە بوو، کە هاتینە گەڕەکی کوران، زاریێ دایکی شێرزاد حەسەنی چیرۆکنوس ماڵییان لە بەرانبەر ماڵی مەلا هەمزەی شیوعی بوو. لە بەرانبەر ماڵی ئێمەو لە شوێنی کوورەکانی کوران (فازیل)ی برا گەورەی هەیاسیش خانووی دروست کرد.

دڵداری شاعیر لە یادەوەرییەکانیدا باسی (گوندی تیمار)ی نزیك هەولێر - سەر رێگای مەخمور- و دەمودووی ئەو مەلا هەمزەیە دەکاتو دەڵێ لە نێو جوتیارانی گوندی تیمار کە باس دەهاتە سەر ئاغا و ستەمکاری پیاوێك زۆر خوێندەوارانە قسەی رێك و بەجێی دەکرد، ناوی مەلا هەمزە بوو، من هەمیشە هانی ئەوانەم دەدا، بۆ ئەوەی دژی ستەم و زوڵمی ئاغاکان بوەستن، هەمیشە لە دەورم کۆ دەبوونەوە و گوێیان لە قسەکانم دەگرت و پەسەندییان دەکرد، ئەگەرچی من جاروبار دەچوومە گوندی تیمار بەڵام ببوومە خۆشەویستی جوتیار و رەنجدەرانی ئەو ناوە. خۆشەویستی پاڵە و رەنجدەران... بۆ دڵداری شاعیرو خۆشەویستی دەرودراوسێ بۆ منی منداڵ کاریگەری تایبەتی خۆیان هەبوو، دڵداریان بەرەو شیعری جوانو بەرز برد، منیش بەرەو دڵناسکیو سۆز... دڵدارو سروودی ئەی رەقیب دوو دیوی یەك دراون، منو دڵناسکیش... ئەی رەقیب بۆ بەرگریکردن لە نەتەوە قەڵغان بوو بەرووی دوژمنان، دڵناسکی منیش بوو بە نەخۆشی و رووبەرووی پزیشکانی کردمەوە، ئەوانە کەمن، کە بۆ ئەی رەقیب هەڵناستنە سەر پێ، ئەو پزیشکانەش نەزانن کە دەیانەوێ دڵی من بە داوو دەرمان چاك بکەنەوە! دڵدار کەوتە سەردەمێ کە ئەی رەقیب لەبری ئەوەی وەك جوانکاری شیعریی سەیر بکرێت، وەك دژ بوونەوە پێناسەی دەکرێ، منیش

کەوتمە دنیایەك کە دڵ بەرگەی ئازارەکانی ناگرێ، نە دڵدار لە شـیعر دەبێتـەوە، نە منیش بەرگەی نەخۆشی دڵ دەگرم!

خەیاڵی کتێب

من هەر تەنها منێکی زمانەوانی نییە، بەڵکو ئەو منە کلتورییە بەرفرەوانەیە، کە هەموو داتاکانی زمان و ئایین و ئەدەبی لەخۆدا هەڵگرتووە.

کتێب ئازادی تاك دەچەسپێنیٚو دەسەلأت رەتدەکاتەوە. یەکەمیان هەر تەنها پەیوەندی بەوەوە نییە کتێب تەنیامان دەکات، بەڵکو پەیوەندی بەوەوە هەیە کە دەرگاو پەنجەرەکانی مێشکمان بەسەر ئەویدیکەدا دەکاتەوە. دووەمیان مەبەست دەسەلأتی رەهایە، بەلأم لەگەڵ ئەوەشدا کتێب بەشێوە کراوەکەی وزەیەکمان پێدەبەخشێت کە بە مەعریفەی جیاوازەوە بەندە، هەمیشە لە نێوان وزەی مەعریفیو تەنیاییدا دیکتاتۆرییەت هەرەس دێنیٚ! لە پانتایی مەعریفەدا ژیان بە رەنگە جیاوازەکانی دەجولێتەوە، لە تەنیاییدا دەسەلأت بیٚ کەس دەمێنێتەوە...دنیای کتێبو خەیاڵی خوێندنەوە، دنیای رامانو هەڵوێست و بیرکردنەوەیە. هەمیشە ژیان بابەتێکە مرۆڤ بەر لەوەی مامەڵەی لە تەکدا بکاتو هاوژیانی بکات، دەبیٚ بیخوێنێتەوە، دەبیٚ تێیبگات.

لە دنیادا، کتێبی یەکەم خوێنەری یەکەمی نوسراوە، چاو وشەکانی سەر لاپەڕە کۆ دەکاتەوە، گوێ دەنگەکانیان بە یەك دەگەیەنێت‌و لووت بۆنی کاغەزو مەرەکەب‌و بەرگ، پەنجە نەرمی‌و زبری لاپەڕەکان هەست پێدەکات‌و هەندێجاریش تام. خوێندنەوە بە شێوە کراوەکەی هەولێکە بۆ پەروەردەکردنی مرۆڤ، بۆ بە مرۆڤکردنی دنیا، هەولێکە بۆ سەوزکردنی سروشت لە پێناو ژینگەیەکی پاکتر بۆ مرۆڤ... خوێندنەوە هەر پەیوەندییەکی جەستەیی نییە، بەڵکو پێشوازیکردنی مانایە... یەکەم کتێب کە خوێندوومەتەوە کتێبی (دزو قازی)یە، ئەو کات هەولێر کتێبخانەی زۆری تێدا نەبوو، بەڵام من هەولێرم بێ کتێبخانە نەدیووە، کتێبی دز و قازیم چۆن دەسکەوت؟ نازانم. دەزانم هاوین بوو، تازە لە پۆلی سێیەمی سەرەتایی بۆ پۆلی چوارەم دەچووم، لەگەڵ باوکم بۆ ماڵی (پلکە ئایشێ)ی (وەستا عەزیز) کە دەکاتە خوشکی مامۆژنم لە گەرەکی تەیراوە دەچووین، لە ڕێگا یەکەم کتێب باوکم لە کتێبخانەی (گەردی)ی بۆی کڕیم، ئەویش چیرۆکی سێ پیاوی کورد بوون، کە بۆ کارێك سەفەری بەغداد دەکەن‌و شەوێ لە (هوتێلی هەولێر) نزیك هەڕاجخانە دادەبەزن‌و کێچ‌و ئەسپێ بەخێرهاتنیان دەکەن‌و شەو تا بەیانی خزمەت بەو سێ کوردە غەریبە دەکەن. ئەو کات هەر تەنها وەستا عەزیزی مەلا غەفور چەپ نەبوو، شیوعیی بوون جوگرافیایەکی گەورەی فەراهەم کردبوو... کێچ‌و ئەسپێش شوێنی زۆریان لەسەر جەستەی مرۆڤی هەژار بەر دەکەوت! وەستا عەزیز برازای (مەلا عوسمان) بوو، مەلا عوسمان بن عامی باوکم... باوکم هەموو جارێ قسەیەکی مەلا عوسمانی زۆر دووبارە دەکردەوە کە دەیگوت: ئای عەزیزی شیوعی چۆن ماڵی منی وێران کرد، مەلا عوسمان باوکی (حەمید عوسمان) ئەندامی سەرکردایەتی حیزبی کۆمۆنیستی عیراقی پیاوێکی لە قسان دەوڵەمەندو لە پەیکەر گەورەو بە کار بوو، عەزیز بە شاگردی دوکانەکەی دادەنێ و ئەویش دەست لە پارەی دوکانی بەقاڵییەکەی ناپارێزێت‌و تەخشان پەخشانی دەکات.

کودەتای رەشی شوبات، کودەتای بەعسییەکان لە 1963/2/8 حوکمی جەنەراڵ (عەبدولکەریم قاسم)ی کۆتایی پێهێنا، لە هەمان رۆژدا جەنەراڵی لە سێدارەداو ژیانی لە ناو برد، لە 1963/2/14 کودەتاچییەکانی بەعس جەنەراڵ (عەبدولسەلام عارف) وەك سەرۆکی نوێی کۆماری عیراق دامەزراند.. بە کۆتایی هاتنی حوکمی قاسمی باری شیوعییەکان زێتر بەرەو لێژی بۆوە و حیزبی شیوعی قوتابخانەی رۆشنبیریی وەك دوکانەکەی مەلا عوسمان پەرتو بڵاو بۆوە... کودەتاچییەکانی بەعس بۆ چارەسەرکردنی باری تێکچووی وڵاتو مەسەلەی کورد بەیاننامەی 9ی ئادارییان لە هەمان ساڵ دەرکرد و بە شێوەیەکی کاتی شەڕییان لەگەڵ شۆڕشگێڕانی کورد بە سەرۆکایەتی (مەلا مستەفا بارزانی) راگرت، ئەو هودنەیە ئەوەندەی دیکە باری کۆمۆنیستەکان و رۆشنبیریی نالەبار کردو بەعسییەکان دووبارە دەستیان بە راوەدوونانیان کرد و سەرکردەکاتنیانی زیندانی کردن...

حەمید عوسمان ساڵی 1949 وەك یەکێك لەسەرکردەکانی لیژنەی ناوەندی حیزبی شیوعی عیراقی لە (نوگرە سەلمان) لەگەڵ کۆمەڵێك کادیری پێشکەوتوو (سالم عوبێد نوعمانو نافع یونسو ئیبراهام شائول و زەکی خەیری...) زیندانی دەکرێن، دوای ئەوەی شیوعییەکانی زیندانی نوگرە سەلمان مانگرتن لە خواردن رادەگەیەننو داوا دەکەن لەو بیابانە بۆ زیندانی سیاسی بیانگوازنەوە... پاش بیستو یەك رۆژ لە مانگرتن، حکومەتی ئەوسا رازی دەبێو هەندێکیان رەوانەی زیندانی بەغدادو هەندێکی دیکە رەوانەی زیندانی (کوت) دەکرێن، حەمید عوسمان بەر زیندانی کوت دەکەوێت، ساڵی 1951 بە هاوکاری کۆمەڵی زیندانیان لە رێگای هەڵکۆڵینی رێڕەوێك لە نێو ژووری زیندانەوە رێگایەك بۆ هەڵاتن دەکەنەوەو بە ئاگاداری حیزب ئەو کۆمەڵە زیندانییە شیوعییانە کە حەمید عوسمان رابەرایەتی دەکردن، پێکەوە لە زیندانی کوت رادەکەن، بەلام

لەبەر ئەوەی سەرکردایەتی حیزبی شیوعی لە کوت ناتوانێ ئۆتۆمبیلییان بۆ دابین بکات، بە پێ بەرەو بەغداد دەڕۆن و جگە لە حەمید عوسمان زۆربەیان دەکەونەوە ژێر دەستی پۆلیس... باوکم ئەو حیکایەتەی زۆر دەگێڕایەوە و دەیگوت مەلا عوسمان کەس نەما بۆ بەردانی حەمید خۆی نەخاتە ماڵیانەوە، کەچی حکومەت زێتر شیوعییەکانی لە زیندان دەنا، حیکایەتەکەی باوکم ئەوە بوو، کاتێك حەمید عوسمان لە زیندانی (نوگرە سەلمان) زیندانی کرابوو...مەلا عوسمان‌و خێزانە گەورەکەی عەیشێ بۆ زیندانی نوگرە سەلمان بۆ سەردانی دەچن‌و داوای چاوپێکەوتنی دەکەن... لێپرسراوانی زیندان پێیان دەڵێین ئێوە لە هەولێرەوە هاتوون چی ئەون؟ مەلا عوسمان دەڵێ من باوکی ئەوم... کاتێك هەواڵ بە حەمید دەگەیەنن‌و دەڵێن باوکت‌و دایکت لە هەولێرەوە بۆ بینینت هاتوون، ئەو پێیان دەڵێ هەموو خەڵکی عیراق باوك‌و دایك‌و کەس‌و کاری منن! قسەی شیوعییان هەمیشە ناوکئامێزو لە هەمانکاتدا توندە، لە ئاستێکی بەرز دایەو خەڵك تێیدەگات، راستەوخۆو ناراستەوخۆیە، قسەی شیوعییان متەسل‌و مونفەسیلە...لێپرسراوەکە قسەی شیوعییان بە مەلا عوسمان‌و خێزانەکەی دەگەیەنێت، ئیتر ئەوان جگە لە دڵشکان‌و گەڕانەوەیان بۆ هەولێر هیچی دییان بە دەستەوە نامێنێ... ماڵی ئێمە زۆر سەردانی ماڵی مەلا عوسمانمان دەکرد، بەڵام ئەو جارە بە تایبەتی دوای گەڕانەوەیان لە بەغداد هەموومان بە سەردانی چووین بۆ لایان... کە گەڕاینەوە ماڵی خۆمان، دایکم بە خەمەوە بە باوکمی گوتبوو: عەیشێ زۆر بەو قسەیەی کوڕەکەی زۆر بە قسەی شیوعییان تێکچووەو هەمیشە لەبەر خۆیەوە قسان دەکات، عەیشێ بەو دڵشکانەوە سەری نایەوە، مەلا عوسمان ئەو دڵشکانەو قسەی شیوعییانی وەك بەخشش بۆ گەڕایەوە! چونکە ئەو سەردانییە زۆری بەسەردا تێنەپەڕی حەمید عوسمان‌و چەند هاوڕێیەکی زیندانیان بڕی‌و رایانکرد.

کتێبو گۆڤارو رۆژنامەی زۆرم لە ماڵی مەلا عوسمان بەر چاو کەوتن، کتێبو رۆژنامەو گۆڤاری رەنگاورەنگم لە ماڵی کاك مونعیمو جونەیدی برای بینی، کاك مونعیم دوو خوشکی هەبوو یەکێیان (سوهەیلە)و خوشکێکی هەبوو ناوی (رۆژیدە) بوو، سوهەیلە فەرمانبەر بوو، رۆژیدە لە زانکۆ دەیخوێند و بەردەوام کتێبی بە دەستەوە بوو، کتێبێکی وەك سیپارە هەمیشە لە نێوان کتێبان سەری دەردەهێناو رۆژانی زۆری پێچوو تا ناوەکەیم بۆ خوێندرایەوەو ئێستاش ناوەکەیم بیر ماوە، کتێبی (الرسالە)ی ئەبو عەللای مەعەری، ئەو کتێبە زۆر لەبەر دەستان دەبینرا، جگە لە گۆڤارە رەنگاورەنگەکان...

ئەو کاتەی کە باوکم کتێبی ئەمیر ئەرسەلانی بۆ خوێندنەوە بۆ وەرگرتبووم من دەمزانی بستی یەکەمی نامە، دوعا و سەلامە، دەمتوانی نامە بنوسمو نامەکانم دەخوێندەوە، ئەو کات زەرفو کاغەزی نامە برەوی هەبوو، چێژو خۆشی زۆری دەگەیاند. من نامەم بۆ (خاڵم حەمەد) دەنوسی دوای دوعاو سەلام دەست ماچ کردنی داپیرم دایکی دایکمو خاڵو خاڵۆژنم دەمنوسی چاوی (هەدیە) ماچ دەکەم، هەدیەی کچی خاڵم لە تەمەنی مندا بوو و لە گوندی (خەللان) لە قوتابخانە دەیخوێندو نامەی بۆ ئێمە دەنوسیو من دەمخوێندەوە هەر دەبێ ئەویش نامەکانی منی خوێندبێتەوە.

ئێواران کتێبی رۆستەم و زۆرابم بۆ دایك و باوکم و باپیر و داپیرم دەخوێندەوە، لە باسی گورزی رۆستەمی زاڵ خەیاڵمان بۆ پاڵەوانێکی کوردی بە شاڵو شەپیلك دەچوو. ئەوانو لە هەمووان زێتر نەنکم ئەوەندەی رۆستەمی زاڵییان خۆش دەویست نیو ئەوەندە ئیمامی عەلییان خۆش نەدەویست، ئیمامی عەلی وەك پووش بە گورزەکەی رۆستەمی زاڵەوە دەنوسا، بێ ئەوەی زاڵ ئاوڕی لێبداتەوە دەڵێ ئای لە دەشتی مازندەران چەند بە پووشو پەڵاشە خۆ گورزەکەم لە دوامنایە.

دەشتی هەولێر بەو هەموو پیتو بەرەکەتەی بەو هەموو پووشو پەلاشـەوە، چۆلاییەکەیو بن دارەکانی غاباتی کـوران بـۆ خوێندنـەوەکانی ئێمـەی قوتـابی چێژی خۆی هەبوو، من زۆربەی کتێبە ئەدەبییەکانی چاپخانەی گیوی موکریانی: نالی، کوردی، سالم، وەفایی، مەحوی، صافی، ئەدەب، ئەدیب، حەمدی، ئەحمەد موختار بەگی جاف، تاهیر بەگی جاف،... خوێندبۆوە. بەلام هەرگیز فـڕی فـڕی قەل فڕی و ترش و شیرینو حیکایەتی مەلای مەشهورو ... نەخوێندەوە. زۆر لە شیعرەکانی نالیم لەبەر بوو، ئـەوەی زۆرتـر شـیعری کلاسـیزمی کـوردی لـەلام خۆشەویسـت کـرد، دەنگـە پڕەکـەی (شـوکروڵلای بابـان) بـوو.. (سـەدو دە) چوارینەی خەییام بە تەرجەمەی (شێخ سـەلام)م لەبـەر بـوو، هەمیشـە حـاجی قادری کۆییو مەلای گەورە لە خەیاڵو خوێندنەوەی من بێ بەش نەبوون... لـە بن قەلای هەولێر ریزێك دوکـان درێـژ ببـۆوە تـا چـاپخانەی گیـوی موکریـانی تێدەپەڕاند، کاتێك ئەو ریزە دوکانە تێکـدرانو چـاپخانەی گیـوی بـۆ تەنیشـت پارێزگاری ئەوسا گواسترایەوەو شوورەیان بۆ قـەلا دروسـت کـرد، شـورەیان بـۆ ئەدەبی کۆنی کوردی و کلاسیزمیش دروست کرد... ئەو شـورەیە هـەر شـێوەی هەولێرو قەلای نەگۆڕی، شێوەی ئەدەبو هونەری چاپکردنیشی بـەربلاوتر کـرد، ئەو شورەیە هەر تەنها کاریگەری بە سـەر نیگـاو کلتـوری مرۆڤـی هەولێرییـدا نەبوو، بەڵکو کاریگەری بە سەر ئەدەبو هونەریش دروست کرد... ئیتر زەمەنی گیوی موکریانی بەرە بەرە ئاوا بوو و دالی کلتوری نوێو ئەدەبی نـوێو روانگـە "حوسێن عارف، شێرکۆ بێکەس، کاکە مەمی بۆتانی، جـەلالی مـیرزا کـەریم، جـەمال شـاربازێڕی" هاتـە ئـاراوە، چـیدی چـاپکراوەکانی گیـوی موکریـانی تێنوویەتی خوێنەرانی ئەدەبی نەدەشکاند، رۆژنامـەی هاوکـاری وەك مینبـەری روانگە و گۆڤاری بەیانو کتێبی چاپکراوی بەغداو سلێمانی زێتر خۆیان لـە دڵو دەروون نزیك دەکردەوە.

هێندەم نەمابوو هونەری وێنەکێشان لەگـەڵ ڕۆحـم تێکـەڵ ببێـت، خـەیاڵی کتێب کەوتە نێوانمانەوە! کتێب بوو لـە هونـەری وێنەکێشـانی دوور خسـتمەوەو تەنیای کردم، هەر لە قوتابخانەی سەرەتایی بووم، ماڵەوەم بە کۆمـەڵێك کتێبـی ئەدەبی ڕازاندبۆوە، هێشتا هەر لە قوتابخانەی سەرەتایی بووم دایکم بۆ نانخواردن ناچاری دەکردم دەست لە خوێندنەوە هەڵگرم، باوکم دەیگوت کوڕەکەم دەبێ بـە پارێزەر. من زوو دەستم بە خوێندنەوە کرد، خەیاڵی نێو کتێبانم لە ژیانی دەرەوە پێباشـتر بـوو، سـەرم لـە نێـو کتێبـان دەردەهێنـاو دەچـوومەوە نێـو خـەیاڵی کتێبانەوە.

(ئـەلبیرتۆ مانگۆیـل) خـاوەن کتێبـی (مێـژووی خوێندنـەوە) دەڵێـت، "تەماشاکردنی نوسەر وەك خوێنەر، یان خوێنەر وەك نوسـەر، یـان نوسـەر وەك مرۆڤ، یان مرۆڤ وەك نوسەر، یـان دەق وەك جیهـان- هـەموو ئەوانـە جگـە لـە خەسڵەتە جۆراوجۆرەکانی کردەی خوێندنەوە هیچی دیکـە نییـە" لـە گـەڕەکی کوران (مولود ئیبراهیم حەسەن)و (شێرزاد حەسەن)و (نازم دڵبەند)... بـە هـۆی (نەسرەدین داخدار)ی شاعیرو دراوسێ‌و (نەجات عـەزیز)ی برایـەوە لـە دوورەوە دەناسی، تەمەنی نەجات عەزیز لە من نزیـك بـوو و دراوسـێ‌و هـاوڕێی یـەکتر بووین، ئەو لەبەر ئەوەی براکـەی نەسـرەدین داخـدار شـیعرێکی لـە ڕۆژنامـەی هاوکاری بڵاو کردبۆوە خـۆی بـە شـاعیر دادەنـاو گۆرانییـەکی فـواد ئەحمـەدی نوسیبۆوەو بە شیعری خۆی دەزانی... هەر لە ڕێگای نەجات عەزیزەوە ونبـوونی دەفتەرێکی شیعریی نازم دڵبەندمان بیستو خەمان بۆ دەخوارد! ئێمـە لـە چـاو نەسرەدین داخدارو شێرزاد حەسەنو نازم دڵبەنـدو مـەولود ئیـبراهیم... منـداڵ بووین، ئەوان هەرگیز ئاوڕییان لە ئێمە نەدەدایەوە... ئەگەرچی دراوسێ بـووین، بەڵام نەسرەدینی شاعیرم لە دەرەوە نەدەبینی، شێرزاد حەسەنو مەولود ئیبراهیم لە گـەڕەکی کـوران نـەدەبینی؟! لـە ڕێگـای نـەجاتی بـرای نەسـرەدین ژمـارە

زەردەکانی رۆژنامەی هاوکاریمان دەدیت و هەندێجار نەجات بۆ خوێندنەوە دەیدایینێ بۆ ماڵەوەی بەرین. (فرمێسك و زام)و (بتی شکاو)ی عەبدوڵلا پەشێو (تریفەی هەڵبەست)ی شێرکۆ بێکەس‌و (تاریك و روون)ی هێمن... دواتر رۆمانی (ژانی گەل)ی ئیبراهیم ئەحمەدم بۆ خوێندنەوە لە نەجات وەرگرت، لە یەکەم لاپەڕە لە سووچێکدا بە قەڵەمی مەرەکەبی (شیڤەر) لێیان نوسرابوو لە کتێبەکانی داخدار، ئەوە زۆر سەرنجی راکێشام منیش ناوی خۆم خستە سەر هەموو کتێبەکانم، من‌و نەجات‌و مامند محەمەد قادرو فەرهاد محەمەد قادر کتێبمان لە یەکتر وەردەگرت، بەلاّم کتێبێك کە من هەرگیز نەمدەویست لێم دوور بێتەوە دیوانی نالی بوو، خۆشەویستی نالی وای لێکردم هەر کتێبێك ناوی ئەو بهێنێ، یان لە بارەی ئەوەوە بێ هەوڵدەم بیخوێنمەوە، دواتریش یەکێك بووم لەوانەی دوای مشتومڕەکەی حەمەی مەلا کەریم و مارف خەزنەدارو مەسعود محەمەدو... کەوتم. ئەو کات گوێمان لە خۆمان گەورەتر دەبوو، دەیانگوت رۆمانی (دایك)ی مەکسیم گۆرکی ژیانی گۆڕیم، یان (چارەنوسی ئادەمیزاد)ی میخائیل شۆلۆخۆف... بابەت‌و هێزی داڕشتنی ئەدەبی رووسی جێگای سەرسامی بوو، بەلاّم دەتوانم بڵێم من سەرسامی ئەدەبی مولتەزیم نەبووم، بەشێکی زۆری شیعرەکانی (گۆران)م خۆشدەویست، بەلاّم (ئاگر و ژیلە)و (گولاّڵە سوورە)ی کامەران موکری و قانع‌و مەدهۆش و دلزارو پیربال مەحمودو هێدی‌و پەرۆش... زۆر سەرنجیان رانەدەکێشام! حەوت جاران دەستم بە خوێندنەوەی ژانی گەل کرد، کەچی لە چەند لاپەڕەکانی سەرەتاوە وەڕس دەبووم‌و دامدەنایەوە تا بۆ جاری هەشتەم توانیم بیخوێنمەوە، ئەوە بوو وای کرد نەجات عەزیز لە کتێبخانەکەی داخدار بێ بەشم بکات... ئیتر گەورە بووین و بیرکردنەوەمان بەرفرەوان‌و تێگەیشتن لە کتێب ئاوەدانتر، ساڵی 1976 دوای ئەوەی لە پۆلی شەشەمی سەرەتایی لە تاقیکردنەوەی سەری ساڵ دەرچووم، لە قوتابخانەی ناوەندی زانیاری وەرگیرام، لەوێ مامۆستا (محەمەد خەتاب) دووبارە خەیاڵی

وێنەکێشـانی بوژاندمـەوە، هونەرمەنـد محەمـەد خـەتاب زۆربـەی وێنـە ڕەش‌و سپییەکانی ستۆدیۆکانی وێنەگری هەولێری ڕەنگ کردبوو، ئەو دەیگـوت دەبـێ بەهرەی وێنەکێشان پەرەپێبدەیت ئەگینا دەمـرێ، بـەڵام هەمیشـە بـۆ کتێـب‌و خـەیاڵی خوێندنـەوە دەرفـەت لەبـەر دەسـتەو دەتـوانی بـە ئـارەزووی خـۆت بخوێنیتەوەو کتێب هەڵبژێریت.

به تێپەڕینی ڕۆژەکان خەیاڵ دەبێ بە وشە، وشە بەرەو بێـدەنگی‌و بێـدەنگی یەکەیەکی بەرفرەوانی مانـا دروسـت دەکـات، مانـا لەبـەر دەم تازەکردنـەوەی بەردەوامدایە، دەزانم تەنها خەیاڵ دەرەقەتی شیعر دێ، خـۆم و خـەیاڵ، خـۆم و خۆم بە بێدەنگی بووین بە شاعیر، بۆیە بە ئەرکی خۆمم دەزانی بە بێدەنگی هەر کۆمەڵە شیعرێ چاپ بکرێت بیخوێنمەوە! لەتیف هەڵمەت‌و ئەنوەر قادر جـاف‌و شێرکۆ بێکەس و جەلالی میرزا کەریم و هێمن‌و ئەحمەد هەردی‌و ڕەفیـق سـابیر‌و عەبدوڵلا پەشێوو سەلاح شوان‌و ئەبوبەکر خۆشـناوو حەمـەی حەمـە بـاقی‌و... هەموو وشەیەك کە حوسێن عارف دەینوسی لای مـن جێگـای ڕامـان بـوو، تـا گەیشتە ڕۆمـان! ڕۆمـانی دایکـم خوێنـدەوە بـە تەرجەمـە جوانەکـەی کـەریمی حوسامی، بەلام چارەنوسی ئادەمیزاد بە تەرجەمەی ئاورەحمانی حاجی مارف بۆ من خۆش‌و ڕەوانتر بوو، کورتە چیرۆکی (تەرم)ی سەلاح عومەر فـەزای فانتـازی لەلام دروست کردبوو... هیچ کاتێك نەمهێشتووە چیرۆکەکانی محەمـەد فـەریق حەسەن‌و شێرزاد حەسەن‌و دکتۆر کاوس قـەفتان‌و کاکـە مـەمی بۆتـانی‌و ڕەوف بێگەردو لەتیف حامیدو ئـەحلام مەنسـورو شـیرین.ك و..بەسـەرمدا تێپـەڕن و مشتومڕی ڕوانگەو ڕەخنەکانی فوئاد مەجید میسری‌و فوئاد قەرەداغی‌و فازیلی مەلا مەحمودو بەکر حوسێن... خەیاڵی ئەدەبییان کردمەوە. هـەر لـە کۆمەڵـە چیرۆکی (تەنیایی)ەوە هەتا ئێستا دەتوانم بڵـێم شـێرزاد حەسـەن دەخوێنمـەوە، دەستەواژەی (دەتوانم بڵێم) بۆیە دەنوسم چونکە بە بـڕوای مـن شـێرزاد حەسـەن

وەك پێویست نەیتوانیوە هەنگاو بنێت! شێرزاد حەسەن فێری کردین بۆ ناوەوەی خۆمان بگەڕێینەوە... حوسێن عارف فێری هونەری نوسینی کورتە چیرۆکی کردین، بە چیرۆکی (چای شیرین) فەزای چیرۆکی هونەری کوردی گەشە پێدا.

من رۆژ بە رۆژ بەسەر وشەدا دەکرامەوە، وشە لە خەون و بیرکردنەوەم دەڕژا، خەیاڵ جوانی پێدەبەخشی، شوێنی جوانی لەبەر خەیاڵ سپی دەچۆوە، خەونی سپی بەسەر سپیدا دەکرایەوە... وشە دنیای خەونەکانی منی جوان کرد... فرۆکە، برایانی رایت دایانهێناوە، من وەك فرۆکە بە دوای کتێبەوە بووم، بە دوای مشتومڕی ئایدیالیزم و ماتریالیزم، بە دوای هەموو ئەو کتێبە ئەدەبییانەی دەکەوتنە بەر چاوان، بە دوای دالی کلتوری نوێ و کتێبی نوێ کە هێشتا لە چاپخانە نەهاتبوونە کتێبخانەکان... ئەو کات بۆ ئەوەی نوسخەیەك لەو کتێبە ئەدەبیانەی حەزمان لێی بوو دەستمان بکەوێت، دەبایە ناوی خۆمان لە کتێبخانەی (تەئمیم) تۆمار بکەین، هەموو پێنجشەمووان لەبەر کتێبخانەی تەمیم بۆ رۆژنامەی هاوکاری دەوەستاین تا لەگەڵ خۆمانی بەرینەوە، هەر لە نێو پاسدا بەر لەوەی بگەینەوە ماڵ زۆربەی بابەتەکانمان دەخوێندەوە، پاسی گەڕەکەکان بۆ خوێندنەوە وەك کتێبخانەی گشتی وابوو. بۆ من هەولێر و کتێب دوو رووی یەك دراون، دەزانم ئەوەندەی لە نێو خەیاڵ و خەونی کتێبانم لە نێو ماڵ و خێزان نیم، کتێبخانەی کۆسرەت و گەردی و حەیدەری و سۆلاڤ و دەزگای چاپ... کتێبخانەی تەمیم رووگەمان بوو.

شۆڕشی نوێ، ئەدەبی بەرگری

ساڵێك بە سەر هەرەسی 1975 تێنەپەڕی هەنگاوی یەکەمی شۆڕش‌و کۆمەڵێك ڕێکخراوو بزاڤی سیاسی بە بیری مارکسی لینینی‌و ماویی‌و سۆشیال دیموکرات‌و بیری ناسیونالی لە چیاکانی کوردستانی باشور سەریان هەڵدایەوە. لە دنیادا بزاڤی رادیکاڵی بە شێوەیەکی بنەڕەتی بڕوای بە گۆڕانی شۆڕشگێرانەیەو بڕوای بە سازش نییە! مرۆڤی رادیکاڵ مرۆڤێکی چەپە، چەپ بە پێچەوانەی کۆنەپارێزو کۆنەخوازو کۆنزەرڤاتیزم‌و راستڕەو بیر دەکاتەوە، چەپ‌و چەپبوون نواندنی هاوهەستی‌و هاوسۆزییە بۆ ئەویدیکە... ئەی بۆ کورد؟! من نامەوێ قسە لە هەرەس‌و شۆڕشی نوێ بکەم؟! نەك لەبەر ئەوەی پرسیارێکی جیدی کایەی فیکری سیاسی کوردی نییە، نەك لەبەر ئەوەی فیکری سیاسی کوردی شکست لە دوا شکستی نەهێناوە، نەك لەبەر ئەوەی پرنسیبەکانی شۆڕشی نوێی کوردی لەسەر خۆدۆزینەوەو دراسەکردنی قەیرانەکانی‌و تەتەڵەکردنی هەلومەرجەکانی‌و پرسیارە نوێیەکانی دروست بووە... بەڵکو لەبەر ئەوەی

کوردی هیچ یەکێك لەو رەخنانە بە هەند وەرناگرێت؟! ئەوەش بە بڕوای من بەشێکی پەیوەندی بە پاشخانی فیکری سیاسیو پاشخانی کلتورییەوە هەیە!

پاشخانی رۆشنبیرییو فیکری بۆ بەڕێوەبردنو رێکخستنو رەخنەگرتنو رێزگرتنی جیاوازییەکان گرنگی خۆی هەیە... بەلاّم لە کوردستان جگە لەوەی رەخنە رووییەکی ناشیرینو نێگەتیفی هەیە، فیکری سیاسی کراوەش بوونی نییە... من نامەوێ بەراوردی نێوان رۆژهەلاّتو رۆژئاوا بکەم، دنیای رۆژئاوا پڕە لە رووبەروو بوونەوە، لە فەزایەکی ئاوادا بۆچوونی جیاواز و تیۆری سیاسی جیاواز دێتە ئاراوە، هێزی سیاسی چەپو راست چالاکی دەنوێنن، بەلّکو دەمەوێ بلّێم راستو چەپی کوردی یەکتر کوژی بووە، رەخنەگرتن بەردەباز نەبووە، فرەوانکردنی دنیابینی نەبووە، بەلّکو رەشکردنەوە بووە، یەکتر قبولّ نەکردن بووە، نەك لەبەر ئەوەی وشەی چەپ لەفەرهەنگی سیاسیو فیکری کوردی نامۆیە، هەموو ئەو دوژمنایەتیو شێواویو دووبەرەکیو نەسازانە لەبەر ئەوەیە کە هەر یەکە لەلایەن خۆیەوە باوەڕ بەراستی دەزانێت! ئەگینا شۆڕشی کوردی زاراوەکانی هەمیشە لە دەرەوە خواستووە،باوەڕ لە بارەی راستییەوە دەکرێ حاشای لێبکرێت.

وشەی چەپ وەك زاراوەیەکی سیاسی لە بنەڕەتدا بۆ شۆڕشی فرەنسی 1789 دەگەڕێتەوە، کاتێك رادیکالّە گۆڕانخوازەکان لە پەرلەمان لەلای چەپی مێزەکەی سەرۆکی ئەنجومەنەوە دادەنیشتنو راستڕەوەکانیش لە لای راستەوە. لە هەموو دنیادا ئەو گۆڕانکارییانەی لە دنیابینی جیاوازەوە دێنە ناوەوە، فەزایەکی دیکە بە ئەدەبو هونەر دەبەخشن. فەزای شۆڕش فەزایەکە رەخنەو بەرگریکردن رەهەندەکانی دیاری دەکات. ئەی بۆ کورد؟!

قوتابخانەی سەرەتایی خۆش بوو، وەك پەپولە بۆ قوتابخانە دەچووین و بە بالّە فڕێ دەهاتینەوە، لەو چوار خانووەی کە دەکەوتە خوار کارگەی شیری هەولێرو گەڕەکی کورانەوە کۆمەلّێك مندالّ بە یەکەوە بەرەو قوتابخانە دەچوونو

دەهاتنەوە، منی تەنیای لێدەرچێت، منی تاقانەی ماڵ، منالێکی بێدەنگو پاكو خاوێن، هەمیشە ئەو ڕێگایانەی دەگرتە بەر، کە چۆل بوو و بۆ بە کۆمەڵبوون نەدەشیان، بە سەر ئەو گردو چاڵانە هاتوچۆی دەکرد، کە کورەچییەکان لە دوای خۆیان جێیانهێشبوو! ئەوە بوو مەیلی تەنیایی بەرەو رازی نەبوون، بەرەو دوودڵیو گومان، بەرەو چەپبوونی بردم... دوودڵیو گومان لەگەڵ من لە دایکبوون، ئەوان دوو رووی منن، من بە بێ ئەوان هەڵناکەم، وەك چۆن لەگەڵ پابەستبوون هەڵم نەکرد! باوکم ماوەیەك دوای لە دایکبوونی من لە ساڵی 1963 چەکی پێشمەرگایەتی دانا، لە شار چەکی کاری کردە شان، بەلاّم مەیلی (پارتی) بوونی دانەنا، بە تایبەتی لە 1970-1974 وەك کادیرێکی چالاکی نێو شار، کاری ڕێکخراوەیی رادەپەڕاند... من هەرگیز بڕوام بە پابەستبوون و بە کۆمەڵبوون نەبووە، هەرگیز نەچوومەتە نێو هیچ حیزبو ڕێکخراوێکی سیاسیو گوتارێکی زاڵی کۆمەڵگاوە، ئەو قسەیە لە دڵەوە دەکەم، بەلاّم ئەو نوکتە (لاکان)ییە بە ناوبانگەم هەرگیز بیر ناچێتەوە، لە بارەی ئەو نەخۆشە دەروونییەی، کە پێیوایە بۆتە گەنمەشامی، دوای ماوەیەك مانەوەی لە نەخۆشخانەو چارەسەرکردنی، بۆ ماڵەوە رەوانە دەکرێتەوە، کەچی زۆر نابات، دەگەڕێتەوە لای پزیشکەکەیو هاوار دەکات، کە هەر ئێستا مریشکێك هاتووەتە سەر ڕێگاکەیو ویستویەتی بیخوات، پزیشکەکە کە لێی بێزار بووە، هاوار دەکات کە تۆ مرۆڤی نەك گەنمەشامی، ئەویش دێتە وەلاّمو دەڵێت: بەڵێ منیش ئەوە دەزانم، بەلاّم ئاخۆ مریشکەکەش ئەوە دەزانێت؟ سلاڤۆ ژیژەك خاوەن کتێبی (نوکتەکانی ژیژەك) بە خوازتنی چەمکی کالاّ لە (کارل مارکس) ئەو نوکتەیە لێکدەداتەوەو جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئەوەی گرنگە رازیکردنی خود نییە، بەڵکو رازیبوونی کالاّیە-مریشك- ئەوەی گرنگە گۆڕینی

مامەڵەکردنمان نییە لەگەڵ کاڵا، بەڵکو خودی کاڵایە کە چۆن لەگەڵ ئێمە دێتەوە.

من دەڵێم ئەوەم کە هەم، لە هیچ دنیایەکەوە رەوانە نەکراوم .. قسەی پۆلیسی ئایدیۆلۆژیی هەرچی بێت، ئەوان سەربەستن چۆن بیر دەکەنەوە، من هەمیشە رێزم بۆ بیروڕای جیاوازی ئەویدیکە هەیە، نەیاری کەس نیم، من ئەوەم کە هەم و چێژی لێدەبینم، بێ ئەوەی کەس پێمبڵێت چێژ وەربگرە؟! ئێمە مرۆڤین کاڵا نین، وەك مامۆستای یەکەم ئەرستۆ دەڵێت بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتین، بە تەنیا ناژین، پەیوەندی کۆمەڵایەتی بە یەکمان دەبەستێتەوە نەك بازاڕ، بەڵام گرفتی ئەویدیکەی سیاسیی لێرەوە دەستپێدەکات لە بەیەك بەستنەوەی بازاڕی ئایدیۆلۆژیا... گرفتی ئەویدیکەی سیاسیی ئەوەیە دەیەوێت وەك ئەوان بیر بکەینەوەو وەك ئەوان خەیاڵ بکەین‌و وەك ئەوان هەڵبژێرین... ئایدیۆلۆژیستەکان دەیانەوێ کتومت ئەوان بیت، سارتەر لە ئاماژەیەکی بەناوبانگی فەلسەفییدا بە ئەویدیکە دەڵێت "ئەو منەی کە من نییە" بەڵکو ئەویدیکەیە، ئەویدیکەیەك کە هەموو خەسڵەتە جەوهەرییەکانی خودی هەیە، لە بیرکردنەوەو ئازادی‌و ویست....

من ئەوەم کە هەم، هەمیشە لە جولەدام بۆ تێگەیشتن‌و راڤەکردنێکی دیکەی جیاواز، لە هیچ دنیایەکەوە رەوانە نەکراوم، هەمیشە دوای خوێندنەوەی ماتریالیزم، ئایدیالیزمیش دەخوێنمەوە، حەز دەکەم لە دوای خوێندنەوەی مارکسییەت، بزانم ئەنتی مارکسی چی دەڵێت! بزانم ناسیونالیزم چۆن بیر دەکاتەوە، لە دوای خوێندنەوەی شیعرەکانی لەتیف هەڵمەت، رەخنەکانی ئازاد عەبدولواحیدیش دەخوێنمەوە... لەسەردەمی دەسەڵاتی بەعس باوکم باجی زۆری پارتیبوونیدا، منیش لە رووی دەروونییەوە باجی بێلایەنی! ئیتر پیر بووم، بڕوا ناکەم لە کۆمەڵگای تۆتالیتارییدا بتوانی تاکێتی بسەپێنی، بتوانی بڵێی ئەوەم کە هەم، لە هیچ دنیایەکەوە رەوانە نەکراوم!

من تەنیام، تەنیایی خۆم بە خوێندنەوە دەوڵەمەند کرد، کتێب وای کرد زێتر خۆم بم، من ئەوەم کە هەم، هەڵگری ئیگۆیەکی تایبەت، وەك فرۆید دەڵێت ئیگۆ لە کوێ بێت من لەوێم، بەلاّم دەزانم هیچ منێکی خوێندنەوە، منێکی کامڵ نییە، خوێندنەوە بەردەوام (من)ی نوێ دروست دەکاتەوە! پۆل ریکۆر لە یەکێك لە نوسینەکانیدا دەڵێ کاتێك دەخوێنمەوە (من)ی خۆم رووت دەکەمەوە، بۆ ئەوەی لە رێگای خوێندنەوەوە بگەمە خودێکی دیکەی نوێ. منی خوێنەر لە رێگای ئاگامەندیو بەردەوامی، پرۆسەی تێگەیشتن فەراهەم دەکات، چونکە بوونی ئاگامەندانە چرکەیەکە لە چرکەکانی بوونی راستەقینە، کاری ئەدەبیش چرکەیەکی وجودییە، هەر کاتێکیش هەر دوو چرکەکە بە یەکگەیشتن، ئیدی دیالۆگ لەسەر بنەمای بەبیرهێنانەوەو تێبینکردن دروست دەبێتو لە رێگای بەبیرهێنانەوە و تێبینکردنەوە حەقیقەتی بوون ئاشکرا دەبێتو ئەزموونی وجودییمان لە نێو جیهاندا گەشە دەکات.

تەنیایی من کتێب بردی، لەرێگای کتێبەوە هەردیو هێمنو پەشێو شێرکۆ بێکەسو عەباس عەبدوڵلاّ یوسفو نەوزاد رەفعەتو دواتریش جەلال بەرزنجی... خۆشویست، رەزا سەید گوڵو شێرزاد حەسەنم لە رێگای رۆژنامەی (هاوکاری)یەوە ناسی نەك لە کۆلاّنو گەڕەك، حوسێن عارفم لە رێگای چیرۆکی (کانی رەحمانە) زێتر چووە دڵەوە... گەنج بووم دڵم بە ژیان خۆش بوو، دڵم بە گۆڤاری (بەیان)و (رۆشنبیری نوێ) دەکرایەوە، لە پۆلی یەکەمی ناوەندی زانیاری پڕ بووم لە وزەی ئەدەبیو لە وشە، دڵم بە مامۆستای کوردی (بابا عەلی بەرزنجی) دەکرایەوە، دەمزانی مامۆستا قەرەنی ئەسوەد چۆن بیر دەکاتەوە... جگە لە بلاّوکراوەی ئەدەبی کە بە دیواری قوتابخانە هەڵماندەواسی بەشداری ئاهەنگی قوتابخانەکانم دەکردو شیعری حەماسی هەژارو هێمنو پەشێوم دەخوێندەوە، پێش ئەوەی سیستمی خوێندن بە عەرەبی بکرێت، زۆر لە کتێبە

مێژوویی‌یەکانی تایبەت بە کوردم خوێندەوە، پێش ئەوەی (نەوزاد عەلی ئەحمەد) کۆمەڵە شیعریی (پۆڵوی ژووری نوتەك) چاپ و بلاو بکاتەوە، ئێمە هاوەڵی گەڕەك‌و هاوەڵی قوتابخانەی زانیاری بووین، زۆر جاران بەلای ماڵی نەوزاددا دەچووم بۆ ئەوەی بەیەکەوە ڕێگای قوتابخانەی زانیاری بگرینە بەر، لە بن دار قەیسییەکانی غاباتی کوران دەمانخوێند، ڕۆژانی هەینی بە نێو سەیرانکەراندا دەسوڕاینەوەو پڕ بە بەژنی خۆمان چاومان لە کچان دەکرد، لە شایی دەستەی گەنجانی گەڕەکی کوران کە زۆرجاران (کەریم گیان پۆلا) بە بەژنی زراڤییەوە گۆرانی‌و بەندی بۆ دەگوتن، دەبووینە بینەر و خۆزگەمان بە هەینی‌و چوارشەممەیەکی بەهاری دیکەی سەر بابەگوڕ گوڕ دەخواست.

قوتابخانەی ناوەندی زانیاری خۆش بوو، بە دزییەوە باسی کوردایەتی‌و کۆمۆنیست‌و پێشمەرگەمان دەکردو چێژمان لەوە دەبینی وەك گەورەکان قسان بە دزییەوە دەکەین، چێژمان لەوە دەبینی بەرە بەرە گەورە دەبین، چەند گەورە دەبووین ئەوەندە زێتر چاومان دنیای جوانتر دەبینی، چەند دنیامان بەرفرەوان دەبوو، ئەوەندە گوێمان بۆ قسان دەکردەوە. لە پۆلی یەکەمی ناوەندی لە هەموو روویەکەوە چالاك بووم‌و لە ژووری نیگارکێشان بە یارمەتی هونەرمەند محەمەد خەتاب وێنەم دەکێشاو بۆ قوتابخانە یاری تۆپی سەبەتەم دەکردو بەشداری چالاکی ئەدەبیم دەکرد، خۆم لە ئیتحادی تەلەبە دوور دەخستەوە... لە کۆتایی ساڵی 1978 دەنگۆی ئەوە هەبوو، کە کادیرو لایەنگرانی حیزبی شیوعی لە شاخ گیرساونەتەوەو شان بە شانی هێزە کوردییەکان هێزی چەکدارییان پێکهێناوە، یەکەم کەس لە ژیانم داوای ئینتیمابوونم لێبکات قوتابییەکی موو زەردو باریکەڵەی دەم بە پێکەنین‌و لە خۆم بە تەمەنتر بوو، لە پۆلی دووەم بە ناوی (عەزیز) زۆر لێم نزیك دەبۆوە، هەتا ڕۆژێك لە ڕێگای هاتنەوەمان لە قوتابخانە پێیگوتم بۆ نایەیتە ریزی ڕێکخراوەکانی حیزبی شیوعی؟ ئەوان بە بنەماڵە شیوعی بوون، من بە سەر زمانم داهات‌و گوتم من دەمەوێ خۆم بم! ئەو

وەلاَمە زمان پێیکردم، بۆ خۆمو بۆ ئەو چاوەڕوان نەکراو بــوو، بۆیــە خەندەکــەی نەماو کەمێك شپرزە بوو و قسەکانی تێکەڵ کرد، عــەزیزی ددان زێــر لــە هــەر شوێنێ ببینم ئەو شپرزەییەی ئەو کاتەم بیر دەکەوتەوە.

زۆربەی رۆژانی هەینی بۆ سینەما دەچووین، هەر سێ سینەمای هــەولێر بــە فیلمی هیندی کێبەرکێیان لەگەڵ یەکتر دەکرد، کەم فیلمــی هینــدی هــەبوو لــە دەستی بدەین، من (ئالان دیلۆن)ی فڕەنساییم خۆشدەویســت، هــەموو چــیرۆکی فیلمی هیندی (مەرد)و (سەنگام)و (کچی خەونەکان)م بۆ برادەران دەگێڕایــەوە.. هەموو ژیــانم خــەونو جولــە بــوو، شــیعریی برگــەیم وەك (گــۆران)و (کامــەران موکری) دەنوسیو چیرۆکم دەخوێندەوە، راهێنانم لەسەر خەتخۆشی دەکرد، چــێژم لەو خەتە دەبینی کە (کــازیوە)ی شــێرکۆ بێکەســی پێچــاپکرا بــوو، ئەبوبــەکر خۆشناوم هەر لە رێگای گیڤارەی شۆڕشگێڕەوە خــۆش نەویســت، بــەڵکو خەتــە تایبەتەکەی ئەوەندەی دیکە ئەوی لە چاوم نزیك کردەوە، کۆمەڵە شــیعری (مــن تێنویەتیم بە گڕ دەشکێ)ی شێرکۆ بێکەسو (پرچی ئەو کچە رەشماڵی گەرمیانو کوێستانمە)ی لــەتیف هەڵمــەت و (پشــکۆکان ئەگەشــێنەوە)و (رێژنــە)ی رەفیــق سابیرم بە دەیان جار خوێندۆتەوە، (چەشەی ئــەدەبی) عــەزیز گــەردیو ئــەدەبی بێگانــان، تەرجەمــەکردنی (وێرانــە خــاك-ی ئیلییــەت) لەلایــەن مــەحمود زامدارەوە...

لەسەرەتای سەدەی بیستەمەوە فیکرەی یەقینو حەقیقەتی رەها لــە زانســتی بیرکاریو ئەزموونگەرییدا هەرەسی هێنا، گۆڕانکــاری لــە گریمانــەی بیرکارییــدا گۆڕانکاری لە دەرئەنجامــدا هێنــا ئــاراوە، کەواتــە یــەقین لــە کوێیــە؟ زانســتی ئەزموونگــەرییو یاســا رەهاکــانی (نیــوتن) لــە بەرانبــەر بابەتگــەرایی رووتو بەڵگەنەویست بە تەواوی دووچــاری هەرەســهێنان بــوو... حەقیقــەتی رەهــا لــە زانستدا بوو بە هەڵم، حەقیقەتی رەها لە فەلسەفەدا بە هەڵم بــوو، یــەقین بــووە

وەهم و بۆ قەبارەی سروشتی خۆیو ڕێژەگەرایی گەڕایەوە...(میشیل فۆکۆ) دەیگوت: کۆی فەلسەفە دژ بە ئەفلاتوونە، هەموو فەیلەسوفێك دەبێ دوورو نزیکی خۆی لە ئەفلاتوون دیاری بکات، ئەوە پێوەری فەلسەفەیە! پێوەری ئەدەبی بەرگرییش بەپێی دوورو نزیکی لە خەونی میللەتو خەمی میللەتو وەستان بە دژی دوژمنو پەروەردەکردنی هەستی ڕەخنە پێوانە دەکرێ...ئەدەبی بەرگری سالانی 1970ی کوردی جگە لە بەکارهێنانی ڕەمز بە شێوەیەکی قوڵترو فرەوانتر، هەندێ خەسڵەتی دیکەی خستە ناوەوە ئەویش یاخیبوون و تەمومژی، ئیقاعی خێرا بوو...من دەزانم ئەدەب پرسیار کردنە لە تاریکی، ئەدەب هونەری جوانییەو ناشێ بار بکرێ، ناشێ وەك سیاسەتو ئایدیۆلۆژیا سەرکەوتنو دڵنیاییەکان بنوسێتەوە، دەزانم زمانی ئەدەبو زمانی سیاسەت بە یەك ناگەن! سیاسەت لە ڕاستەوخۆ، ڕاستەوخۆترەو قسان دەبڕێ، هەڵگری توندوتیژی و بانگەشەکردنو بڕیارە نەك مانا، ئەدەب ناڕاستەوخۆو جیاوازە، زۆرترین نەرمو نیانیو مانا لەخۆ دەگرێت، یەکێك لەو خەسڵەتانەی کە داهێنانی ئەدەبی هەرگیز دەستبەرداری نابێت هەڵچوونی زمانو نیگەرانیو چەپبوونە، یەکەمو دووەمیان بەریەکەوتنی پرسیارەکانی سەردەمو دنیابینی بەرجەستە دەکەنو چەپبوون لە ڕازی نەبوون لەوەی هەیەو بەردەوامیو قبوڵکردنی ئەویدیکەی جیاواز دێتەوە، دەمەوێ بڵێم داهێنانی هونەری هەمیشە شیعرییەت بەرهەم دەهێنێتەوە. داهێنان لە پرسی جیاوازو بەردەوامیو ئاستی بەرزی زمانو خەونی ڕەنگاوڕەنگو جوانیدایە.

پرسیارکردن لە رۆمان و رۆمانی کوردی

(پێشمەرگە 1961)ی (رەحیمی قازی) یەکەمین رۆمانی کوردییە، یان (مەسەلەی ویژدان 1970)ی ئەحمەد موختار جاف، یان (لە خەوما 1975)ی جەمیل سائیب؟!... رۆمان وەك کردەیەکی هونەری پەخشانئامێز لەسەر بنەمای گێڕانەوەو رووداوو کاراکتەر، لە نێوان خەیاڵو حەقیقەتدا خۆی دەبینێتەوە و بە شێوەیەکی تا ئەندازەیەك ئاڵۆز دەچنرێت... رەنگە ئەو بە ناو پێناسەیە (ئاڵۆزی رۆمان) و (ئازادیی رۆمان) لەوێدا هەڵگرێتەوە، کە تاکو ئێستا نەتوانراوە سنورەکانی رۆمان وەك پێویست دیاری بکرێت!! کەواتە پێشمەرگەی (رەحیمی قازی) ئاڵۆزترین رۆمانی چنراوی کوردییە، یان (لە خەوما)ی جەمیل سائیب چەمکی ئازادی لە رۆمانی کوردی دەخاتە روو؟! لەسەرەتادا هەموو ئەوانەش زۆر گرنگ نین، گرنگ ئەوەیە لە کوێ وەستاوین، من دەڵێم هەتا ئەوەی دەگوترا کورد رۆمانی نییە، با رۆمان بنوسین... لە نوکتەیەك وەستابووین، دەڵێت: کەسێك لە کافەیەکدا داوای قاوەیەکی بێ سەرتوو دەکات، دوای نیو

سەعات لە چاوەڕوانی، گارسۆنەکە دێتەوە دەڵێت: سەرتوومان نییە، بەس شیریشمان نییە، بۆ قاوەیەکی بێ شیرت بۆ دروست نەکەم.

لە شاری هەولێر هەمیشە چا خواردنەوە باو بووە، نەك قاوە! ئەوە حەقیقەتە، حەقیقەت کراوەیەکی دیاریکراوە! ئەو برادەرانەی لە دەرەوە بە سەردان بۆ کوردستان دەگەڕانەوە لە دانیشتنەکاندا داوای قاوە دەکەن، دەڵێن قاوە مێشکمان بە هێز دەکات، ئەوە نوکتەی زۆرمان بیر دەخاتەوە، واز لەو برادەرانەی هەندەران دەهێنم، چونکە پەیوەندی نوکتەی قاوە و ڕۆمانی کوردی بوو، توانی ئاسۆی چاوەڕوانیمان بۆ سەرتوو و شیر بگۆڕێت! ئەو نوکتەیە تەماشامان بۆ ڕۆمانی کوردی لەدەرەوە بەرەو ناوەوە دەبات، بەڵام سەرتوو و شیر سەیرکردنمان لە ناوەوە بۆ دەرەوە دەگۆڕێ... من ساڵی 1978 پۆلی دووەمی ناوەندی بووم، ناوبانگی سەرتوو و ماستی هەولێر زۆر لە پێش ڕۆمانی کوردی بوو! نە خەونی جەمیل سائیب، نە مەسەلەی ویژدانی ئەحمەد موختار جاف و نە پێشمەرگەی ڕەحیمی قازی، تامی ماست و سەرتووی نەدەدا! ئەوەندەی چێژ لەسەرتوو و ماستی هەولێردا هەیە، ئەوەندە ڕۆمانی کوردی لە چێژی خوێندنەوە دوورە؟! بۆیە خوێنەری کوردی لە رووی کلتورییەوە نەیتوانیوە سەرەتایەکی خوێندنەوەی چێژبەخش لەگەڵ ڕۆمانی کوردی دابمەزرێنێت.

هەنگاوی یەکەم تایبەتمەندی و گرنگی خۆی هەیە، بە قەڵای دمدمی عەرەبی شەمۆ و زێڕینای ئامێدی مەنگوڕی و ئاشتی کوردستانی محەمەد ساڵح سەعید... دەڵێن ڕۆمان؟! بەڵام تەواو بە ڕۆمان ناگەی، ئەوە قسەی کاتی خوێندنەوەم نییە، قسەی ئێستامە، ڕەنگە قسەی ئەو کاتەشم بێ، کە ڕۆمانی (براکوژی) نیکۆس کازانتزاکیم بە تەرجەمە جوانەکەی (عەبدولکەریم شێخانی) خوێندەوە، لەوێ بە ڕۆمان گەیشتم، تا بە ئەمڕۆش دەگات یەکێك لە ڕۆماننوسە خۆشەویستەکانمە و ڕەنگە زۆربەی ڕۆمانەکانیم خوێندبێتەوە... دووبارە دەیلێمەوە لە ڕۆمانەکانی ئەوسای کوردی بە ڕۆمان ناگەی، نەك لەبەر

ئەوەی رۆمان سنوری دیاریکراوی نییە، بەڵکو چونکە بۆشاییەك لە نێوان واقیعی ئەزموونکراوی رۆمان و نەکردەی رۆمانی کوردیدا هەیە! رووبەری نەکردەی رۆمانی کوردی تا دەیەی هەشتاکان سنوری دیار نەبوو، بۆیە هەنگاوی یەکەمی خوێندنەوەی رۆمانی کوردی لە رووی چێژەوە ناگاتە ماستو سەرتوو، هێزی قاوەی بۆ مێشك نییە، کەمەك لە چێژ و هێزی رۆمانی کوردی ئەو دەمە هاتە ناوەوە کە هوشیاری نوسەرانی کورد گەیشتە ئەوەی بڵێن رۆمانمان نییە؟! با رۆمان بنوسین... ئەوە رووییەکی زۆر لە نوکتەوە نزیکە، ئەوە دەیەی هەشتاکان بوو...

گەنجیی چێژی خۆی هەیە، منی پانزە ساڵان چێژم لە قسەکردن و یاری کردنو خوێندنەوەو مەکتەب دەبینی، بەڵام دۆزینەوەی چێژی غاباتی کوران زۆر تایبەت بوو، دنیای غاباتی کوران دنیای سیاسەتو وەرزشو راوەدونانو خوێندنەوە بوو، غاباتی کوران کەسانی جیاوازی لەخۆ دەگرت، بێکارو چەقۆکێشو عارەقخۆرو قوتابیو دڵشکاوو هۆمۆسێکسوالو شاعیرو عاشق... هەر کەسەو بە نیازی ئەوەی دارێك بێتە سێبەریو بن پەرچێك پارێزگاری بکات، من لە غاباتی کوران خوێنەری بن دار زەیتوونەکان بووم، ئەو کات چەند چێژم لە قسەکردن دەبینی، ئەوەندەش حەزم لە ئەدەب بوو، چەند سەیری فیلمی هیندیم دەکرد، ئەوەندەش گوێم لە رادیۆی کوردی بەغداو تاران رادەگرت، چێژم لە عەباس محەمەدو تیپی باواجی کۆیەو شەماڵ سائیب دەبینی، بەلای جەمیل سائیبدا نەدەچووم، شەماڵ سائیب گۆرانیبێژێکی لەبەر دڵان بوو، بەڵام لە خەوما کورتە رۆمانێکە درزی نەکردەیی زۆر ئاشکرای تێدا دەبینرێت، شەماڵ سائیب شێوازێکی پڕ جولەی هیندییانەی خستە نێو گۆرانی کوردی، بەڵام رۆمانی لە خەومای کاکینە زوڵمو زۆری سەردەمی شێخ مەحمود وەکو حیکایەتبێژان دەگێڕێتەوە! ئەوەی شەماڵ سائیب و جەمیل سائیب بە یەکەوە کۆدەکاتەوە بە گشتی هێزی هونەریو

ناشیرینی دەسەڵاتە، ئێستاش هێزی هونەری گۆرانیەکانی شەماڵ سائیب دڵان دەبزێوی، ئێستاش ناشیرینیو زوڵمی نێو دەسەڵاتی سیاسی سەردەمی شێخ مەحمود لە لەخەوما جەرگان داخ دەکات...

لە لای (ئالان بادیۆ) هەرگیز ڕێزگرتنی ئەویدیکە بە مەسەلەی خێرو شەڕەوە پەیوەست نییە، ئەو دەڵی کاتێك لەگەڵ ئەویدیکەی دوژمن لە شەڕدا بیت، ڕێزگرتن دەکەوێتە کوێوە؟ کاتێك خێزانەکەت لە پێناو کەسێکی دیکە، زۆر دڕندانە بەجێت دەهێڵێت، کاتێك ناچار دەکرێیت قسە لە هونەرمەندێکی بێ نرخ بکەیت، کاتێك زانست ڕووبەڕووی تاریکی دەبێتەوە؟ زۆرجاران ڕێزگرتنی ئەویدیکە بێ ماناو زیانبەخش خۆی دەنوێنێ، بەهەمان شێوە ڕقگرتن لە ئەویدیکەش! ئەو تێزەی بادیۆ ڕەخنەی زۆری بە دوای خۆیدا هێنا، ڕاستە ناشێ لەگەڵ ئەویدیکەی ساختە لێبوردە بین، بەڵام دنیای پۆستمۆدێرنە پێماندەڵێت هەتا ئەگەر بە شێوەیەکی لەمجۆرەش تێوەگلاین، دەبێ تا ڕادەیەکی دیاریکراو وەك مرۆڤ ڕێز لە ئەویدیکە بگرین، نابێ ئەویدیکە هەر تەنها لە وێنەی نەیار و دوژمندا کورت بکەینەوە، هەر تەنها وەك هەڵگری خراپە سەیری بکەین، هەر تەنها ڕووە نێگەتیڤەکەی ببینین و خۆمان بە پۆزەتیڤ بزانین... ئەو مەیلە شەڕانگێزە بوو، دنیایەك قوربانی بەدوای خۆیدا هێنا، ئەو تیرۆوانینە گشتگیرە، ڕاستەوخۆ داننانە بە تیرۆر... پەندێکی جولەکەکان هەیە دەڵێت: مرۆڤێك ڕزگار بکەیت، وەك ئەوە وایە هەموو مرۆڤایەتیت ڕزگار کردبێ! بەڵام بەرانبەر ئەو پەندەش قسەیەك هەیە دەڵێت: ئەگەر یەکێك دوژمنێکی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بکوژێت (ئەوە هیچ کوشتنێك لە ئارادا نییە) تەواوی مرۆڤایەتی ڕزگار کردووە... کەواتە لەو نێوانەدا مرۆڤ پێویستە لە خزمەتی حەقیقەتدا بێت، هەموو مرۆڤێك پێویستە بە وەزیفەی مرۆییانەی خۆی هەڵبستێت؟! ئەوە منم، حەزم لە ڕازی تەنیایی ئەحمەد هەردییە، عومەر دزەیی دنیایەکی هێمنو بە ورشەی دەبەخشییە مێشك و دەروونم، حەزم لە لیمۆی ترشی شێرزاد

عەبدولرەحمانو دەنگی عەبدوڵڵا دڵسۆز... نەبوو، هونەرمەندی شانۆکار ئەحمەد سالارو تەها بابانو دلشاد مەریوانیو مەزهەری خالقی گۆرانبێژو ئایاد زاخۆییو ... ڕۆڵی هونەری دیارییان هەبوو، دوور دوور دەکەوتمەوە لە شەڕە شاپی نێو قوتابخانە، لە پیاهەڵدانە بێ نموودەکانی ئایدیۆلۆژیا و دەسەلآت... دەسەلآتی سیاسیو دەسەلآتی هونەری هەرگیز لەگەڵ یەك بەراورد ناکرێن... هونەر جوانی و چێژە، سیاسەت ئازارو هوشیاری درۆیینە، هونەر هەمیشە مانایەکی دیکە بە ژیان دەبەخشێت، ئایدیالۆژیا هەمیشە مانا بە شتێك دەدات کە مانای نییە...

غاباتی کوران مانای جیاوازی بۆ پەراوێزان هەبوو، گەلێك ماڵی دووەمیان بوو، ئێمەی قوتابی لە نێو سەوزایی خەیاڵ و سەوزایی غاباتدا دەهاتینو دەچووین، لە نێو گوڵەکانی غاباتو گوڵەکانی ژیاندا لە دنیا ورد دەبووینەوە، دوور لە واقیع هەر یەکە خەونی خۆی هەبوو، هەر یەکە پرسیاری خۆی لە تاریکی دادەگیرساند!! من و مامەند محەمەد قادرو ئیبراهیم ئەحمەد ڕەسوڵو محەمەد عوسمان... منو نەوزاد عەلی ئەحمەدو ڕەشید عەلیو مەجید حەمیدو سەرهەنگ حەسەن... منو فەرهاد محەمەد قادرو سەباح سەلیم... منو من، هەموو پێنجشەمموانێك چاوەڕێی ڕۆژنامەی هاوکاری بووین، گۆڤاری بەیان، گۆڤاری ڕۆشنبیریی نوێ ڕەواجی خۆیان هەبوو... کاتێك لە ڕۆژی کوردستان کورتە چیرۆکی (نێچیر)ی (محەمەد موکری)م خوێندەوە گەیشتمە ئەو بڕوایەی کە حوسێن عارف شارەزاییەکی زۆری لە هونەری چیرۆکنوسی هەیە، ئەوە حوسێن عارف بوو نوقلآنەی بۆ ئەو چیرۆکنوسە کردبوو، ئەویش توانی لە ئاستی ئەو نوقلآنەیەدا بێتو بە بلآوکردنەوەی چیرۆکی (ئامێردەکان) لە گۆڤاری بەیان بەراستی سەلماندی لە ئاستی داهێناندایە، پاش چەند ڕۆژێك دەسەلآتی بەعس گۆڤاری بەیانی لە بازاڕ کێشایەوەو موکری ون بوو.

هەمیشە قسەیەك كە پێشتر دەگوترێت پەیوەندی بە حوكمدانەوە هەیە، حەقیقەت نییە، هەموو جەختكردنەوەیەك لەسەر ئەو قسەیەی كە پێشتر دەگوترێت خۆدزینەوەیە لە رووبەڕووبوونەوە، چونكە حەقیقەت ئاشكرابوونە لە رێگای قسەكردنەوە، هەموو رووبەڕووبوونەوەیەكی حەقیقیش ئازاری خۆی هەیە، گێڕانەوەی كوردی بەرە بەرە بە ئازارەوە گەورە دەبوو، بەلاّم وەك پێویست نەیتوانی ئازارەكان لە فۆرمێكی تازەو كراوەدا بخەملێنێ، نەیتوانی ناوكۆییەكی فرە رەهەند بۆ خەیاڵ فۆرمەلە بكات، نەیتوانی چێژی خەون‌و دنیابینی خۆی رابگەیەنێ... منیش پێم دەنایە قۆناغێكی دیكەی ئازارو خەون‌و خوێندنەوە، قۆناغی سێیەمی ناوەندی، بەعس و سەدام حوسێن فەزایەكی پڕ لە ترسیان دروست كردبوو، بەعس خۆی تاریك و هەموو دنیاش دەبایە بۆ ئەو رۆناك بێت، بەعس دەچووە نێو هەموو تاریكاییەكان، لە نێو دەروونی هەمووان بە دوای خۆیدا دەگەڕا، غەمی گەورەی ئێمە رەتكردنەوەی خوێندنی هەندێ لە وانەكانمان بە زمانی عەرەبی نەبوو، غەمی گەورەی ئێمە پاراستنی دەروون‌و مەودا بوو لەگەڵ هێزی بەعس، بەعس وەك كارەبا كوردی دەگرت، بەلاّم خوێندنی وانەی مێژوو و جوگرافیا بە زمانی عەرەبی كوردی زیندانی نەدەكرد... ئەمڕۆش بە جۆرێك لە جۆرەكان غەمی گەورە خۆ دوورخستەوە نییە لە خوێندن‌و خوێندنەوە بە هیچ زمانێك، غەمی گەورە پاراستنی مەودایە لەگەڵ دەسەلاّت، بەلاّم زمانی عەرەبی‌و بەعس دوورە، هەر ئەو رۆژانە بوو لە تەنیشت حیزبی بەعسەوە شۆڕشی 1979ی ئیمام خومەینی لە ئێران هێنایەوە سەر تەخت...

بەیانی رۆژی 1979/3/2 من و نەوزاد عەلی ئەحمەد بەرەو قوتابخانەی زانیاری لەگەڵ قسان دەرۆیشتین، من لە ناوەوە خۆم بۆ دەرفەتێك هەڵگرتبوو، كۆچی دوایی مەلا مستەفای بارزانی لە نەخۆشخانەی واشنتۆن بۆ نەوزاد باس بكەم... شەو (رادیۆی مۆنتیكارلۆ) بلاّوی كردبۆوە، بەلاّم نەمدەزانی چۆن ئەو هەواڵە بگەیەنم، دلّم لەلایەكی دیكە بوو، ترس زاڵ بوو، رووبەڕووبوونەوە ئازاری

خۆی هەبوو، بەلاّم دواجار بەر لەوەی بگەینە دەرگای قوتابخانە قسەی خۆم کرد ...

پۆلی سێیەمی ناوەندی دنیایەکی شیرینی پڕ لە زانیاری بوو، قۆناغێکی تایبەتی فێربوونو ئاشنابوون بوو بە دنیای دەرەوە، قۆناغی پێگەیشتنو تێگەیشتن... هەمیشە چالاکیەکانی خۆم لە بلاّوکراوەکانی دیواری مەکتەبو گۆڕەپانی یاریو تەختە رەشی پۆل دەخستە بەر چاوان، تەختە رەشی پۆل لە بەر منو دلشاد مستەفای خەتخۆش بەر کەس نەدەکەوت، من و محەمەد عەلیو پوشۆ عەبدوللاّو خۆشەوی خورشیدو نەجات عەزیز قسەمان هەرگیز لێنەدەبڕا، لە پۆلی سێیەمی ناوەندی مامۆستای زانستمان ناوی شەهاب ئەحمەد بوو، شەهاب ئەفەندی وەك مامۆستا بابا عەلی بەرزنجی خەڵکی شاری کەرکوك بوو، شەهاب ئەفەندی زۆر بە کەمی پێدەکەنی، رۆژێك بە نەجات عەزیزی گوت ئەوەندە دەمت مەکەرەوە ئەگینا نێوان چاویلکە و دەمت دەشکێنم، چونکە نەجات سمێڵی دەتاشی ئەگینا هەر دەیگوت سمێڵت دەپسێنم... پۆلی سێیەمی جیم لە ریزی پەنجەرە بەلای دەستە راست نەجات عەزیزو کانی عەبدولجەبار ئاغا لە پێش منو سەدرەدین عارف کە دواین کورسی بووین، دادەنیشتن، ئەوان لە وانەی مامۆستا شەهاب دەمیان لە جولە نەدەکەوت، چونکە مامۆستا شەهاب کە دەگەیشتە ناوی کانی دەیگوت زەمانی ئاغایەتی نەماوە، وایدەزانی بنەماڵەی کانی ئاغان، نەك شاعیر!

یەکێك لە وانە خۆشەویستەکان، وانەی زمانی کوردی مامۆستا بابا عەلی بەرزنجی بوو، ئەو کات لە ئەدەبی کوردی باوی ئەسپ تاودان بوو، منیش دەمویست لە وانەی زمانی کوردی ئەسپی خۆم تاو بدەم و بە نموونەی شیعریی وشەکان بخەمە رستەوە، مامۆستا بابا عەلی بەو نموونانەی من دڵی خۆش بوو، هەمیشە لە داڕشتن نمرەی باشی بۆ دادەنام... بەلاّم سورریالیترین وانە وانەی

زمانی ئینگلیزی بوو، کە مامۆستا عەبدوللەتیف چەخماچی پێی دەگوتین، هەمیشە باسی خۆی دەکرد، ئێمەش لە کاتی خوێندنەوەدا هەر وشەو رستەیەکمان نەزانیبا یەکسەر دەمانپەڕاند، مامۆستا عەبدوللەتیف بە خەیاڵیشدا نەدەهات، زۆر جاریش کە مامۆستا عەبدوللەتیف نەهاتبایە ئەوە تێکەڵی پۆلەکەی تری مامۆستا (مەجید عبدالرحمان) دەبووین، مامۆستا مەجیدی نوسەرو وەرگێڕ لە زمانی ئینگلیزی لە گۆڤاری رۆشنبیریی نوێ تەرجەمەکانی خۆی بلاّو دەکردەوە، هەمیشە وشەی کیپ کوایتی لەسەر زار بوو، کە تووڕە دەبوو بە سەباح سەلیمی قژ زەردی دەگوت: سەباح سەلیم سەخیف ناوی بابت چییە؟ سەباحیش هێمن‌و لەسەرخۆ دەیگوت مامۆستا سەخیف، ئینجا هەمووان پێدەکەنین‌و ئەویش تووڕەتر دەبوو، سەباحی لە پۆل دەردەکرد...

وەك چۆن ئێمەی قوتابی بە گشتی پۆلی سییەمی ناوەندیمان بڕی، بە هەمان شێوە رۆمانی کوردی ئەو نەکردەیەی خۆی تەجاوز کردو کەوتەخۆ، سەرەتای هەشتاکان رۆمانی وەرگێڕدراو بە گشتی‌و رۆمانی کوردی بە تایبەتی لە گەشە دابوو و خوێنەری لەخۆ کۆکردەوە! رۆمانی (نازە)ی ئیسماعیل رۆژبەیانی لە ساڵی 1981 لە بەغداد چاپ و بلاّو کرایەوە، رۆمانی (جەمیلە)ی جەنگیز ئیتماتۆف- جەوهەر کرمانج لە عەرەبییەوە کردییە کوردی، ئەو دوو رۆمانە دوو دنیای رۆمانسییان بۆ گەنجی کورد خستە سەر پشت... رۆمانی (زەلیل)ی حسام بەرزنجی‌و رۆمانی (پیرەمێردو زەریا)ی هەمەنگوای بە تەرجەمەی شێرکۆ بێکەس‌و (خەندەلێو)ی فیکتۆر هۆگۆ، بە تەرجەمەی رەووف ئەحمەد تەعبیریان لە کۆڵنەدان و هەڵسانەوەی مرۆڤ دەکرد... لە میانی خوێندنەوەی ئەوسای من، حوسێن عارفی چیرۆکنوس لە (گەلەگورگ)دا وەك دەروناسێك لە رێگای مەنەلۆگەوە دەیبردینەوە ناخی خۆمان... سەگوەڕی (موکری) خەملاندنێکی رەخنەگرانەی شۆڕشی کوردی بوو، ئەگەرچی بە شێوەیەك لە شێوەکان دەکەوێتە

سەر هێلی (لەخەوما)ی جەمیل سائیب، بەڵام من نەمتوانیوە بە باشی یەك جار لە خەوما بخوێنمەوە، کەچی چوارده جاران سەگوەڕی موکریم خوێندۆتەوەو دواتر لێکۆڵینەوەیەکم لەبارەوە نوسی بە ناوی (شوێنکاتی یەکەم لە دووەمو ئێستای سەگوەڕ)دا لە ساڵی 2004 لە سێنتەری لێکۆڵینەوەی نما چاپو بڵاوکراوەتەوە... رۆمانی (کوێخا سێوێ)ی عەزیز مەلا رەش، (هەڵکشان بەرەو لوتکە)ی عەبدوڵلا سەراج، (شار)ی حوسێن عارف زۆریان لەخۆ کۆکردبۆوە...

رۆمان پێویستی بە ماڵی تایبەتی و رازەوەی خۆی هەیە، رۆمان لە ماڵی خۆی زێتر لە هەر شوێنێك کەشە دەکات و دەحەسێتەوەو زێتر لە هەر شوێنێك سەربەرزترو بەرجەستەتر خۆی دەنوێنێ... دەشێ گێڕانەوە سوود لە ماڵی ئەویدیکە و ئەویدیکەی جیاواز وەرگرێت، بەڵام بەشێك لە بنەماکانی خۆی ون دەکات، بەشێکی گەورەی رۆمان هێز و وزەی خۆی لە فەنتازیای ماڵو لە سیماو هونەری ماڵ بە دەست دەهێنێ، گێڕانەوە ماڵی پارچە پارچە بێ، ناتوانێت وەك پێویست بوونی خۆی هەبێت، گێڕانەوە کە پشت بە ماڵێکی دیکە دەبەستێ (فەنتازیای نەتەوە، ئاراستەی سیاسی، دنیای ئەویدیکە...) ناتوانێ شانازی بە رووداوو سیما هونەرییەکانی خۆی بکات... مەرج نییە ماڵی گەورە گێڕانەوەی گەورە بخاتەوە، راستەوخۆ گێڕانەوە پەیوەندی بە داهێنانەوە هەیە، ئەوە داهێنانە رووداو دەخولقێنێ، خولقاندنی رووداو هێزی مانەوەی گێڕانەوەیە، هەمیشە گێڕانەوەی ئیبداعی ماڵی خۆی و زمانی خۆی نوێ دەکاتەوە، ماڵی گێڕانەوە پێویستە زمانێکی وەسفی نوێ بۆ فەنتازیاکانی نەتەوەو ئاراستەکانی سیاسەتو ئاستەکانی گێڕانەوە... بدۆزێتەوە، چونکە زمان ئەو کاتانە دەبزوێ، کە لە کاڵابوونو بەکارهێنانە بێ نموودەکان رزگار کراوە، زمان ئەو کاتە دەبزوێ، کە بتوانێ ستراکتۆرەکانی پێشووی خۆی هەڵوەشێنێتەوە، کە دروشمو کلێشەکانی دنیای کۆنی تەجاوز کردبێت، زمان لە ئاستەکانی داهێناندا دەبزوێ، زمان لە

داهێناندا رابردووی خۆی دەوڵەمەند دەکات، زمانی داهێنان هەرگیز بۆ رابردوو ناگەڕێتەوە، بەڵکو رابردوو بە جۆرێکی دیکەی جیاواز بەرهەم دەهێنێتەوە... بە کورتی دەمەوێ بڵێم کێشەی گێڕانەوە هەر تەنها لە تەعبیرکردندا کورت ناکرێتەوە، لە داهێناندا زمان هەمیشە براوە نییە، زۆرجار شکستی زمان لە داهێناندا پەیوەندی بە ماهیەتی پێکەوە ژیانو لێبوردنەوە هەیە، مەرج نییە لە گێڕانەوەدا زمان هەر تەنها کەناڵی وێناکردنی رووداو بێت، بەڵکو دەبێ کەناڵی لە دایکبوونی دنیابینییەکی تازە بێت، کەناڵی لە دایکبوونی ئەو شۆکە بێت کە دنیابینی دروستی دەکات، کەناڵی دروستکردنی ئەو هەستە بێت، کە دواتر دەبێتە پانتایی قسەکردن، زۆرجار گێڕانەوە رووداوێك نییە پەسنی بکەین، بەڵکو رۆشتاییەکە پێویستی بە چاوێکی دیکەی بینین هەیە، گێڕانەوە زۆرجار پەسن ناکرێ، بەڵکو زمانێکی دیکە بۆ وەسف کردن هەڵدەنێت...

نیگای من و

هەشتاكانی ئەدەبی كوردی

بزاڤــی روانگــه بەشــێكی زۆری ئــەدەبی حــەفتاكانی كــوردی (باشــوری كوردستان)ی داگیر كردبوو و بانگەشەی بۆ كۆمــەڵێ دروشــم دەكــرد لەوانــەش: وتەی نوێ، بیری نوێ، كرداری نوێ، لە رووی بیركردنەوە هــەنگاوێكی نــوێ بــوو بەرەو یاخیبوون لە دابونەریت، لە زمانی سروشئامێزی گــۆران و هاورێكــانی... روانگە هەرگیز شۆڕش نەبوو، روانگە یاخیبوون لــە رووی رەمزگــەرایی‌و زمــانی ئەدەبی‌و هونەرییەوە، بانگەشەی تیۆری هونەر بــۆ هونــەرییان دەكــرد، هــەموو ئەوانەش رووییەكی نوێی بە ئەدەبی كوردی بەخشی...

بە بڕوای من هەشتاكانی ئــەدەبی كــوردی ئەوەنــدە تاریــك نــەبوو، ئــەدەبی هەشتاكان جگە لە پەرەپێدانی چێژی هونەری‌و زمــان‌و جوانكــاری، مەعریفــەی ئــەدەبی قــوڵتر كــردەوەو دنیابینییــەكی بوونگەرانــەی بەرهــەم هێنــا! دەشــێ جوانكاری‌و زمانی مەعریفی‌و خودگەرایی وەك سیمایەكی جیاوازی شــیعرییەتی

هەشتاکان هەڵگرینەوە، دەمەوێ بڵێم بە شێوەیەکی گشتی ئاکامی شیعرییەتی هەشتاکان، دەکەوێتە نێوان چێژو خودگەراییەوە.

ساڵی 1980 شەڕی عیراقو ئێران دەستی پێکردبوو، من قۆناغی ناوەندیم تەواو کردبوو و رووەکردبووە ئامادەیی، لە ماڵەوە کۆمەڵێك کتێب و گۆڤارو رۆژنامەم هەبوو، شانازیم بەوە دەکرد زۆرێك لە شیعرە کلاسیکییە کوردییەکانم ئەزبەرە، هەندێك شارەزایم لە کێشو عەروزو رەوانبێژیدا هەیە، دەمتوانی کێشی خۆماڵی پەنجە دیاری بکەم، خۆزگەم دەخواست ئەو کتێبە چاپ ببیّو بیخوێنمەوە، کە ئەحمەد هەردی لە بارەی عەروزەوە نوسیویەتی، دەمتوانی بە زمانی عەرەبی بخوێنمەوە... تەمەنم خۆی لە 17 ساڵی دەدا، لە نێو هەموو گەنجە بە کێشەکان، گەنجێکی بێ کێشە و خەونبین و رەوان بووم، بەشێکی دیاری هێمنی من لە رووی بایۆلۆجییەوە پەیوەندی بە ناوەوەمەوە هەبوو! تەمەنم خۆی لە 17 ساڵی دەدا، لەگەڵ کوڕانی دەرو دراوسێ بە پانتۆڵی شارستۆنەوە بە دوای کچانەوە بووین، نامەی دڵداریم بۆ برادەرانم دەنوسیو داوای بەشی نامەکانم دەکرد، داوای کتێبو گۆڤارم دەکرد، بەلاّم نەمدەوێرا داوای ماچو خۆشەویستی لە کچان بکەم! دەشێ قسەیەك فڕێ بدەیتو بڵێی "خۆشمدەوێیت" بۆ ئەو بانگەشەکردنەش رەوان و پاك بیت، بەلاّم مەرج نییە بزانی چۆن لەو خۆشەویستییەدا دەژی، چۆن لەگەڵ هەڵوێستو شتەکاندا دێیتەوە، لە زەمانی گەنجێتی ئێمەدا پێش ئەوەی بیر لە خۆشەویستی بکەینەوە، بیرمان لە جیاوازی چینایەتی دەکردەوە، ئەوسا جیاوازی چینایەتی بۆخۆی دیاردە بوو لە کۆمۆنیستەکان بەجێ مابوو، جیاوازی چینایەتی حیکایەتی زۆری دەگێڕایەوە، گەنجان لە ئاکامی جیاوازی چینایەتی دەترسان نەك لە ماڵ، بیرمان لە ئاکامی خۆشەویستی دەکردەوە! ئەگەرچی من لە خۆشەویستیدا کەمجار نامەکانم فڕێدەدران... هەر کتێبێکم بۆ خوێندنەوە وەرگرتبا بە ماوەیەکی کەم دەمگەڕاندەوە و دەمتوانی باسی هێڵی گشتی کتێبەکە بکەم، نەمدەمتوانی بیر

له ئاكامی جیاوازی چینایەتی بكەمەوە، دەمتوانی بیر لە ماڵ بكەمەوە... هەندێ كچ زۆر لێم نزیك دەبوونەوە، ماچم نەدەكردن! گوێمان لە هاوڕێ بە ئەزموونەكان دەبوو دەیانگوت خۆشەویستی كردەیە نەك بیركردنەوە، خۆشەویستی كردەیە دەكەوێتە دەرەوەی تێگەیشتنی كتێبو ئەزموونو بیرەوەرییەوە! خۆشەویستی تەنها لە كاتی عاشقبووندا دەبێ بە فیكر، بۆیە لە كلتوری كوردیدا دەڵێن عاشق كوێرە... لە خۆشەویستیدا بەیەكگەیشتن گرنگ نییە، بەڵكو تێگەیشتن لە جیاوازی گرنگە، هەڵوێستت بەرانبەر هاوژیانیو لەنوێوە ژیان خاڵی سەرەكییەو لەو خاڵەوە حەقیقەت خۆی بونیاد دەنێتەوە! لە خۆشەویستیدا حەقیقەت بە شێوەیەكی بابەتی دیاری ناكرێ، حەقیقەت شتێك نییە بۆ تێگەیشتن، بەڵكو هەمیشە خۆی بەرهەم دەهێنێتەوە... حەقیقەت لە خۆشەویستیدا نوێنەرایەتی ناكرێ، بەڵكو دەگیرێت؟! خۆشەویستی چاو چاوانێ نییە، بەس من لە چاو چاوانێی دوور بە دوور ئازا بووم... گەنجێكی خەونبینو خەیاڵیو قۆز بووم، لە نزیكەوە دەست و پێ سپی.

غاباتی كوران تا دەهات زێتر تێكەڵی خوێنو دڵو دەروون دەبوو، من هەر خوێنەری بن دار زەیتوونەكان بووم، بەهارانی هەینی و چوارشەممەی سەر بابا گوڕ گوڕ هەر خۆشترین ڕۆژانی هەفتە بوون، جولەی پێشمەرگە و چرپە چرپی نێو گەنجان هەر گەرمی بە گیان دەبەخشی، من ڕۆژ بە ڕۆژ زێتر بەرەو بێدەنگیو بەرەو ناوەوەی خۆم دەبوومەوە، جولەی پێشمەرگە زێتر دەنگی دەدایەوە، من زێتر خەون و خەیاڵ و داڕشتنی زمان دەیبردم، كێشەی من كێشەی زمانی قسەكردن و كێشەی ڕووبەڕوو بوونەوە بوو، كێشەی پێشمەرگە ئەوە بوو كێ زووتر دوژمنی زۆردار بشكێنێ، من هەتا ئێستاش لە نێوان وشەیەك بۆ گوتنو وشەیەكی دیكە خەون دەبینمو خەیاڵم بە دوای ڕەهەندێكی دیكەی ناوكۆییو دەلالەتو ماناوەیە... بازنەی دوژمنی پێشمەرگەش هەتا دەهات گەورە دەبوو!!

(ئەلیف شەفەق)ی رۆماننوسی تورك لە (ل 93) رۆمانی چل ڕێساکەی عەشــق، بە تەرجەمەی مامۆستا (جەلیل کاکەوەیس) دەڵێت: "زۆربەی کێشــەکانی دنیــا لە هەڵەی زمانەوانیو بەدحاڵبوونێکی سادەوە سەرهەڵدەدەن. قەت وشــەکان بــە واتا ئاشکراکەیان وەرمەگرە. کاتێ بازنەی خۆشەویستی قوڕسو سەخت دەبێــت. زمانی دەربرینەکەیشی بەسەردەچێت. چونکە ئەو شتەی بە پەیڤان دەرنــابردرێ. تەنها بێدەنگی دەرەقەتی دێ."

منو بێدەنگی، منو شەڕی عێراقو ئێران بەرەو یەکتر هەڵدەکشاین، دنیــای مارکسی و ئەنتی مارکسی، ڕێگاخۆشکردن بۆ ئەنتی مارکسیو قەدەغــەکردنی مارکسی تــەواوی خــەیاڵی داگــیر کردبــووم، خــەونبینو بێــدەنگی مــن، لەگــەڵ هەڵکشانی رۆمانســییانەی عەبــدوڵلاّ پەشــێو دەنگدانــەوەی تیپــی مۆســیقای سلێمانی و چالاکیەکانی قادر زیرەكو شوان پەروەر یــەکیان دەگرتــەوە... تــاهیر تۆفیق هەر رەمزی کەسایەتی و نەبەردی بوو، کەس نــەبوو حەســەن گــەرمیانیو محەمەد جەزای خۆش نەوێ، زۆربەی خوێنەران ئاگایان لە رۆژنامــەی هاوکــاریو گۆڤاری بــەیانو شــیعرو ئــەدەبیاتی رەفیــق حیلمــی، دیــوانی گــۆران و لــەتیف هەڵمەت، مــارف خەزنــەدارو داغســتانی مــنو تەرجەمــەکانی دیکــەی عــەزیز گــەردیو ئاورەحمــانی حــاجی مــارفو جــەلال تــەقیو شــاکر فــەتاح، رەخنــە ئەدەبییەکانی ئازاد عەبدولواحید لە بــارەی لــەتیف هەڵمــەت... بــوون! لەگــەڵ فەرهاد محەمەد قادر لە کتێبخانەی گشتی هەولێر دادەنیشتینو دیوانی شــیعریی دەگمەنمان بە خەتی خۆمان دەنوسییەوە، هاوینان بە پــارەی کرێکــاری کتێبمــان دەکڕیو دەچووینە سینەما، گوێمان لە دەنگی حەسەن زیرەك و شوکرڵلاّی بابــان دەگرت...

ژیان بە خۆزگەی ئێمە دیاری ناکرێت، بەڵکو ئەوەیــە کــە لەســەر زەمینــی واقیعدایە، ژیانو سیاسەت ئەوە نییە، کە لە پێناسە تایبەتییــەکانو کۆبوونــەوە جۆراو جۆرەکانەوە باس دەکرێن، ژیان پەیوەنــدی بــە تاکــەوە هەیــە، سیاســەت

پەیوەندی بە کۆوەیە، ژیان خۆشە، سیاسەت ترسناك! ژیان پەیوەندیکردنە بە هەموو شتێك و هەموو کەسێك، سیاسەت هەرەسهێنانی ئابوری‌و بێگاری‌و توندوتیژی لێدەکەوێتەوە، یەکێك لە وانە گەورەکانی سەدەی بیستەم، ئەو وانەیە بوو، کە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەرو پێش باسکردنی دیالیکتیکی مەتریالی (لینین) بە روسەکانی گوت، ئەویش (نان و ئاشتی) بوو، ئەوە ئەو دوو شتە بوو، کە خەڵکی دوای سەرکەوتنی شۆڕش دەیانویست، ئەوەی کابرا کەچەڵەکە گوتی هەتا ئێستاش راستە، نان پەیوەندی بە ژیانەوە هەیەو ئاشتی ئاراستەی سەربەخۆیی تاك دیاری دەکات... شەڕی عێراق و ئێران دەنگی دابۆوە، بەلاّم ژیان لە خوانە بوو، بەعس بەو هەموو ترسەی خۆیەوە دەوری نانی دابوو، بەلاّم نان لە خوانە بوو، بەعس ترسناك! لە یەکجیاکردنەوەی نان و ئاشتی دنیایەك گرفتی بە دواوەیە، بەلاّم نەبوونی نان مردنی بە دواوەیە، مردن لە پێناو نان و مردن لە پێناو ئاشتی دوو شێوەی مردنن، مەرج نییە یەکتر پڕ بکەنەوە، بەلاّم ژیانیش بەبێ ئەوان کورتی دێنێ، ئەگەرچی هەموو ژیانیش نین؟! شەڕی عێراق‌و ئێران ژیانی تاڵ کردبوو، کورد بە بیانوی جیا جیا لە شەڕ خۆی دەدزییەوە، شەڕ دڵی ژیان دەگرێ، مرۆڤ بێ نرخ دەکات، شەڕ شەڕە جگە لە وێرانەیی هیچی لێ ناڕوێ، شەڕ ژیان بێ نرخ دەکات... بە نێوانگری سیکۆتۆرییەی سەرۆك، شەڕی عیراق و ئێران وەستا، ئیمام پیاڵە ژەهرە تاڵەکەی خواردەوە، سەدام حوسێن وەك پاڵەوانی نەتەوەیی سەرکەوتنەکانی دنیای کەڕ دەکرد؟!

مەرج نییە هەمیشە پیاوی عاقڵ زۆرترین قسە بەدوای خۆیدا کێش بکات؟! ئەوە گێلە پیاو بوو، دنیایەکی پان‌و بەرینی لە باوەش گرتبوو، گێلە پیاو لە نوسینی رۆماننوسی تورك (عەزیز نەسین) و لە تورکییەوە عەبدوڵلاّ حەسەن زادە وەریگێڕابوو... لەبەر ئەوەی سێ جارم خوێندبۆوە شارەزای هێلە تایبەت‌و

پێچەکانی ئەو رۆمانە بووم، کوردییە شیرینەکەی عەبدوڵڵا حەسەن زادە ئەوەندەی دی ئەو رۆمانەی لەبەر دڵان نابوو، ئەوەندەی من ئاگاداربم ئەو رۆمانە وەکو با بە هەموو لایەکدا دەچوو، ماڵەو ماڵ دەستاو دەستی دەکردو چاو و چاو دەخوێنرایەوە، گێلە پیاو وانەیەك بوو لەگەڵ دیدی کوردی بەیەکەوە بە کونی ژیان وەدەکران. رۆماننوسی تورك (عەزیز نەسین) تێڕوانینی راستەوخۆ و نێگەتیفانەی ئێمەی بۆ چەمکی گێل خستنە بواری رەخنە و لێوردبوونەوەوە، دنیایەکی دیکەی نیشان داین، کە دەکەوێتە دەرەوەی تەفسیری کلتورییمانەوە! چەمکی گێل لە رۆمانی ناوبراودا بەو مانایە دێ، کە ئێمە کەمتر عاقڵو پێگەیشتووین لەوەی بیری لێدەکەینەوە... کەمتر دەستمان بە شتەکان رادەگات، لەوەی دەمانەوێ! ئێمە هەمیشە مەبەستمان ئەوە نییە، کە دەیڵێین، ئەوەی بەردەوام مەبەستمانە نایڵێین! گێلە پیاو فێرمان دەکات مرۆڤ بە خەیاڵو حەزو هەڵەو ناماقوڵییەکانییەوە جوانە، پێمان دەڵێت لە پشت ئەو جیهانە سادەو پاكو شەفافە، مرۆڤی ئاڵۆزیش هەیە! پێمان دەڵێت مرۆڤی عاقڵ بە هەموو ماناکانی دەژی، عەقڵ خۆ دوورخستنەوە نییە، لە سنورە بەیەکداچووەکانی ژیان، بەڵکو عەقڵ دروستکردنی رێگا چارەیەکە لەگەڵ خود... ژیان گەڕان نییە بە دوای بنەمایەکی واقیعی، بەڵکو دامەزراندنە! ژیان بەرجەستەکردنی پرنسیبێکی لە پێشیینە نییە، بەڵکو داهێنانە...

لە نێوان زمانی قوتابخانە و زمانی ئەدەبی دەریایەك هەیە، دەریایەك لە مانای دیاریکراو و ئازادیی بێکۆتایی... بەڵام رەنگە بە شێوەیەکی گشتی ئاکامی زمانی شیعری روانگەو زمانی هەشتاکانی شیعری کوردی رەمزییەتو شیعرییەت لە یەکیان جیا بکاتەوە؟! زمانی شیعری روانگە بەشێکی زۆری زمانی ئاراستەکردنو سیاسەتو توندوتیژییەکانی نێو شاری هەڵگرتبوو، زمانێکی بارکراو و ماندوو، زمانێکە لە خەمی ئایدیۆلۆژیاو شاربووندا، خەمی گەورەی روانگە خۆی لە گوتنو گەیاندنی ئاراستەی رەمزی ئەدەبیو رەمزی

شارستانیو رەمزی ناسیونالی دیاری دەکات... بەلاّم زمانی شیعری هەشتاکان باڵی کراوەترو فڕینی ئازادترە، بە هەموو لایەکدا دەچێتو بە هیچ ناگات، پەرت دەبێو لە خەمی کۆکردنەوەدا نییە، خەمی گەورەی زمانی هەشتاکانی ئەدەبی کوردی هیچ نەگوتنە، بۆ ئەوەی زۆرترین گوتن لە نەگەیشتندا بوروژێنێت! لە نێو روانگە و هەشتاکاندا ئاکامی نەخشی زمانی شیعری هەندێکیان بە شێوەی جیاواز سەرسامان دەکات، لە روانگەدا زمانی شیعریی شێرکۆ بێکەسو عەبدوڵلاّ پەشێوو ئەنوەر محەمەد جاف... لە هەشتاکاندا زمانی شیعریی عەباس عەبدوڵلاّ یوسفو هاشم سەراج و جەلال بەرزنجی و دلشاد عەبدوڵلاّ... رەمزییەتی روانگەو شیعرییەتی هەشتاکان زۆری لەگەڵ خۆیدا هێنا، بەلاّم کەمی گەورە کرد؟! بە شێوەی جیاواز لەتیف هەڵمەتو رەفیق سابیر... لە شیعری روانگە دەبنەوە، حەمە عومەر عوسمانو ئەنوەر مەسیفیو قوبادی جەلی زادە بە شێوەی جیاواز لە شیعری هەشتاکان دەبنەوە! قسەکردنم لە بارەی رەمزییەتو شیعرییەت بەو مانایە نییە، کە روانگە بەتاڵە لە شیعرییەتو هەشتاکان بەبێ رەمزییەت هەنگاو دەنێت! روانگە سیمای زمانی لادێی جێهێشتووەو هەشتاکان سیمای جیدانۆفییەتی تێدا بەدی ناکرێت... بەڵکو مەبەستم دیارترین خەسڵەتە، بێگومان ئەو قسەیەم دەیەوێ لەو دیارەوە ئاماژە بە رووە ئیشکالییەکەی ئەو خەسڵەتانە بدات. قسەیەك ئەگەر بشێ لە نێوان شیعری روانگەو هەشتاکاندا بیکەم ئەوەیە، کە دەقی داهێنەرانە کۆن نابێت، بەو مانایەی کە لە هەموو خوێندنەوەیەکدا روویەکی دیکەی خۆی نیشان دەدات، یان بە مانا باوەکە خۆی زێتر دەکاتەوە، ئەوەش راستەوخۆ بە خوێنەرەوە بەندە... من لێرەدا ناچمە نێوان تیۆری دەقگەرایی و خوێنەرگەراییەوە، بەلاّم بێگومان هیچ دەقێك بە بێ خوێنەری جیاواز، بوونی نییە... هیچ دەقێکیش قابیلی خوێندنەوەی جیاواز نییە، ئەگەر دەقێکی ئیبداعی نەبێت! بەو مانایەش

دەمەوێ بڵێم دەقی ئیبداعی هەرگیز ناگیرێ، هەمیشە وەك قابیلی خوێندنەوەی جیاواز دەمێنێتەوە...

روانگە لە گێڕانەوەدا حوسێن عارف قەڵەمڕەوی دەکرد، لە شیعردا شێرکۆ بێکەس، دڵنیا بن ئەو قسەیە گشتگیر ناکەوێتەوە! ئەوە گفتوگۆی نێوان رێژەگەری‌و گشتگیری بوو مافەکانی مرۆڤی بەرهەم هێنا، لێرەش قسەکانم وەك خوێنەر مافی من دیاری دەکات... من دەڵێم حوسێن عارف وەك چیرۆکنوس‌و وەك شارەزای هونەری گێڕانەوە کۆمەڵێك خوێنەری شارەزای ئاراستە کردو شێرکۆ بێکەس وەك سەرکێشێکی شیعریی، شیعری کوردی داپۆشی!! بێگومان هەردووکیان کۆمەڵێك بەخششیان بە دوای خۆیاندا هێنا... لە نێوان شیعرو گێڕانەوەدا هەرگیز گێڕانەوەی سەردەمی روانگە لە کاکە مەمی بۆتانی‌و ئەحمەد شاکەلی... کورت ناکرێتەوە، کۆی ئەو قەیرانانەی کە گێڕانەوەی روانگەی تەنگ کردبوو، بەشێکی لە میانی قەڵەمی حوسێن عارفدا هەناسەی دەدا، دواتر هەموو بەخششەکانی گێڕانەوەی روانگە، لە هەنگاونان‌و پێشکەوتنی گێڕانەوەکانی محەمەد موکری‌و رووف بێگەردو سەلاح عومەرو شێرزاد حەسەن‌و رووف حەسەن‌و حەمە فەریق حەسەن‌و حەمە کەریم عارف‌و عەبدوڵلا سەراج... رەنگی داوە. بە بڕوای من قەڵەمکارییەکانی حوسێن عارفی روانگە، لە هەشتاکاندا دابەشی تەوەرەی جیاواز دەبێت‌و محەمەد موکری و شێرزاد حەسەن‌و حەمە فەریق حەسەن بەشێکی زۆریان بەردەکەوێت. وەك چۆن شیعریی سەردەمی روانگە لە جەمال شارباژێری‌و ئەنوەر محەمەد جاف‌و جەلالی میرزا کەریم‌و سەلاح شوان... کورت ناکرێتەوە، بەڵام قەڵەمکارییەکانی شێرکۆ بێکەس کەمترین سەرکێشی شیعرییان لێدەکەوێتەوە، دەشێ ئاماژە بە حەمە عومەر عوسمان وەك یار و ئەنوەر مەسیفی وەك نەیار بکەم. هەناسەکانی گێڕانەوە درێژ دەبنەوەو بە رۆمان دەگەن، بەڵام سەرکێشییەکانی شیعر قوڵ دەبنەوەو رەوتی جیاواز دەنەخشێنن!

ڕۆمان لەسەر چەند ڕەگەزێك دەچنرێت، لەسەر چەند ڕایەڵێك ڕۆدەنرێت: گێڕانەوە، فیکر، کاراکتەر، ڕووداو، شوێنکات... چنینی هەموو ئەوانەش بە شێوەیەکی هونەری شیعرییەت بەرهەم دەهێنێت... دەمەوێ بڵێم شیعرییەت ڕەگەزێك نییە لە ڕەگەزەکان، بەڵکو لە کۆی چینیندا دەردەکەوێت، شیعرییەت ڕایەڵێکی دیاریکراو ڕابەرایەتی ناکات، بەڵکو لە چۆنگوتن و چیگوتندا خۆی دەدۆزێتەوە! ئەو قسەیەم کەمتر پەیوەندی بە ڕەخنە و لێکۆڵینەوە و تیۆرەوە هەیە، زۆرتر لە خەیاڵی خوێنەرەوە نزیکەو لەوێشەوە من وەك خوێنەری ڕۆمانو ڕۆمانی کوردی هەشتاکان دەمەوێ ئاماژە بە دەستەواژەی (هەڵنەکردن)ی خوێنەری کوردی و ڕۆمانی کوردی بکەم، هەڵبەتە هەڵنەکردن وەك دەرئەنجام کۆمەڵێك پرسی لەخۆدا هەڵگرتووە، بۆ نموونە: بۆ ڕۆمانی کوردی زوو لە بیر دەچێتەوە، بۆ ڕۆمانی کوردی لە یادەوەری ڕۆشنبیریی خوێنەری کوردی ناپارێزرێت، پەیوەندی ڕۆمانی کوردیو کلتوری کوردی لە کوێوە دەستپێدەکاتو لە کوێ لێکجیا دەبنەوە، ڕۆمانی کوردی لە ڕووی ڕووداو چنینو لە ڕووی ڕیتمی فیکرو دنیابینییەوە چی خستە سەر ئەفسانەو حیکایەتی کوردییەوە؟!

دەتوانم بڵێم گێڕانەوەی کوردی لە هەشتاکاندا پێناسە ناکرێت، بۆیە وەڵامی گونجاویش بۆ ئەو پرسیارانەو پرسیاری دیکەش تەمومژاوی دەکەوێتەوە! بەڵام بە بڕوای من ئەوەی هەتا ئێستا ڕۆمانی کوردی پێوەی دەتلێتەوە ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە چنینی ڕایەڵو هێلەکانەوە نییە، بەڵکو ناڕاستەوخۆ پەیوەندی بە فیکرو جیهانبینییەوە هەیە! بە ڕای من ڕۆمانی کوردی لە ڕایەڵەکردنی فیکرو دیاریکردنی جیهانبینی سەرکەوتنی بە دەست نەهێناوە، ئەوەش پەیوەندی بە دوو شێوە لە گرفتی کارکردن هەیە: یەکەم، دیدی ڕۆماننوسی کوردی بەرانبەر فیکرو دنیابینی لە گێڕانەوەدا ونەو خوێنەر لە تویێ ڕیتمی خاوی چنینی ڕایەڵەکاندا خەو دەیباتەوە، لە باشترین حاڵەتدا دوای خوێندنەوە، خوێنەر

دەکەوێتەوە سەر حیکایـەت... دووەم، لـە رۆمانـدا هەمیشـە فیکـر ئاوێتـەی فیکـرە، بیرکردنـەوەو کلتـورو خـەیاڵ... مەعریفـەی زەخیرەکـراو رابەرایـەتیان دەکات، بەلاّم لە رۆمانی کوردیدا رایەڵی فیکر تێکەڵ بە چـنین دەبێـتو رووداو دەبیاتو کاراکتـەر دەیگرێتـەوە!! بۆیـە ئـەو رۆمانـە کوردییانـەی لـە رێگـای رووداوی گـەرمو ریتمـی خێـراوە خوێنـەر بـۆ خۆیـان رادەکێشـن، دەرئـەنجامی زۆربەیان لە چنیندا پەرت دەبێتو لە کاراکتەردا بە هیچ ناگـات... بـە کـورتی یەکـەمیان سـەلەفییانە بابـەت چارەسـەر دەکـات! دووەمیـان عەدەمییانـە بەردەبێتەوە نێو چنینەوە.

بەلاّم شیعری هەشتاکان هەر تـەنها وەك شـیعرییەت و رەمزییـەت پێناسـە ناکرێت، شیعری هەشتاکان دوو بانگەشەکاری هەبوو، سـەلاح شـوان و مـەحمود زامدار، یەکەمیان سەر بە روانگەو دووەمیان سەر بە پێشـرەوایەتی هەشـتاکان، یەکەمیان بەرگری لە هاوسەنگیو بابەتگەراییو واقیعگەرایی دەکرد، دووەمیان پەرتبوونو تەمومژییو جیهانگەرایی... یەکەمیان بانگەشەی دیدێکی ئاسۆییو رەمزی دەکرد، دووەمیـان بانگەشـەی دیـدێکی شـاقولیو مەعریفـەی شـیعری دەکرد، یەکەمیان سەر بە کلتوری نەتەوەیی بوو، دووەمیان کلتوری جیهـانی... ئەو دوو دیدە مەدلولگەراو دەلالەتگەرایە، ئەو دوو دیـدە راسـترەو و چـەپڕەوە، ئەگەرچـی هەنـدێ جیاوازیشـیان هـەبوو، بـەلاّم وەك پێویسـت ئامـادەیی رووبەرووبوونـەوەی فیکـرو مەعریفـەی شـیعریو دنیابینیـان تێـدا نـەبوو، وەك پێویست ئاگایان لە تیۆرەی ئەدەبی نوێ و رەخنەییەکانی دنیای تازە نەبوو، وەك پێویست نەیانتوانی پانتاییەکی گونجاو بـۆ تیـۆریزەکردنی مەعریفـەی شـیعریو سیستمی فیکریو کلتوری ئامادە بکەن... دەتـوانم بڵـێم لـە دیـدی یەکـەمیان کەریم دەشتیو جەمال غەمبار... جیا دەبنەوە، لە دووەمیان جـەلال بـەرزنجیو هاشم سەراج...

له خوێندنەوەوە بۆ خوێندنەوە

ئێمە لەو کتێبانەوە فێر دەبین، کە لێیان تێناگەین.
"گۆتە"

خوێندنەوە فەزایە، بۆیە دەخوێنینەوە تاکو فەزایەکی دیکەی جیاواز بە خۆمان دروست بکەین... لە تیۆری (وەرگرتن) لە یەك نەچوونی دەق و خوێنەر وەك یەکێك لە مەرجە بنەڕەتیەکانی (ئاوێتەبوون) قسەی لێدەکرێت! بۆ ئەو مەسەلەیەش رەخنەگری ئەدەبی (وولفگانگ ئایزەر) سوودی لە توێژینەوە کۆمەلأیەتی و دەروونییەکانەوە وەرگرتووە بۆ نموونە: لە بواری کۆمەلأیەتیدا تێکەلبوونی دوو کەس ئەو کاتە بەشێوەیەکی بەهێز روودەدات، کە هەر یەك لەوانە بتوانن ناسنامەی کۆنی یەکتر لەبیر بکەن، لە نوێوە یەکتر بناسن، چونکە لە کاتی لەبیرکردنی ناسنامە کۆنەکانیان هەر یەك لەسەر ئەویدیکە لە رێگای خوێندنەوەی حەقیقی خۆی یان "ناشت" وێنەیەك دروست دەکات، یان تەئویلی تایبەت بەخۆی دەبێت و هەر لەسەر بنەمای ئەو وێنەیەی کە لە یەکەم ناسینەوە دروست دەبێت، پەیوەندی نوێ دادەمەزرێنێ، دامەزراندنی پەیوەندی نوێ لەنێوان ئەو دوو کەسە، لەسەر بۆش و پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە، جگە لە پشتبەستن بە خوێندنەوەی حەقیقی و تەئویل شتێکی دیکە نییە، هەموو

خوێندنەوەو تەئویلێکی نوێی دەقیش ڕەهەندێکی جولاو و نوێ بە تێڕوانین‌و بیرکردنەوەی خوێنەر دەبەخشێت! وەك دەزانین هەمیشە تێڕوانین و بیرکردنەوە لەسەر تەئویلی کۆن‌و پێشینە، حاڵەتە جێگیرو پەڕگیرەکە یان کۆنەکە زێتر دەچەسپێنێت، بەو مانایەش هیچ خوێندنەوەو تەئویلکردنێکی نوێ لەسەر ناسنامەی کۆن لە دایك نابێت، چونکە خوێندنەوەو تەئویلکردن لە دەرەوەی ئیبداع نییە، بە مانایەکی دیکە خوێندنەوە و تەئویلکردن لەسەر ناسنامەی کۆن، زۆرجار بۆ وەهم دەگۆڕێت، بەڵام لەگەڵ هەموو ئەوەشدا خوێندنەوەو تەئویلکردنیش وەك کردەیەکی بەردەوام لە تێگەیشتن، هەرگیز خاوەنداریێتی ناکرێت، بەڵکو فۆرمێکە لە فۆرمەکانی بوون لە جیهاندا، بەو مانایەش دەشێ "وەهم"و " تەئویلکردن" دوو فۆڕمی هاوپەیوەست بن...

بە بڕوای من دەشێ کۆی ئەو قسانە تەرجەمەی سەر بنەمای جیاوازی‌و ئەزموونی جیاوازیی بکەین، ئەزموونی جیاوازیی سێنتەرگەرایی دەکەوێتەوە، بەو مانایەش ئەگەر بەردی بناغەی جیاوازی لەسەر ئەزموون دروست بکەین، ئەوە ئەویدیکە دەکەوێتە پەراوێزەوە... بەڵام ئەگەر بنەمای جیاوازی لەسەر بەیەکگەیشتن دروست بێت، ئەوە بە ڕووداوەوە پەیوەست دەبین! لە بەیەکگەیشتنێك کە پشت بە ئەزموون دەبەستێت، چەمکی جێگیربوون ڕابەرایەتیمان دەکات! لە بەیەکگەیشتنێکدا کە لە ڕووداو دەکەوێتەوە، حەقیقەتی جیاوازی ڕابەرایەتیمان دەکات! حەقیقەتی ڕووداویش دەکەوێتە نێو حەقیقەتی دنیاوە. هەمیشە لە بەیەکگەیشتن وەك ڕووداو، خۆم لە پێناو ئەویدیکە لەبیر دەکەم، ئەوەش پڕۆژەیەکی بوونگەرانەیە، بونیادنانی دنیایە لە دیدێکەوە کە دوورە لە پاڵنەری ساکارانەی مانەوە و بەرژەوەندی ڕاستەوخۆ... بەمجۆرە بونیادنانی ڕووداو هەمیشە جیاوازی دەخاتەوەو ئەزموون جیاوازی جێگیر دەکات.

له خوێندنەوەی سیمیۆلۆژیادا (دەق) کۆمەڵێك داڵەو دەبێ تـەئویل بکرێـت، ئەو کاتەش دەق بوونی هەیە کە دەخوێنرێتەوە، هیچ دەقێك بێ بـوونی خوێنـەر بوونی نییە، بـەو مانایـەش سـیمیۆلۆژیا لەسـەر زنجیرەیـەکی بـێ کۆتـایی لـە بەرهەمهێنانەوەی (داڵ) دەژیت! له خوێندنەوەی هیرمینۆتیکادا (خوێنەر/وەرگر) هۆکاری (بوونی خۆی) لـە بەرهەمهێنانـەوەی ماناکـانی (کـار)دا دەدۆزێتـەوە، دەبێ لە کاردا بەدوای دۆزینەوەی ماناکانی بوونی خوێنەردا بگەڕێین، لە میـانی ئەو هۆکارەوە خوێنەر بەهایەك بۆ (بوونی هەنووکەیی) خۆی بەجێ دەهێنێت.

من له ساڵی 1983 له پەیمانگای تەکنیکی هەولێر وەرگـیرام، ئەوسـا وەك خوێنەر بوونی خۆم لە ئاوێتە بوونی خوێندنـەوەو کتێبخانـەی گشـتی هـەولێردا دەبینییەوە، منی خوێنەری بێـدەنگی ژووری خوێندنـەوەی کتێبخانـەی گشـتی هـەولێر، خوێنـەرێك بـووم لـە بـەیانی زووەوە چـاوەڕێی هـاتنی کارمەنـدانی کتێبخانەم دەکرد، یەکەم کەسی سـەر لیسـتی کتێبـە ئـەدەبی و فیکرییـەکان، یەکەم کەسی سەر کورسییە بە جێڕە جیڕەکانی فەزای سـاردو تـەنیاو بێـدەنگی، دنیای کتێبخانەی گشتی، دنیای خەیاڵو بێدەنگیو بیرکردنـەوە، دنیـای چـێژی شـاراوەو مەعریفـەی نێـو کتێبـانو ونبـوون... کتێبـە کوردییـە فیکـریو ئەدەبییەکان لە (سی و پێنج) کتێب تێپەڕی دەکردو نەدەکرد، یان هەر ئەوەنـدە تەنیایی منی بۆ خۆی رادەکێشا، کتێبە عەرەبیو تەرجەمەکراو بۆ سـەر زمـانی عەرەبی بێ ژمار بوون... من لە تەنیایی کتێبخانەی گشتی قسان دەکەمو هـیچ دیار نییە، هـیچ شـتێك لـە چـێژی نـەبینراو ناخەمـەوە، ئـەوەی دەیگێڕمـەوە پرسیارکردنە لە تاریکی، کتێبێکە لەگەڵ خۆم، زمانێـك، مەسـتییەك لـە هـیچ شتێ ناکات، نەبینراوی نێو بینراوەکان، ئەو کتێبە تەماشام دەکـاتو نـابێ بـێ دڵی بکەم، زمانێکە بۆ خۆی دێتە گۆ، دەمبینێ بێ ئەوەی قسان بکـات... لـە دنیای کتێبخانەی گشتی بـەرەو جیـاوازی بوومـەوە، بـەرەو تارمـایی، ئـەوەی

شكسپیر وەك تارمایی دەیدوێنێ، بەرەو تارمایی، ئەوەی فرۆید وەك نەست وێنای دەكات، بەرەو تارمایی خود ئەوەی بوونگەراكان قسەی لێدەكەن، بەرەو تارمایی وەك جۆرێك لە بینراوی حەقیقی، وەك جۆرێك لە نەبینراوی بینراو، هەستی نەست، تارمایی ئەو وێنە نزیكەی لێم نابێتەوەو هەموو شتێكیش نییە، وێنەی خۆم كە دەشێ بە هەژموونی ناكۆكی مێژووی تەنیایی، خودئەڤینی شۆڕشگێرانە ناوی بەرم، وەك تارمایی تێكەڵی دەبمو دەنگی دەبینم، شەوان دێنە خەونم، پێم دەڵێن باوكت هاتەوە، منیش هیچم لە دەست نایەت تەنها باوەڕكردن نەبێ، باوكەكانی من كۆمەڵێك تارمایی بوون لە نێو كتێبان قسەیان بۆ دەكردم، لە تەنیاییم راست دەبوونەوە، شۆڕشی من شۆڕشی نێو كتێبان بوو، دەزانم ئەوە خۆدانە دەست گۆچانی كوێرییە، خۆدانە دەست نهێنی كتێبان، خۆدانە دەست شەوی كتێبان، خۆدانە دەست نیگەرانی! نادیاری، كتێب، تەنیایی، كۆمەڵێ رەگەزن لە رەگەزەكانی خۆدانە دەست خودئەڤینی شۆڕشگێری و مەنەلۆگ و زمانی رۆشنبیریی... زمان دەست بەسەر هەموو رەگەزەكاندا دەگرێ، دووبارە وەك تارمایی دەردەكەوێتەوە، ئەو قسەكردنە بەرەو قسەكردن لە بارەی رۆحەكان، یان سەرەكانەوە چڕۆ دەكات، سەری هیگل كە ماركسی دروست كرد، سەری ماركس كە ڤالێری دروست كرد... ئەوە ڤالێرییە ئاماژە بۆ رۆح دەكات: رۆح توانای لە دایكبوونەوەی هەیە! من دەڵێم تارماییەكان هەندێجار وەك نەخۆشی بە دوامانەوەن، بەرەو كوێ دەچین، كێ پێشمان دەكەوێ، نەخۆشی، بەرەو مردن... دوور دوور دەڕۆم بەرەو تۆ نایەمەوە، دڵنیام تارمایی گوێم بۆ ناگرێ، تارمایی رۆحی باوكەكانمە، من نیگەرانم ناگەڕێمەوە، هاملێت دەگەڕێتەوە، لە كۆتاییدا مێژوو بۆ خۆی دەگەڕێتەوە، رابردووی رەها بەو مانایەی كە داهاتووە، لە هەموو شتێ ون دەبێت، دەبێ یان نابێ ئەوەیە شكسپیر، شكسپیر دێ بۆ ئەوەی لەبەرانبەر تارمایی سوێند بخوات، بەڵام من رۆیشتم، رۆیشتم... لە فرۆیدو دایستۆیڤسكیو كافكاوە، لە كامۆ و سارتەرەوە

له مونیف و هەمەنگوا و ئەدۆنیس و ئیدوارد سەعید و رامبۆوە، لە بیاجیۆ مەحمود دەرویش‌و ئیکۆوە... هەموو باوکەکانم لە کتێبخانەی گشتی هەولێر جێهێشت، (مەحاڵی جیاواز) مایەوە، هەمیشە بیر لەوە بکەوە مەحاڵی جیاواز بۆخۆی دەتوانێ بمێنێتەوە، بۆخۆی؟!... دەبێ یان نابێ، ئەوە جیاوازییە دەتوانێ دووبارە وێنەمان بگرێ! تەنیایی و مەنەلۆگ‌و نیگەرانی وێنەکانی منی رەنگ کرد...

لەسەرەتایی هەشتاکان و ئەوەی هەتا ماوەیەکی زۆر درەنگ خووم پێوەگرتبوو، تێکدانی سیستمی شەو و رۆژ بوو، تێکدانی سیستمی شەوو رۆژ لە پێناو خوێندنەوە، لە پێناو مەنەلۆگ، نەمدەویست لە پێناو گرنگی سیستم حەزی خۆم لە دەست بدەم! من و تەنیایی، من‌و بێدەنگی لەگەڵ کتێب سیستمی شەوو رۆژم بۆ خۆم دروست دەکرد... من‌و ڤالیۆم شەومان دروست دەکردو رۆژم دادەهێنا، هەمیشە بێ تاقەتی خۆم بە ڤالیۆم‌و حەبی خەوتن چارەسەر دەکرد، راستی خۆم لەوەی هەیە دەدۆزییەوە، جوانیش هەر لەوەدایە، بۆ ئەوەی بە هێزەوە بەرەو کتێب هەنگاو بنێم، کاتی نوستنم بە ئەندازەی نزیك و دووری لە کتێب دادەنا، هەمیشە دەمویست زۆرترین کاتم بۆ خوێندنەوە بێت و ئەوەی ماوە بۆ نوستن، لە پێناو دروستکردنی کاتی زێتر بۆ خوێندنەوە کەمجار لە کاتی خۆی ئامادەی خەوتن‌و نانخواردن‌و خۆشۆردن‌و دانیشتن لەگەڵ ماڵەوەو پابەندی خێزان‌و هاوڕێتی‌و... بووم، لە نێو هاوڕێکانم وەك کەمتەرخەمێ ناسرا بووم، کەمجار وەك بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی دەستلەملانێی دنیاو دەوروبەر بووم... دنیای من دنیای خوێندنەوە و مەنەلۆگ و دەوروبەری من کتێب بوو، جوانترین شیعرو کورتە چیرۆکم لە نێو پاس لە رێگای نێوان ماڵ و بازار خوێندەوە، من هەموو شوێنێکم وەك کتێبخانە تەماشا دەکرد، هەموو کاتێکم بۆ خەیاڵ‌و لێوردبوونەوە...

پەیمانگای تەکنیکی هەلێرم بە سێ ساڵان تەواو کرد، لە بری دوو ساڵ، نــەك لەبەر ئەوەی دەرنەچووم، بەڵکو لەبەر ئەوەی نەچوومە ریزی (ســوپای گــەل)ەوە، کە حیزبی بەعس شانازی پێوەدەکرد، ئەوسا هەر فێرخوازێك بە راهێنانو چوونە رێزی سوپای گەل رازی نەبایە، نەیاندەهێشت لە قۆناغێکەوە بــەرەو قوناــغێکی دی، لە پۆلێکەوە بەرەو پۆلێکی دی هەنگاو بنێت، وەك چۆن مــن بــەو هــەموو دوودڵی و نیگەرانییەی خۆم هەنــدێك شــیعرم نوســی، بــەڵام نەمهێشــت چــاوی ئەویدیکە تەماشای بکات، حیزبی بــەعس بــەو شــێوەیە وەفــای گــەل و وەفــای قوتابیانی تاقی دەکردەوە، منیش بــەو شــێوەیە خــۆم لــە دنیــای نوســین تــاقی دەکردەوە، بەو شێوەیە دەبوایــە خوێنکــاران کرنــووش بــۆ دەســەڵاتی ســەربازی بەعس بەرن، من ساڵێکی خوێندم لە پەیمانگا بووە قوربانی پابەند نــەبوون، وەك چۆن چەندین بە ناو شیعرم لە تاریکی ئەبەدی زیندانی کرد! بەرانبەر بــە بــەعس تەنها من نا، زۆرێك لە خوێندکاران سڵییان لــەو کرنــوش بــردن و پابەندنەبوونــە دەکــردەوە، بــەڵام بەرانبــەر شــیعرەکانم تــەنیا مــن بــووم ســڵ لــە پێشــاندانو بڵاوکردنەوەیان بکەمەوە... هێزی ئەو یاخیبوونو ملنەدانەی نــاوەوەی مــن بــۆ خودی خۆم دەگەڕێتەوە، بەڵام هێزی ئەو یاخیبوونو ملنەدانەی نــاخی کــوردانو قوتابیانی کوردو بەرپەچدانەوەی هێزی عەسکەرتاری بەعس بەشــێکی زۆری بــۆ زەبری پێشمەرگەو بزاڤی نەتەوایەتی کوردو میدیای چیا دەگەڕێتەوە، سەربەرزی چیا و هەستی کوردایەتیو دەنگی زوڵاڵی هەنــدێ لــە هونەرمەنــدانو نوســەران کاریگەرییەکی زۆری بەسەر بەعسەوە هەبوو، وشە هەســتی یــاخیبوونو مــەیلی پابەندنەبوونو دژبوونەوەی دەچاند، وشە و وشە رستێك گوللە بوو دڵی دوژمنــی خەڵتانی ترسو رەشبینی و ئاوڕدانەوە دەکرد، دنیای کوردایەتی، دنیای بــوێریو دنیای وشــەی کــراوە بــوو، تــا دەهــات دنیــای پێشــمەرگە پڕتــرو دنیــای وشــە بەرفرەوانترو پڕ خەیاڵێترو دەوڵەمەندتر دەبوو...

سەرەتای هەشتاکان دنیای من، دنیای کامۆو سارتەر بوو، شیعری نالیو دنیای فرۆید و شیعری پێشەنگ! دنیای هەشتاکانی من دنیای شیعرییەتی یاخی لە هەموو دابونەریتێ، یاخی لە دەسەلاتی باو، دەسەلاتی مانا، ریتم، وێنە، دەسەلاتی کێشو قافیەو موزیکا، دەسەلاتی سیاسیو کۆمەلایەتیو سایکۆلۆجی، دەسەلاتی رەوانبێژی... دنیای شیعری بێگەرد، دنیای هونەری جوانیو هونەری وەشاندنی زمانو چێژ... مەعریفەی شیعرییو فەزای شیعرییەتو زمانی هونەری... لە بارتو تۆدۆرۆفو ریفاتێر مابۆوە، بەشێکی گەورەی رۆشنبیریی سەرەتای هەشتاکان بۆ کلتوری فرەنسی دەگەڕێتەوە، هەموو ئەوەش لە رێگای زمانی عەرەبی یان فارسییەوە دەگەیشت، دامەزراندنی دەزگایەکی تەرجەمەی وەك "مائموون" لە شاری بەغداد کۆمەلێك دەرگای بەسەر کلتوری دنیادا کردەوە، سالانە کردنەوەی پێشانگای کتێبو داشکاندنی نرخیان لە لایەن وەزارەتی رۆشنبیریی عیراق، دەرچوونی گۆڤاری (ئەدەبی بێگانان) لەو دەورو زەمانە بزاڤێکی گەورەی رۆشنبیریی لەگەلْ خۆی هێنا، گۆڤاری بەیانو رۆشنبیریی نوێ و رۆژی کوردستان، رۆژنامەی هاوکاری... لەسەرەتای هەشتاکاندا پێشانگاکانی کتێب لە بەر زۆری خوێنەرانی جمەی دەهات، لە شاری هەولێر لقی چاپەمەنییەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی عیراق دەکەوتە بەرانبەر کتێبخانەی (ئەحمەد جەمیل)و دادگاوە، لە یەکێك لەو پێشانگایانە من زۆر بە تامەزرۆییەوە بە دوای کتێبەکانی فرۆیددا دەگەڕام، لە تەنیشت منەوە کوڕێکی قورمزیو بزۆز دەستی بۆ رەفەکانی بەردەمی من درێژ کردوو کتێبێکی فرۆیدی دەرهێنا، چاوی من بەوێوە بوو، کەچی وەك ئەوەی ئەو کوڕە کتێبەکەی خەلقکردبێ وابوو، وەك ئەوەی ئەو کتێبە لە ئاسمانەوە لەگەلْ دەستبردنی ئەو کەوتبێتە خوارەوە، منیش راستەوخۆ دەستم بۆ ئەو شوێنە درێژ کردو دانەیەکم هەلْگرت، کوڕەکە پاش سەیر کردنی ناوەڕۆکەکەی کتێبەکەی

خۆی داناوەو لە بارەی فرۆیدو دەروونشیکارییەوە دەستی بە قسان کرد، ئەو کەسەی کە بە ئاسانی دڵی خۆی بۆ من کردەوە (ڕێدار ئەنوەر) بوو، هەر لەوێ بە هۆی فرۆیدەوە بووین بە هاوڕێی یەکترو هەر لەوێ شوێنی چەند کتێبێکی دیکەی بەنرخی نیشاندام، هەتا ئێستاش ڕێدار ئەنوەر بەو دڵەوە دەژیو منیش خۆشمدەوێت... قازانجی ئێمەی خوێنەر لەو پشێوی و نیگەرانییە، کتێب بوو... دنیا هەرچی گرفتاری زێتر بێت، پشێوی زێترە، دنیای ئەدەبی کوردی بەو کەمخوێنییەی خۆیەوە دەرگاکانی کراوە بوو، دنیای هونەری تەشکیلیو شانۆ دەرگایان کراوەتر... دەقی شانۆو پێشانگای تەشکیلیی خوێنەر و بینەری خۆیان بەرهەم دەهێنا، یاری تۆپێنو باسکەو سەبەتە چێژی خۆیان دەبەخشی... سەرەتای هەشتاکان بەسەر هەمووانـدا کراوە بوو، تەنها بۆ پێشمەرگەو سیاسەتو کوردایەتی نەبێت، بەعس ڕێگای بە هەمووان دەدا، تەنها ڕێگای بە ئازادی نەدەدا، بۆیە ئەدەبو هونەرو ڕۆشنبیری دەستی بە هیچ نەگەیشت، بیرکردنەوەو خەیاڵی جوان بە داماوی مایەوە، ئازادی ئازادی، هەرگیز داهێنان ناکەوێتە دەرەوەی ئازادییو بوێرییەوە، هەرگیز داهێنان بێ ئازادیی ناژی...

حەز دەکەم بڵێم زەمەن ئازادییە لە داهێناندا پێدەگات، حەز دەکەم بڵێم هەندێ شیعری (گۆران) دەستی مرۆڤی بەرنەکەوتووە، زمانی گۆران وەك سروشت دەگەشێتەوە، لەگەڵ شینی ئاسمان بەرز دەڕوانێ! هاملێت دەڵێ (Time is out of joint) زەمەن بوونەوەرێکە لە دەرەوەی بەیەکگەیشتن، یان دەکەوێتە دەرەوەی گفتوگۆکانی خۆیەوە، یان زەمەن وێرانکەرە، دنیای سەرەوژێر کراوە! هەموو ئەو بابەتانەی باسی کۆتاییەکانیان دەکرد لە زەمەنی خۆیاندا پێگەیشتن، کۆتایی مێژوو، کۆتایی مارکسییەت، کۆتایی فەلسەفە، کۆتایی مرۆڤ و دوایین مرۆڤ... زەمەنێك بوو خۆراکی سەر خوانەکانی خوێندنەوەو ڕاڤەکردنو لێکدانەوەی جیاواز بوون، کۆتاییەکان زەمەنیان بۆخۆیان دروست کرد، دەشێ هاملێت لەو ڕستەیەدا بەردەوامیمان بیر بخاتەوە،

چونکە شکسپیر قسە لە زەمەنی ناوەوە دەکات. زەمەنی هاملێت وەك داهێنان زەمەنێکە بێ پچڕان نوێ دەبێتەوە، زەمەنێکە لە داهێنانێکەوە دەچێتە نێو ئەویدیکەوە، بارستاییەك لە داهێنان بونیاد دەنێت... هەموو شۆڕشەکانو هەموو داهێنانە مرۆییەکان دەیسەلمێنن کە زەمەن بەیەکەوەنوساو نییە، بەڵکو زەمەن زەمەنی داهێنانو شۆڕشە مەزنەکانە... بێگومان بەهۆی فیکری بەیەکەوەنوساوەوە ناتوانین بەشێوەیەکی جەوهەری لە داهێنانێکەوە بەرەو داهێنانێکی دیکەی جیاواز، لە شۆڕشێکەوە بەرەو شۆڕشێکی دیکەی جیاواز بگوازینەوە.. ئەگەر بەردەوامی هاملێت پێدراوی راستەوخۆی ئاگایی بێت، بێگومان ناگات، بۆیە شکسپیر دەیخاتە دەرەوەی بەیەککگەیشتنەوە، بێگومان ئاگایی داهێنان لە شارەزایی دەرەکی وەرناگرێت، ئاگایی داهێنان ئاگاییە بە ساتەوەخت! بۆیە تەرجەمەی ئەو رستەیەی شکسپیر وەك دریدا لە کتێبی (تارماییەکانی مارکس) قسەی لێدەکات، دەکەوێتە دەرەوەی گفتوگۆکانییەوە، بەو مانایەش زەمەنی هاملێت زەمەنی وێرانکردنە...

لە هەشتاکانی ناوەندی رۆشنبیری عیراقیدا هیچ یەکشەمەیەك رۆژنامەی (جمهوری) بێ شیعری (خەیری مەنسور) باوەشی بە خوێنەراندا نەدەکرد، هیچ ژمارەیەکی گۆڤاری بەیان نەبوو، لە پۆستەی خوێنەرانیدا گاڵتە بە خوێنەرە تازە قەڵەمەکانی نەکات، لە عیراقدا گۆڤارو رۆژنامەو هەفتەنامە نەبوو، یەکەم لاپەڕەی بە وێنە (سەدام حوسێن) پڕ نەکرێتەوەو گوتارەکانی ستایش نەکرێت... هەموو ئەوانە سەرچاوەی رۆشنبیریو مەعریفەی ئەدەبی پێکدەهێنا، بۆیە دەڵێم کتێبی (چەشەی ئەدەبی) کە عەزیز گەردی وەریگێڕابوو، جێگایەکی شیاوی لە بیرکردنەوەو بەدواداچوونو خوێندنەوە پڕ دەکردەوە، لە چەشەی ئەدەبییەوە فێر بووین، چۆن گەشە بە چەشەی خوێندنەوە بدەینو چۆن رێگای خوێندنەوەمان هەڵبژێرینو لە کوێ بە خۆمان دەگەینەوەو لە کوێ لە خۆمان جیا دەبینەوە،

چەشەی ئەدەبی حیکمەتی وەرگێر نیشان دەدا، بە راستی چەشەی ئـەدەبی بـوو، فێـری هەڵبـژاردنو چـێژی هەڵبـژاردنو هونـەری هەڵبـژاردنی کـردین... لـە هەشتاکانی ناوەنـدی رۆشـنبیریی کـوردی جگـە لـەو سەرچـاوانەی نـاوەوە لـە دەوروبەریش کتێبو بلاو کراوەی جۆراوجۆر دەهێنـرانو دەستاودەسـت دەکـران، یەکێك لەسەرچاوە نزیکەکانم (سەردار سـەعید سـۆفی)و (سـەید حیسـام الـدین بەرزنجی) بوو، کە کتێبی دیوی رۆژهەلاتی کوردستانیان لە رانیەو قەلادزێوە بـە قاچاغ بۆ هەولێر دەهێناو لە ژێر قەلای هەولێر بە دزی بە هاورێو خوێنـەرانیان دەفرۆشـتنەوە... لەسەرچـاوە نزیکـەکانم هـاورێی پـەیمانگام (فـارس هـەمزە باخەمرەیی) و(عەبدولواحیـد ئیـدریس شـەریف) بـوو، کـە بلاوکراوەکـانی نـاو شۆڕشییان پێدەگەیاندم... دنیای کتێبی کوردی ئەگەرچی کـەم هێـزو بەرتەسـك بوو، بەلام بە هۆی ترسو نیگـەرانیو گومانـەوە چـێژی تایبـەتیان دەبەخشـی، هەرگیز ئەو کەمە مەعریفە و چێژە زۆرەم بیر ناچێتەوە، کەمجاران پێشمەرگە بـە چەکەوە لەلایەن هێزی بەعسەوە دەسگیر دەکرا، زۆرجاران نوسـەران و خوێنـەران بە هۆی کتێبو بە کتێبەوە دەبرانە دائیرەی ئەمنەوە، چـەك زۆری مـالی وێـران کرد، هەروەها کتێبیش کەمی نەکرد، منیش یەکەم شیعری خۆم سـالی 1985 بە ناوی (پایز) لە رۆژنامەی هاوکاری بلاو کردەوە...

من و یەکێتی نوسەرانی کورد-لقی هەولێر

سوکرات لە دووری شاری زاڵمان پیاسە دەکاتو لە نێو قساندا خەون بە شارێکی دیکەوە دەبینێ! سوکرات لە دەرەوەی شاری زۆرداران، لەگەڵ قسان هەنگاو دەنێو خەون بە شارێکی دیکەوە دەبینێ! شاری زاڵمانو شاری زۆرداران لەو دوو نەخشەیەدا یەك واتایان هەیە، بەلاّم دەشێ زاڵم شار بەڕێوە بباتو زۆردار ئەوە بێ کە واز لە دەسەلاّت ناهێنێت؟! لەگەڵ هەموو ئەوانەدا دەزانم لە شەڕی نێوان کەسەکانو هۆزو گروپو دیدە جیاوازەکان... خەونبینین یۆتۆپیایە، خەونبینین ئەو کاتە واقیعییە کە دادپەروەری بوونی هەیە، راستە دادپەروەری چەمکێکی ئیشکالییە! من چیرۆکنوس نیم، بەلاّم هەوڵمدا زاڵم لە نادادپەروەری وێنا بکەم و زۆردار لە شەڕدا بنەخشێنم، چونکە لە مێژووی دەسەلاّتی کوردیدا خەونبینین هەمیشە کورتی دێنێ، نهێنی دەسەلاّتی کوردی لە ژمار نایەت، بە داخەوە مێژووی دەسەلاّتی کوردی، مێژووی شەڕو نادادپەروەرییە، نهێنی دەسەلاّتی کوردی ئەو نهێنیانەشن کە شەهیدان بردیانە ژێر گڵ.

ساڵی 1990 ئیمپریالیزمی ئەوروپی کۆتایی هات، ساڵێك دواتر شارو شارۆچکەکانی کوردانی باشور دژی زوڵمو زۆری بەعس هەڵسانەوە، سلێمانیو هەولێرو دهۆكو کەرکوك، لەبەر دەستی بەعس رزگار کران، ئازادیی کوردانی باشور لە دوای راپەڕینی ساڵی 1991 خەونێك بوو، بە ئاسمانەوە باڵەکانی لێکدەدا، بە ئاسمانەوە چاوەکانی دەتروسکایەوە، بە ئاسمانەوە، بە ئاسمانەوە... دوای راپەڕینی ساڵی 1991 خۆشی لە زۆر ماڵی کوردان تا تاقی ئاسمان دەچوو، لە هەندێکیان شینو رۆ رۆ... باوانێك بە رۆڵەکانیان شاد بوونەوە، ماڵباتێ دڵی خۆیان بە ئازادبوونی نەتەوەکەیان دەدایەوە.... هەندێك بە ئازادی گەشانەوە، هەندێك بڕوایان وایە کە ئازادی لە ئیمپراتۆرییەتی رۆمانیاوە دەستی پێکرد، ئەو کاتەی کۆیلەکان ئازاد کران... لە ئەوروپا رووخاندنی دەسەڵاتی رەها تاکگەرایی هێنا ئاراوە، بەڵام رووخاندنی زوڵم و زۆری بەعس هەستکردن بە بەرپرسیارێتی لای دەسەڵاتی کوردیو تاکی کوردی دروست نەکرد، بە داخەوە عەقڵانیەتی سیاسیو دیموکراسی کە حیزبی کوردی بانگەشەی بۆ دەکرد، خەونێکی دیکە نەبوو، فەزاکانی ئازادی نەکردەوە! ئێمە لە کتێبانەوە فێر بووین لە دایکبوونی ئازادی بە جیاوازی بیرکردنەوەی تاکەکانی کۆمەڵگاوە بەندە، لە دایکبوونی ئازادی بە ماف و ئیمتیازەوە پەیوەستە، لە کتێبانەوە فێر بووین ئەوە ئازادییە وا دەکات، تاکەکانی کۆمەڵگا زێتر هەست بە مافو بەرپرسیاری بکەن، مرۆڤ بۆ ئەوەی بە دوای خەون و ئامانجە تایبەتیەکانیدا بچێت، دەبێ ئازاد بێت، بۆ ئەوەی حەزو هیواکانی بەدی بهێنێت، دەبێ ئازاد بێت، دەبێ مرۆڤ لە هەڵەکردنیش ئازاد بێت، بوونی ئازادی دەلالەتی بەرپرسیارێتی لەخۆدا هەڵگرتووە، بە داخەوە دوای زوڵمی بەعسییان، کتێب بە فریامان نەکەوت، دەسەڵاتی کوردی نەیتوانی سیستمێکی جیاوازو واتایەکی دیکەی جیاوازو کلتورێکی جیاواز بەرهەم بهێنێتەوە، کتێب کەوتە زبڵدانی مێژووەوە، دەسەڵاتی کوردی نەیتوانی پێویستی ژیانی تاکی کوردی دابین بکات! لە دوای راپەڕین

تاكی كوردی زیّتر دركی به مەترسی ژیانو نائارامی ژیان كرد، كتێبو مەعریفە بێنرخ كرا.

دوای سیستمی بەعسییان، خەونەكانمان بە ئاسمانەوە دەتروسكایەوە، نوسەرانی كورد قاچێكیان لەسەر زەوی بوو، یەكێك لەسەر باڵی سیمرخ... شاعیران خەونیان بە ئاسمانو زەوییەوە دەبینی، دوای زوڵمی بەعسییان كۆمەڵگای كوردی خۆی بە خاوەنی زەویو ئاسمان دەزانی، كوردانی باڵ كراوە، دەستیان بۆ خەونو هیوا كپكراوەكانیان دەبرد، دوای راپەڕین یەكێتی نوسەرانی كورد- لقی هەولێر لە 11-1991/3/30 دوای كۆنگرەی شەقلاوە لە هۆڵی كتێبخانەی گشتی لە هەولێر كۆبوونەوەو دەستەی بەرێوەبردنی لقی هەولێرییان پێكهێنا، بەبێ بەرنامەو بەبێ سانسۆر، نوسەرانی كورد كەوتنەخۆ، دەنگو بەرهەمەكانی خۆیان بە هەڵپە خستە روو، لە هەولێر كۆمەڵێك گۆڤاری ئەدەبی بە پارەی نوسەرانو بە دیزایینو كاغەزو چاپو كۆپی زۆر خراپەوە دەرگایان بۆ نوسینو خوێندنەوە كردەوە، گۆڤاری مەم، قەرەچوغ، مەخمور، قەلا، گۆڤاری سەراب، وێران...

ئەوە پەرلەمان بوو هیتلەری مەرگدۆستی بە لوتكەی دەسەلات گەیاند، بۆیە نابێ دڵمان بە هەڵبژاردنو پەرلەمان خۆش بێت... دوای هەڵبژاردنی پەرلەمان لە 1992/5/19 سەركەوتنی پارتی دیموكراتی كوردستان بە (51) كورسیو یەكێتی نیشتمانی كوردستان بە (49) كورسیو دواتر سازانیان بە فیفتی فیفتی... حكومەت دروست كرا. دەسەلاتو بەرژەوەندی تایبەتی دەرفەتی نەدا كۆمەڵگای كوردی بە تەواوی لە خۆی تێبگات، لە كوێیە، بەرەو كوێ دەڕوا، داهاتوو چییە؟! بەبێ بەرنامە بەبێ سانسۆر، سەرەنجام كوردی خاوەن دەسەلاتو بەرژەوەندی تایبەتی، ئازادی لەكەدار كرد! بەبێ بەرنامە، بەبێ سانسۆر، میدیای هەر یەك لەو دوو حیزبە براوەیە، كەوتە گەڕو بە كوالیتی باشترو پارەی

باشتر گۆڤارو رۆژنامەو بلاۆکراوەکانی خۆیان خستە روو، بەر لە راپەڕینو لە چیا میدیای یەکێتی هێز و پانتاییەکی گەورەی هەبوو هەروەها دوای راپەرینیش! دوای راپەرین میدیای حیزبی شیوعی خەریکبوو دەنگی خۆی زیندوو دەکردەوە... بەلاّم میدیای پارتی ئەو هێزو توانایەی ئەوانی نەبوو! دوای راپەرین یەکەم چین کە بووە گالّتەجاڕی ژیان، چینی ناوەند بوو، دروشمی سەری بەرز بۆ مووچە شۆڕ ناکەین، دنیایەك کارەسات‌و قوربانی ژیانی لێکەوتەوە... دەسەلاّتی کوردی لە نێوان هەژارو دەوڵەمەنددا چینی ناوەندی قووتدا، دەسەلاّتدارانی حیزب‌و بەرژەوەندخوزان لە بری ئەوەی لە قوربانی‌و کارەساتەکان بپێچنەوە، بوون بە بازرگان‌و قاچاخچی‌و سامانداری ولاّت‌و کۆمەڵگاو چینی سەر بەرز، هەژارو بێدەسەلاّت، هەوای ئازادییان هەڵدەمژی! حیزبی کوردی (چینی دەسەلاّتدارو سامانداران) چینی سەر بەرزو هەژارانی ناچار کرد، لە خزمەتی ئەواندا بۆ بژێوی ژیان ملکەچ بکەن‌و چەك هەڵگرن! گوایە ئازادیی پێبەخشیون...

من ئەوەم کە هەم، هەمیشە هەنگاو بۆ تێگەیشتن‌و راڤەکردنێکی دیکەی جیاواز دەنێم، دوور لە هەلومەرجی دەرەکی‌و ناوەکی، دوور لە بابەتی‌و خودی، بە شێوەیەکی سادە لەگەڵ ژیان دەجولێمەوە، دوور لە دوکانە جەنجاڵەکانی سیاسەت‌و بەرژەوەندخوازان، دەکەومە نێو کتێبانەوەو خەون بە کتێبانەوە دەبینم، خەونەکانم دەمخەنە دنیایەکی دیکەوە، دوور لە دوکانی زاڵمان، لە شاری هەژاران...

دەزانم لە شەڕی نێوان کەسەکان‌و دیدە جیاوازەکان... خەونبینین یۆتۆپیایە، تاکبوون یۆتۆپیاتر، شەڕ هەمیشە توندوتیژی بەرهەم دەهێنێ، شەڕ نائارامی‌و دەمارگیری لێدەکەوێتەوە، لەگەڵ کتێبان هەنگاوم دەناو بیرم لە هێمنی دەکردەوە، بیرم لە بەرپرسیارێتی دەکردەوە، لە توانای خۆم رادەمام‌و بیرم لە داهێنانی ئەدەبی دەکردەوە... هەرگیزی تواناو داهێنان بە یەك پێوانە ناپێورێ،

لە خۆ تێگەیشتنو لە ئەویدی گەیشتن قسان زۆر دەبا... لە داهێناندا، خود خۆی دەشارێتەوە، بەلاّم لە بە کار هێنانی تواناداا خود خۆی بەرجەستە دەکات، لە داهێناندا بەرهەمهێنانی فیکر دەبێتە شوێنی تێڕامان، لە بە کار هێنانی توانادا هێزی دەربڕین دەبێتە شوێنی سەرنج، لە داهێناندا مەبەست ئاشکرا نییە، لە بە کار هێنانی توانادا مەبەست ئاشکرایە، داهێنان خاوەنداری ناکرێت، توانایی خاوەنداری دەکرێت... نوسەرو ئەدیبانی کوردی هەر یەك بەپێی توانای دیاریکراوی خۆیانو داهێنانی جیاواز، کاری خۆیان دەکرد، نوسەرو ئەدیبانی کوردی خەونیان زۆر بوو! لە رۆژی 1991/11/13 یەکێتی نوسەرانی کورد لقی هەولێر کۆنفرانسی خۆی لە هۆڵی سەندیکای کرێکاران ساز کردو لە هەڵبژاردندا دەستەی بەرێوەبەری لق کارەکانیان بە فیفتی فیفتی یەك یەکێتیو یەك پارتی بەو شێوەیە دابەش کرد، سەعدوڵلاّ پەرۆش سەرۆك، موحسین ئاوارە جێگری سەرۆك، عەبدوڵلاّ گۆران، سەلاّح عومەر، کەریم دەشتی، ئەبوبەکر خۆشناو، ئیسماعیل بەرزنجی.

تا دەهات کۆمەڵگا هەژارو بێدەسەلاّتر دەبوو، تا دەهات نوسەران بێ خەونو خەیاڵتر دەبوون، لە بری نان بە هەوای ئازادیی دەژیان، ئەوەی (لینین) دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر گوتی، نان پەیوەندی بە ژیانەوە هەیەو ئاشتی ئاراستەی سەربەخۆیی تاك دیاری دەکات، نەخشی سەر دیوار بوو! بەلاّم دوای راپەڕین نە سەری پیاوە کەچەڵەکە مایەوەو نە نەخشی دیوار، یەکەمیان جامانەی لەسەر کراو رێچکەی خۆی گۆڕیو دووەمیان خەڵتانی وێنەی شەهیدان بوو! بەو هەموو وێنەیەوە ناز بە دەسەلاّتەوە ناکرێ؟! بەو هەموو سکە برسییەوە چۆن بیر لە پیاوە کەچەڵەکە بکەینەوە؟! ئازادی یا مەرگ، یەکێکە لە رۆمانە جوانەکانی نیکۆس کازانتزاکی... لە برسان کەس ئازادی خۆشنەدەویست، مەرگ نزیکترین دەرمانخانە بوو، نان لە قوڕگی دەسەلاّتدا بوو، ئەوەی لە هەموو شوێنێ دەبینرا

دەمارگیریو توندوتیژیو شەڕ بوو، برسێتیو نائارامی بوو، مردن بوو، دنیای دەسەڵاتی کوردی هەموو خەونە جوانەکانی تاکی کوردی بێنمود کرد، جگە لە چەکهەڵگرتنو ڕێگریو کوشتنی مرۆڤ بە بێ تاوان، کارێك نەبوو بتوانی ژیانی خۆتی پێباش بکەیت... بەڵام لەگەڵ ئەو هەموو چەرمەسەری وماڵوێرانییە، هەندێ دڵییان بە دەسەڵاتی کوردیو ئازادیو خوێنی شەهیدان خۆش بوو، بۆ هەندێك ژیان بە خوێنەوە دەگوزەرا، بۆ هەندێك ژیان بە پاقلەوە... خەڵکانێك باسی ژانوژواری گوزەرانیان دەکرد، پێیاندەگوتن هەوای ئازادی هەڵمژن، نەخۆشێك دوای ئەوەی دکتۆر دەرمانی بۆ دەنوسیێ، دەڵێ دکتۆر پێش پاقلە بیانخۆم یان لە دوای پاقلە، پاقلە لە بری نان سێ ژەمە دەخورا، پاقلە لە ژیانی خەڵك نزیکتر بوو نەك ئازادی، ئازادیی لە دوای پاقلەوە سێ ژەمە بۆن دەکرا، ئازادیی لە دوای بێنرخکردنی ژیانەوە، لە دوای ئەرزش دانەنان بۆ ئەویدیکەی جیاواز، ئازادیی دوای راپەڕین تەواوی فەزای ژیانی بە بۆنی بارووت سیخناخ کردبوو، لەبەر ژیان سڵمان لە ئازادی دەکردەوە، لەبەر ژیان لە دەسەڵاتی کوردی بێزار بووین، لە دەسەڵاتی کوردی بێ هیوا بووین... لەبەر ژیان لەبەر ژیان بەرهەمەکانمان لە گۆڤار و رۆژنامە و هەفتەنامەکان بڵاو دەکردەوە، قسەو بابەتی گەرمی رۆژ سیاسەت بوو، بابەتی ئەدەبی تازەگەری شیعرییو بونیادگەریو رۆمانی نوێو فەنتازیای نێو رۆمانەکانی مارکیزو جەرەیانی زەینی نێو رۆمانەکانی جۆیس، رۆمانەکانی هیرمان هیسەو تاهیر بن جەللون و...

دوای راپەڕین ساڵی 1993 محەمەد موکری زۆر حەزی دەکرد لە رۆژنامەی (هەرێمی کوردستان) کار بکەم، ئەو رۆژنامەیە لەلایەن حوکمەتی هەرێمی کوردستانەوە دەردەچوو و موکری سەرنوسەری بوو، ، بەڵام من تەنها هاوکاریان بوومو لەوێ دەمنوسی، منو موکری سەرەتا زۆر تەبا بووین، بەڵام دواتر بە هۆی نوسینێکمەوە لەسەر (سەگوەڕ) نێوانمان تێکچوو... بە پشتگیری موکریو سەعدوڵڵا پەرۆشو دانا سەعید سۆفی بوومە ئەندامی یەکێتی نوسەرانی کورد-

لقی هەولێر، لەسەر داوای دانا سەعید سۆفی لە پاشکۆی ئەدەبو هونەری کوردستانی نوێ، کە ئەوسا بارەگای لە هەولێر بوو و بە پشتگیری ئازاد جوندیانی جێگری سەرنوسەر، دەستم بە کار کرد... ژیان وایە فیدریکۆ ژیان وایە! بارەگای کوردستانی نوێ بۆ خوێندنەوە لە زۆر رووەوە لە ماڵ باشترو لەبارتر بوو ، هێمنو رۆناكو فێنك، من کاتەکانی خۆم بۆ خوێندنەوەی ئەو کتێبو رۆژنامانە تەرخان دەکرد، کە ئەوسا لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان بۆ راگەیاندنی یەکێتی دەهاتنو بەشە ئەدەبییەکەیان بۆ پاشکۆی ئەدەبو هونەر رەوانە دەکردن، من لەوێ جگە لە ئاگادار بوونم لە ئەدەبی دەوروبەری هەرێم بە تایبەتی عەرەبیو فارسی، ئەو کتێبە ئەدەبیو فیکرییانەشم دەخوێندەوە، کە لە رێگای سوریاوە بە شێوەی کۆپیو بە پارەیەکی زۆر لە کتێبخانەکانی ژێر قەڵای هەولێر دەیانفرۆشتن... من جگە لە کاری رۆژنامە هەر دوای تەواوکردنی پەیمانگای تەکنیکی هەولێر لە ساڵی 1986-1987 بە شێوەیەکی فەرمی لە دەزگاکانی میری دامەزرا بووم، بەڵام لەبەر بێ مووچەیی دەبایە کارێك بۆ بژێوی ژیان پەیدا بکەم، کاریش تەنها لە حیزبی کوردییەوە دەست دەکەوت، ئەو کارە بۆ بژێوی بوو! دەسەڵاتی کوردی ئابلۆقەی ژیانی دابوو، ئابلۆقەی ئاشتی دابوو، ئابلۆقەی تاکێتی دابوو... لە رۆژنامەی کوردستانی نوێ هەمیشە بێدەنگی ژووری ئەدەب و هونەرم بە تەنیایی خۆم پڕ دەکردەوە، بە تایبەتی دوای دەوام، هەمیشە بە کاغەزو کتێبەوە خۆم لە دنیا دەشاردەوە و دەچوومە دنیای نوسینو خوێندنەوە... بە هەموو ژیانم بیرم لەوە کردۆتەوە وزەی شیعری، وزەی مەعریفیو سەلیقەی ئەدەبیم لە دەسەڵاتی سیاسی بە دوور بگرم، هەمیشە پێموابوو هەر کاتێك دەسەڵاتی مەعریفی لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسی هاوتا بکرێت، ئازادیو تاکێتیو جیاوازی دەکەوێتە قەیرانەوەو بڕیار دەکەوێتە راوەدوونانی ئەو فیکرەی لەگەڵ فیکری سیاسی ناکۆکە، هەموو بیرکردنەوەیەك

میکانیزم‌و ئامانجی خۆی هەیە، ئامانجی فیکرو بیرکردنەوە گەڕانە بە دوای حەقیقەدا، سیاسەتیش ئامانجی سودو دەستکەوتە... نیوەڕۆیەکی درەنگ پشتیوان جوندیانی برای ئازاد جوندیانی، لێپرسراوی بەشی کارگێڕی رۆژنامە، خۆی بە ژووری ئەدەبدا کردو تەنیایی منی شڵەقاند، ئەو رۆژە بەشی کارگێڕی فۆڕمی زانیاری بۆ کارمەندانی رۆژنامە پڕ دەکردەوە، دوای وەرگرتنی هەندێ زانیاری کەسی، پرسیاری ئینتمابوونی حیزبی کرد، پێمگوت بێلایەنم، ئەو پرسی ئەی چۆن لە رۆژنامەی کوردستانی نوێ کار دەکەیت؟ پێمگوت بە راستی پرسیارە، من نازانم، دەتوانی ئەو پرسیارە لە ئازاد جوندیانی بکەیت... دوای ئەوەی بەجێی هێشتم، راستەوخۆ بێ ئەوەی بیر لەو مەسەلەیە بکەمەوە، گەڕامە نێو دنیای خوێندنەوە... دوای ماوەیەکی کەم یەکێك لە دەرگای داو فەرمووم لێکرد، ئەو کەسە بارزان فەرەج بوو، بارزان فەرەج لە بەشی لێکۆڵینەوە کاری دەکردو ژوورەکەیان بە تەنیشت ژووری ئەدەب‌و هونەرەوە بوو، بارزان راستەوخۆ چووە نێو بابەتەکەوەو گوتی فۆرمی زانیاریت پڕ کردەوە؟ پێمگوت بەڵێ. گوتی چیت نوسی؟ منیش زانیم مەبەستی چییە گوتم من (مستقیل)م، چی بنوسم، گوتی منیش نوسیم بێلایەن، بەڵام چۆن رازی دەبن... بارزان بە ئاسانی وازی نەهێنا بچمەوە نێو تەنیایی خۆم... گوتی با بچینە لای مولود ئیبراهیم حەسەن، نهۆمێك لەسەرتر لە بەشی منداڵان کاری دەکرد، مولود ئیبراهیم حەسەن هەمیشە خۆشەویست بووە... بارزان فەرەج دووبارە چووە ناو بابەتەکەوە ئەویش گوتی منیش (مستقیل)م نوسیوە، ئێمە کە بێلایەن بین خۆ ناتوانین بنوسین حیزبی! دڵنیایی کردینەوە لەو بارەوە لەگەڵ جوندیانی قسان دەکات! چونکە ئێمە بە پشتگیری ئەوەوە لە کوردستانی نوێ کارمان دەکرد... من نزیکەی حەوت مانگ لە کوردستانی نوێ کارم کردو دواتر هاوینی ساڵی 1994 بە فەرمانێکی مام جەلال کۆمەڵێك کارمەندی ئەو

ڕۆژنامەیە ڕەوانەی ماڵەوە کرانەوە، دوای ئەو بڕیارە هەرچەند دانا سەعید سۆفی تکای کرد بۆ ڕۆژنامە بگەڕێمەوە، بەڵام بڕیارم هەرگیز نەگەڕانەوە بوو...

دنیای کوردستانی نوێ، بۆ من دنیایەکی نوێو بە سوود و جوان و پڕ لە جموجول بوو، دنیایەکی ڕەنگاوڕەنگو پڕ لە خوێندنەوەو نوسین بوو، لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ فێر بووم گۆشە نوسین چییە، فێر بووم چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەویدیکەی جیاواز بکەم، من وەك کەسێکی هێمن و بێدەنگو جیدی کەمجار دووچاری دەنگەدەنگی بێ بەرهەم دەبوومەوە، هەمیشە حەزمدەکرد لە ئەزموونی ئەویدیکە سوود وەرگرم، هەمیشە پشتگیریم لە فیکری نوێو داهێنانو جوانی دەکرد، زۆر پێمخۆش بوو نوسەرەکان بە قەبارەو هەڵسوکەوتیانەوە لە نزیکەوە دەبینم، دڵم بە هەندێکیان زۆر خۆش دەبوو، سڵم لە هەندێکیان دەکردەوە... جارێکیان مامۆستا سەلام مەنمی چیرۆکنوس دەرگای ئەدەبی کردەوە، منو سەعدوڵڵا پەرۆش دانیشتبووین، پرسیاری چیرۆکەکەی خۆی لە سەعدوڵڵا پەرۆش (لێپرسراوی بەشی ئەدەبی) کردو گوتی کاك سەعدوڵڵا چیرۆکەکەی من مەدە دەست ئەو دەم ڕووتانە، ئەوانە کەی لە چیرۆك دەزانن، هەر خۆت سەیرێکی بکە... ژیان وایە فیدریکۆ ژیان وایە، دەشێ زاڵم شار بەڕێوە ببات‌و زۆردار ئەوە بێ کە واز لە دەسەڵات ناهێنێت؟!

دوای ئەوەی شاعیران گوتیان ئەوە چ دنیایەکە؟ شێوەکاران گوتیان ئەوە وێرانکردنی خودە بە ئەندازەی تەمەن! دەرگاکانی وڵات کرایەوە، کڕیارو فرۆشیار هاتنە ژوورەوە گوتیان ڕۆحەکان بانگی تۆ دەکەن، بانگی تواناکانی تۆ دەکەن... ئای ڕۆحە نەگریسەکان، شەڕەکان دەستیان پێکرد، کۆمەڵێك شەڕی یەك لە دوای یەك، بزرکردنو بێ سەروشوێنکردنی سەدان گەنج بە بێ هۆ، دنیایەك ماڵوێرانی، شەڕی یەکێتیو ئیسلامی، شەڕی یەکێتیو پارتی لەگەڵ یەکەکە، شەڕی پارتیو یەکێتی ماڵو ماڵ، کۆڵانو کۆڵان، دەرکردنی پارتی لە

سێنتەری هەولێرو لەخۆ دەرچوونی یەکێتی بە پاڵپشتی مەلا ریشدارەکانی ئێران، دەرکردنی یەکێتی لە هەولێر و سلێمانی خستنە سەر سنوری بە شێوەیەکی تەکنیکی لە 31ی ئابی 1996 (مەبەستمە بڵێم بە پاڵپشتی تانكو تۆپی بەعسیان)... دڵنیا بن من ناو لەسەر شەڕەکان دانانێم، هەموو ئەوانە لەسەر منی کوردی تاقی کراونەتەوە، هەموو ئەوانە بە ناچاری ئەزموونی منی کوردی پێکدەهێنیٚ، ئەوە رەوتی ناونانی ئەزموونە! دوای راپەڕین دنیا دنیای شەڕی رەنگەکان بوو، نوسەران خۆیان بە دوور دەگرت، دنیای زەردو سەوز بوو، دوای شەش ساڵ لە شەڕو پێکدادانو کاولکاری، دوای شەش ساڵ لە ترسو خۆ بە دوور گرتن، دوای داگیرکردنی دەسەڵات لە لایەن هێزی کوردییەوە بیٚ جیاوازی... جیاوازییەکە ئەوە بوو: جارێك زاڵم شار بەڕێوە دەباتو جارێك زۆردار واز لە دەسەڵات ناهێنێت؟!

لە شەڕی ناوخۆیی ئیسپانیا (میگل دو ئۆنامۆنۆ)ی شاعیرو نوسەرو بیریار ساڵی 1900ز سەرۆکی زانکۆی (سالامنکا) بوو، لە بۆنەیەك کە لە زانکۆ ئەنجام درا، جەنەڕاڵ (میان ئەستڕای) سەر بە (فرانکۆ) گوتارێکی لە ستایشکردنی شەڕو کوشتنو سەرکەوتنەکانی فرانکۆ وەشاندو دروشمی (بژی مەرگ) لەلایەن دارودەستەکەی زانکۆی هێنا هەژاندن... کاتیٚ گوتارەکەی جەنەڕاڵ تەواو بوو، ئۆنامۆنۆ هەڵسا سەر شانۆو گوتی گوێم لێبوو دەبەنگێگ لێرە بە شێوەیەکی نکرۆفیلیانە (مەرگدۆستانە) دەگریاو هاواری دەکرد بژی مەرگ... من هەموو ژیانم بۆ ئەوە تەرخان کردووە خەڵکی هەست بە قێزەونی شەڕ و کوشتن و مردن بکەن... دەبەنگێك دیٚ بە بالآیی قێزەونییەکانی شەڕ هەڵدەڵێت... میان ئەستڕای خۆی پێناگیرێتو لە شوێنی خۆی راست دەبێتەوەو هاوار دەکات بمریٚ عەقڵ، دارودەستەکەشی هاوار دەکەن بژی مردن... ئۆنامۆنۆ لەسەر گوتارەکەی بەردەوام دەبێت و دەڵێت ئێرە پەرستگای عەقڵەو منیش کاهینێکی ئەو پەرستگایەم، دەزانم ئێوە خاوەن هێزن، بەلآم من ناتوانم بێدەنگ

بم، دەزانم ئێوەی سەردەکەون، بەلاّم بۆ ئەوەی مـن بێـدەنگ بکـەن، پێویسـتتان بەوە هەیە قەناعەتم پێبکەن، بۆ ئەوەش پێویستتان بە شتێك دەبێت کـە نیتانـە ئەویش عەقڵەو مافی خەباتکردنە... لە ئیسپانیا نزیکەی سەد ساڵ لەمەو پێش رۆشنبیران بەو شێوەیە دەنگیان هەڵبڕیوە، لای ئێمەش بە خۆسووتانی سیاسـیانە دەیانویست دژی شەڕی ناوخۆ بێنە دەنگ، چونکە لای ئێمە نە عەقڵ هەیە و نە دروستکردنی قەناعەت باوە، ئەوەی بـاوی هـەبێ هێـزی کوشـتنو راوەدوونـانو بزرکردنە، شەڕی ناوخۆی وڵاتی ئێمە ژیانی ناشیرین کرد... دوای شەش ساڵ خۆ بە دوور گرتن، لە ئابی 1997 قەبرستانی یەکێتی نوسەران-لقی هـەولێر، بـەر شالاّوی پارتی کەوت، رۆژی 1997/8/21 دەستەی گشـتی لقـی هـەولێر بـە شێوەیەکی تەکنیکی لە رێگای مەهـدی خۆشـناو جێگـری پارێزگـاری هـەولێر هەڵبژاردنیان بە ئامانج گەیاندو کارەکانیان بەو شێوەیە لە نێوان پارتیان دابـەش کرد، مهدی خۆشناو سەرۆك، کەمال غەمبار جێگری سەرۆك، ئەنوەر مەسیفی، عـەباس عەبـدوڵلاّ یوسـف، ئاسـۆ حەسـەن، دکتـۆر عەبـدوڵلاّ حـەداد، غـازی حەسەن... وەك دریدا لە بارەی شکسپیر لـە کتێبـی (تارماییـەکانی مـارکس) قسەیەکی شکسپیر دووبارە دەکاتەوەو دەڵێـت: زەمـەن بوونەوەرێکـە دەکەوێتـە دەرەوەی بەیەکگەیشتنەوە. لە دەرەوەی بەیەکگەیشتنەوەو دوای دەنگنـەدان بـە پرۆسەی هەڵبژاردنو دانانی وەرەقەی سپی، منو هاشم سەراجو هـەورامان وریـا قانیع بۆ هەناسەدان لە نزیك (هۆتێلی شیرین پالاّس)ی شوێنی هەڵبژاردن بـەرەو سینەمای کریستاڵ بووینەوە، بڕوا ناکەم کەسمان هیچ چـێژو زانیارییـەکمان لـەو فیلمـەی بینیمـان، وەرگرتبـێ، ئێسـتا وشـەی "زانیـاری"م بـیر کەوتـەوە، بـا زانستەکانی قوتابخانە بە بیر خۆمان نەهێنینەوە، چونکە ئێستا هیچ زانیارییەکی دانپێنراو لەو بارەوە بوونی نییە، بە زانستکردنی زانیاری هەمیشە وەك پاشکۆی دەسەڵاتی زەردو سەوز دەمێنێتـەوە، زەردو سـەوز دووبـارە گەیشـتنەوە یـەك،

دووبـاره دەســەلأتی حکومــەتیان دوو لــەت کـرد، هــیچ زانســتێك ئەگــەر لــە زانستەکانی مرۆڤایەتیش بێت، ناتوانیَ لە ئایدیۆلۆجیا کەم بکاتەوە.

دوای حەوت سالّ، دوای جارێکی دیکە دابەشـکردنی هـەموو دەزگاکـان لـە هەولێرو دهۆك‌و سلێمانی، دوای حەوت سالّ کارکردن‌و چالاکی نواندنی یـەکێتی نوسەرانی- لقی هەولێر بە پالّپشتی پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان و کشـانەوەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، دوای دنیایەك کارەساتی جەرگبڕو تیرۆرو تۆقاندن، دوای زەبـری زۆری دەروونـی‌و سیاسـی‌و کۆمەلأیــەتی... زەمــەن لــە دەرەوەی بەیەکگەیشـتن و کـورد لـەو پـەڕی هەلومەرجـە خراپەکانییدایـە، لـەو پـەڕی بەکاربردنی بیَ ژمار، دنیای تەمەن کورتی کوردی بـە دەوری هـەمان نێـودژی‌و قبولّنەکردنی دوێنیَ و بەکاربردنی ئەمڕۆدا دەخولێتەوە، کوردی نە گویَ دەگریَ، نە گویَ بە دووبارەبوونەوە دەدا، نە بە کاربردن، نە پێدەگات، کوردان لە قەیرانی بەردەوام‌و گیانەلأی بەردەوامدا دەژین، ئەوەی روودەدات، لە کاتی دیـاریکراودا نایگەینیَ؟! هەموو ئەوانە قسەی سەر شانۆن، قسەن بەرانبـەر شـانۆی جیهـان، شانۆی مێژوو، شانۆی سیاسەت، دنیـای کـوردی دەکەوێتـە دەرەوەی گفتوگـۆی بەرهەمـدارەوە، هــەموو شــتیَ لــە نێــو کــوردان بــە میــزاج، بــە شـپڕزەیی، نیگەرانییەوە بەندە، کوردی هەمیشە خۆی دەخواتــەوە، ئـەوەی هەیـە ئەوەیـە، دنیــای کــوردی تابلۆیــەکی رەشــە دەکەوێتــە دەرەوەی بەیەکگەیشـتنەوە، مــن ئەوجارەش لە دەرەوە هەنگاو دەنێم و خەون دەبینم، قسەی خۆم خەسار ناکەم!

فیکتۆر هۆگۆ دەلّیَ زەمەنێك تێپەڕی، دنیا چۆنە؟ وێنـەگری تـابلۆی دنیـای بیَ تەمەن دەلّیَ هەر چەند بە سالّدا دەچیَ، خۆی دەخواتەوە، گەورەم...هەمیشە کەموکورتییەك لە کاتدا هەیە، جەستە هەمیشە قابیلی جێگیربوونە نەك گوتن، هەروەها شتەکان‌و بەرژەوەندی تایبەتیش... یەکێتی نوسەران- لقی هــەولێر لــە 2004/9/9 لە هۆتێلی هەورامان کۆنفرانسی یـازدەمی سـاز کـردو یـەکێتی نیشتمانی ئەندامەکانی خۆی راسپارد لەو هەلّبژاردنە بکشێنەوە، جارێکی دیکە

پارتی دیموکراتی کوردستان دەستی بەسەردا گرت و سەعدوڵڵا پەرۆش وەك سەرۆك و ئیسماعیل بەرزنجی جێگرو عەبدولرەحمان فەرهادیو کاروان عەبدوڵڵاو کەریم دەشتیو سەلاح عومەرو ئازاد دڵزار، ئەو جارەیان هەموو پارتیانە کاروباری لقی هەولێریان کەوتەوە دەست... من ناو لە کەسەکان نانێم، من ناو لەسەر ناکۆکییەکان دانانێم، هەموو ئەوانە لەسەر منی نوسەر تاقی کراونەتەوە، هەموو ئەوانە بە ناچاری ئەزموونی من پێکدەهێنن، ئەوە رەوتی ناونانی هەڵبژاردنی یەکێتی نوسەرانی کورد-لقی هەولێرە، دنیای کوردی تابلۆیەکی رەشە دەکەوێتە دەرەوەی بەیەکگەیشتنەوە، ئەوەی روودەدات، لە کاتی دیاریکراودا نایگەینێ...

(عەبدولکەریم سروش) لە بارەی دەسەڵاتەوە دەڵێت، دادپەروەرترین کەس دەسەڵاتی بە دەستەوە بێت، درەنگ یان زوو دادپەروەرییەکەی دەکەوێتە لەرزەوەو وردە وردە لە دەست دەردەچێت، دەیەوێت بڵێت دەسەڵات گیانو عەقڵو مێشك تێکدەدات... مێژوو ئەوە نیشان دەدات، کە هەموو ئەوانەی لە سەنگەری دەسەڵاتدان، جۆرەکانی گەندەڵی تێیاندا ریشەی داناوە! بۆیە هەرگیز شاری زاڵمانو شاری زۆرداران وەرەقەی سپی بۆ رەخنەگرتن تێدا دەست ناکەوێت، وەرەقەی شاری زاڵمانو شاری زۆردارانی کوردی ئەمرۆ زەردو سەوزە... دەشێ هەڵەی خوێنەران ئەوە بێ، کە لە کتێبانەوە بە دوای حەقیقەتی ژیانەوەن، لە رێگای ژیانەوە بە دوای حەقیقەتی کتێباندا دەگەڕێین! بەڵام هەڵەی پارتی و یەکێتی لە دەسبەسەرداگرتنی هێزی ژیانەوەیە، لە ئاراستەکردنو دەستێوەردانی ژیانەوەیە، لە بێنرخکردنی کتێبەوەیە... هەڵەی دەسەڵات نابڕێتەوە، سوودی یەکەم بەر بەرژەوەندخوازان دەکەوێ، سەرەتای دەستبەسەرداگرتنی دەسەڵاتو واز لە دەسەڵات نەهێنان- کۆتایی جوانییە... لە 2010/8/21 لە بارەگای لقی هەولێری یەکێتی نوسەرانی کورد لە لایەن

پارتی پۆستی جێگری سەرۆکی بە یـەکێتی بەخشـیو دوای بـە نـاو هەڵبـژاردن کارەکانیان پارتیانە بەو شێوەیە دابەش کرد، عەبـدولرەحمان فـەرهادی سـەرۆك، موحسین ئاوارە جێگر، پیرداود مەخموری، غـەریب پشـدەری، نـەوزاد رەفعـەت، مەسعود پەرێشان، عەباس عەبدوڵلا یوسف.

چیرۆکی سوکرات لە دووری شاری زاڵمانو شاری زۆرداران لەگەڵ (زەنتیـب)ی خێزانی، دیدێکی نوێ لە بارەی دەسـەڵاتو مێینـەی سـینیك یـان سـەگرەفتار نیشان دەدات، سوکرات لە نێو ماڵی خۆی لە لایـەن زەنتیبـی خێزانـی تووشـی چەوسانەوە دەبێو خەون بە شوێنێکی دیکەوە دەبینێت، لە شاری خۆی لە لایەن دەسەڵاتەوە دووچاری ستەم دەبێو خەون بە شـارێکی دیکـەوە دەبینێـت... لای ژیژەك چەمکی سینیزم یان سەگرەفتاری بۆ رەفتاری سیاسیو کۆمەڵایـەتی ئـەو سەردەمە بە کار دەهێنرێت... بەڵام من چیرۆکی سوکرات تەنها بۆ رەخنـەگرتن لە دەسەڵات بە کار ناهێنم، بەڵکو بۆ ئەو سەگرەفتارییەش بە کاری دەهێنم کـە لە دەزگاکانی راگەیاندنی کوردیـدا هەیـە! چـونکە میـدیای کـوردی ئەگەرچـی بانگەشەی ئازادی بیروڕاو گۆڕانو شڵەقاندنی گۆمە مەنگەکە دەکات، بـەڵام لـە ناوەوە نە بـڕوای بـە رەتکردنـەوەی رادیکالانەیـە و نـە ئەلتـەرناتیڤ هەیـە... سوکرات مێژووییەکی بۆ پرسیارو وەڵام دروست کرد، مێژووییەکی بۆ خـەونبینین دانا، بەڵام نەیتوانی ئەو خەونو پرسە لە شاری خۆی و لـە مـاڵی خـۆی بـەجێ بهێنێت... ئەمڕۆ (زەنتیب) زاراوەیەکی گشتییە بۆ چەوسانەوە! رەنگـە پرسـیار ئەوە بێ چۆن سوکرات توانی لـە نێـو ئـەو هـەموو نائومێدییـە بـیر بکاتـەوە؟ سلۆتەردایك پێیوایە بیرکردنەوە پێویستی بـە نائومیدییـە! هیواکـانی سـوکرات رەشدەچێتەوە، نێودژی نوسین کۆتایی نایەت، سەگرەفتاری میـدیاکانیش حـەزی خەونبینین دەکوژن.

من و ئازاد سوبحی وەك شاعیر

وشەیەکی گونجاو نییە، بۆ پێناسەکردنی ئەوەی کە پێناسە ناکرێت، بیرکردنەوەیەك نییە، بۆ ئەوەی کە بیری لێناکرێتەوە. "دریدا"

چۆن (لم نیازمە)ی عەباس عەبدوڵلا یوسفو (دوکەڵ)ی هاشم سەراجو (گەرم نەبوونەوە)ی جەلال بەرزنجیو قەسیدەی (سوتانی رەنگەکان)ی دلشاد عەبدوڵلاو (لە غوربەتا)ی حەمە عومەر عوسمانو (تەمە سپیەکانی رۆح)ی کەریم دەشتیو (زەردك)ی ئەحمەدی مەلا... وەك شیعر بۆ من جیاوازی خۆیان هەبوو، ناسینی (ئازاد سوبحی)یش وەك مرۆڤ و وەك شاعیر، نەك هەر تەنها جیاوازی، بەڵکو دڵکرانەوە بوو.

لە دوای راپەرینی بەهاری 1991 زۆرێك لە نوسەران هەر نوسینەکانیانم خوێندبۆوە و بە دیداریان شاد نەببووم، دووان لەو نوسەرانە (نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد)و (عەتا قەرداغی) بوون، ئەو دوو نوسەرەم لە (گۆڤاری کاروان) لە نزیکەوە بینیو (کەریم دەشتی) ئێمەی بە یەکتر ناساند، بەلاّم لە دوای راپەرین یەکێك لەو نوسینانەی کە منی وەك خوێنەر خستە کەلکەلەی بیرکردنەوەو بەدواداچوون، نوسینێکی ئازاد سوبحی بوو لە بارەی زمانەوە، ئەو نوسینە لە رۆژنامەی (ئالاّی ئازادی) حزبی زەحمەتکێشانی ئەوسا بلاّو بۆوەو بیروڕاکانی

(چۆمسکی) تێدا دەبینرا... من ئازادم لە ڕێگای چۆمسکی و بیروڕاکانی لە بارەی زمانەوە ناسی، خۆشەویستیم بۆ چۆمسکی منی خستە سەر خەیاڵی ئەوەی لە (پاشکۆی ئەدەب و هونەر)ی رۆژنامەی کوردستانی نوێ، (کە ئەو کات 1993 لەگەڵ سەعدوڵڵا پەرۆش‌و کەریم دەشتی و هاشم سەراج‌و دانا سەعید سۆفی کارم لە پاشکۆی ئەدەب‌و هونەردا دەکرد) تەوەرەیەك بۆ قسەکردن لەسەر زمان بە بەشداری هەر یەك لە (ئەنوەر مەسیفی)و (ئازاد سوبحی)و (عەباس عەبدوڵڵا یوسف) بەڕێوەبەرم.. هاوڕێتی من و شەهید (سەردار سەعید سۆفی) لە پێش راپەرین، هۆیەك بوو لە هۆیەکانی ئاشنابوون‌و نزیکبوونەوەی من‌و دانا سەعید سۆفی... وەك چۆن جەختکردنی دانا بوو منی خستە سەر ئەوەی کار لە رۆژنامەی کوردستانی نوێ بکەم، بە هەمان شێوە بە هۆی نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد کە هاوشاری ئازاد سوبحی بوو، توانیم لە نزیکەوە ئازاد بناسم و گفتوگۆی لەگەڵدا بکەم.

ئەو سەرەتایە، لە رووی چێژی گێڕانەوە ناتوانێ دڵی من بکاتەوە، بەلاّم وەك راستبێژی هاوڕێیەتی بەشێك لە دڵتەنگیەکانم لەبیر دەباتەوە، من دڵتەنگم ئازاد گیان، تکایە لە گۆشەکانی بێدەنگیت مەنوسە من دڵم نەبوو بە بەرد... هەولێر ئازاد بوو، بەلاّم ئەوسا نەتوانرابوو شاری کەرکوك لە سەدامییەکان ئازاد بکرێت، بۆیە زۆرێك لە دانیشتوانی ئەو شارە بەرەو هەولێرو سلێمانی دەهاتن، ئازادیش دوای بەجێهێشتنی شوێنی لە دایکبوونی (کەرکوك)و هاتنی بۆ هەولێر بۆ بژێوی ژیانی لە رۆژنامەی ئالاّی ئازادی کاری رۆژنامەگەری دەکرد، ئەوەی زێتر پەیوەندی ئێمەی توند کردبوو، ئەوە بوو هەر یەك لە ئێمە بۆ بژێوی رۆژە سەختەکانی ژیانی دوای راپەرین بە ناچاری‌و بە بێ ئەوەی پەیوەست بین، لە رۆژنامەی حزبیدا کارمان دەکرد! بەلاّم هێزی پەیوەندی نێوان من‌و ئازاد هەر تەنها بە ناچاری کارکردن نەبوو لە رۆژنامە، هەر تەنها وزەی ئەو پەیوەندییەمان لە ئالۆگۆڕی کتێبەکانی فۆکۆو کامۆو سارتەرو بارت وەرنەدەگرت، بەڵکو بە

گشتی ئەو فەزاو بوارە ئەدەبی‌و فیکرییە قووڵە وای کـرد ڕۆژ بـە ڕۆژ زیـاتر لـە یەکنزیك ببینەوە، کە ئازاد یەکێك بوو لە گیرۆدەکـانی‌و بـە درێـژایی تەمـەنی ڕۆشنبیریشی هەروا مایەوە.

من سۆسیۆلۆگ نیم بەلام پێموایە هەندێك خەسڵەت هەیە کـە شـار بەسـەر دانیشتوانیدا دەیسەپێنێ، بە بڕوای مـن یـەکێك لـەو خەسـڵەتانەی کـە شـاری کـەرکوك دانیشـتوانی خـۆی پێدەناسـێنێ، خۆنیشـاندانە بـە ڕەنگـی جیـاوازو بێدەنگی جیاواز، یان بۆ ئەوەی ئەو قسەیەم بـەدحاڵی بـوون دروسـت نـەکات، باشترە بڵێم کاتێـك بـەر کەرکوکییـەك دەکـەویت هەسـتدەکەیت بیرکردنـەوەت نقومی چەند ئاراستەیەك دەبێت، ئەوەش دەشـێ ڕاسـتەوخۆ پەیوەنـدی بـە فـرە کلتـوری شـاری کەرکوکـەوە هـەبێت، مـن نـازانم ئـەو قسـەیەم بـە چـەند لێوەردەگیرێت، بەلام دەمەوێ بڵێم هەمیشە قسەکردنی من لەگەڵ ئازاد زیاد لە ڕەهەنـدێکی هـەبوو، هەمیشـە ئـازاد بـەرەو شـوێنێکی دیکـەی بیرکردنـەوەی دەبردیت، ئامادەیی ئەو شوێن‌و کاتی نەدەناسی! وەك چـۆن نـەوزاد ئەحمـەد لـە بەرانبەر کۆمۆنیست‌و بلێی، گۆشەی بێـدەنگی هەلبـژاردبوو... نـەوزاد ئەحمـەد جۆرەکانی هێمنی کۆمۆنیستی پێدەناساندی، بـەلام لەگـەڵ ئـازاد سـەخت بـوو بتوانی ئەو بێدەنگییە تێپەڕێنیت‌و بکەویتە گفتوگۆی ئەدەبییەوە.. دەزانم ئاسان نییە پارادۆکسی هێمنی‌و کۆمۆنیست قبول بکەین، چـونکە لـە ولاتـی ئێمـەدا کۆمۆنیست‌و بلێی بەبێ یەکتر سەریان بە هیچ شوێنێ نـەدەکرد، دەمـەوێ بڵـێم هێمنی کۆمۆنیستانەی نەوزاد ڕەهەندی زۆری هەبوو! بەلام مرۆڤ کاتێـك لەگـەڵ ئازاد دەکەوتە گفتوگۆ ئیتر کات نەیدەتوانی تێری بکات.. ئـازاد لـە گفتوگـۆدا ڕووبەڕوو دەبۆوە، بەلام نکۆڵیکەر نەبوو، ڕەنگە بەشێك لە هاوڕێکانی ئازاد ئەو قسەیەی من بسەلمێنن، خۆشبەختانەش نەوزاد لە ژیانـدا مـاوە، ئـەگینا دەڵـێم گفتوگۆی من و ئازاد هەرگیز کۆتایی نایەت، خۆشەویستی من‌و نەوزادیش...

له دوای چۆمسکیو عەقڵو زمانو قسەکردن له بێهودەییو یاخی بوونی کامۆو ئینتمابوونو ئینتمانەبوونی سارتەرو وێنەی رۆشنبیر لای ئیدوارد سەعید و تەقینەوەی زمان لای ئەدۆنیس... له دوای بڵاوبوونەوەی قەسیدەی (جوگرافیای مێگەله پەرتەکان)ی ئازاد له گۆڤاری کاروانو عاشقبوونی ئازادو ئاشنابوونی به (سوعاد خان)و ماڵ پێکهێنان، ئیتر ژیانی ئازاد له زۆر رووەوە گۆڕانی بەسەردا هات، هەر لەو کاتە بوو من قەسیدەی (دۆزەخیەکان)م بڵاوکردەوە، (دلاوەر قەرەداغی) قەسیدەی (پەیکەرێك له باران)ی بۆ بڵاوکردنەوە نارده (پاشکۆی ئەدەبو هونەر)ی کوردستانی نوێو له یەکێك له ژمارەکانی بڵاوبۆوه، ئەو رۆژانه بۆ من رۆژانێك بوو پڕ له خوێندنەوە، رۆژانێك بوو پڕ له نیتشەو کامۆو سارتەرو بارتو ئەدۆنیس... پڕ بوو له خۆشەویستی بێ پەرواو پووچگەرایی، پڕ بوو له بڕوانەبوون به دروشمبازاڕی ئازادییو ئاگایی درۆزنانه، ئەو رۆژانه هەموو کاتو بیرکردنەوەی من کتێب دەیخوارد، کاتو بیرکردنەوەی ئازادیش کتێبو عەشق، له بیرمه له یەکێك له گفتوگۆ سەرەتاییەکانی نێوان منو نەوزادو ئازاد له باخی (گڵکەند) له بارەی خۆشەویستی که هەموو ئازادی له خۆی لوولدابوو، من رستەیەکی زۆر سارتەرییانەم لێکەوت که گوتم مرۆڤ ناتوانێ لێپرسراوێتی ئەندامێك له ئەندامەکانی جەستەی خۆی له ئەستۆ بگرێ، چۆن دەکرێ لێپرسراو بێ بەرانبەر ئەویدیکەو کۆمەڵ، بەڵام ئازاد به عەشق مەست بوو، پڕبوو له خەونو ئومێد..

کاتێك من مەست بووم به فۆکۆ و رۆلان بارت و پڕبووم له فرۆید... ئازاد چۆمسکیو ئیدوارد سەعیدو هایدگەر... ئەوەی هەمیشه گفتوگۆکردنی ئێمەی دەخستە بارێکی ئازادو خەیاڵی بێ سنورەوە قسەکردن بوو له مەودا بەرفرەوانەکانی شیعرییەتی زمانو ئازادیو ئاراستەنەکردنی زمانو یاخی بوونی کامۆییو چەمکی نوسەرو خوێنەر، ئەوەی هەمیشه ئێمەی به بنبەست دەگەیاند قسەکردن بوو له میدیای کوردیو سیاسەتی کوردی... ئازاد له گفتوگۆکردندا

جگە لەوەی مەعریفەیەکی قوڵو خەیاڵێکی بەرفرەوانی هەبوو، بڕوایەکی پتەویشی بە خۆی هەبوو، بەلاّم ئەو سەرسەختییەی ئازاد هەرگیز دووچاری وەستانی نەدەکردی، بەڵکو وزەی بیرکردنەوە و رەهەندی جیاوازی تێرامانی پێدەبەخشی، قسەکردن لەگەڵ ئازاد بۆ من چێژی زۆرو ئارامیو دڵکرانەوە بوو، چونکە هەمیشە رێزی لەو سنورانە دەگرت، کە لە ناو خۆیدا دەیدۆزییەوە، منیش بە ئەندازەی کتێبەکانی کامۆ پێموابوو مرۆڤ دەبێ یاخی بێت، دەبێ هزری خۆی ئازاد بکات، دەبێ پاك بێت، بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ سنورەکانی بەیەکگەیشتن بپارێزێت، سنورەکانی ئازادی یەکتر.. ئازاد مرۆڤێکی یاخی بوو، بوونی ئازاد لە یاخیبووندا جوانتر دەردەکەوت، منو ئازاد هەمیشە بە دژی پەیوەستبوون قسەمان دەکرد، من هەموو خەونو خەیاڵم، هەموو شیعرەکانم هەموو بوونم لە دەرچوون لە زمانی باو و لە دەرچوون لە ولاّتو سەفەردا دەبینییەوە، ئازادیش لەو ماڵە تازەیەی کە بە میهرەبانیو جوانی سوعاد پێکیهێنابوو...

ئازادیی هەڵبژاردن لای من سەنگی خۆی هەیە، ئەوسا و ئێستاش من وا بیردەکەمەوە، من وا بیردەکەمەوە لەگەڵ هەموو ئەو ناشیرینیانەی دەسەلاّتی کوردی بەرانبەر مرۆڤی کوردی نواندی، هەموو ئەو بێنرخکردنانەی حزبی کوردی بە بەهاکانی مرۆڤ کردی.. ئەوسا من وا بیرم دەکردەوە لەگەڵ ئەوەی دەمزانی بێ مانایەکی گەورە ولاّت بەڕێوە دەبات.. بەشێکی گەورەی ژیانی (کوردی) دوای راپەڕینی بەهاری 1991 پارتیو یەکێتی دەیخوات... بەلاّم ئەوساو ئێستاش لای من ئاساییەو مرۆڤ ئازادە سەر بە هەر پارتێك بیت، بەلاّم بتوانێ مرۆڤ بێتو درۆ لەگەڵ مرۆڤبوونی خۆی نەکاتو بەهاکانی مرۆڤایەتیو ئازادیو هەڵبژاردن نەبەزێنیت، هەمیشە منو ئازاد بە دژی پەیوەستبوونی ئەدەبی قسەمان دەکرد، وەك چۆن بەشێکی زۆری شەڕەکانمان دەکەوتنە نێو ئەو

خاڵەوە، ئازاد بەرگری لە ئاگایی هەڵبژاردن دەکرد، من قسەم لە سادەیی‌و مرۆڤبوون دەکرد، ئەوەی گرنگ بوو لای من مرۆڤ درۆ لەگەڵ ناخی خۆی نەکات، لای ئازاد گرنگ ئەوە بوو مرۆڤ بە هوشیارییەوە بیر بکاتەوە... شەڕی من و ئازاد بە نێو کتێباندا دەڕۆی و لەوێ کۆتایی دەهات، کاتێك قسەمان لە دەسەڵاتێك دەکرد کە هەیە، دەسەڵاتێك کە نە بەهای بیرکردنەوەو مەعریفە بە هەند هەڵدەگرێت‌و نە لە سادەیی‌و مرۆڤبوون تێدەگات، ئازاد لەو وڵاتەو دوای جێهێشتنی هەولێر لە سلێمانی گیرسایەوە و لە 2014/10/25 لە "گۆڕستانی ئابلاخ" دڵی بوو بە بەرد! من لە هەولێر نەترازام، کەچی دڵم لە سەفەرە وەهمییەکاندا ونکرد، پزیشکەکانیش نازانن چیلێهاتووە... مردنی ئازاد سوبحی مردنێکی رووت نییە، مردنی ئازاد سوبحی پرۆژەی هەوڵێك بوو بۆ داخستنی ئەو درزەی کەوتۆتە نێوان مرۆڤ و ئارەزووە لەبنەنەهاتووەکانی، مردنی ئازاد سوبحی ئاوێتەبوونی ئارەزووە لەگەڵ ئارەزوودا.. ترسی من لە مردن نییە، من لەوەی هاوڕێکانم لە دەست بدەم، دەترسم! ترسی من لە مردن نییە، مردن تەعبیر لە ئارەزوویەکی هەمیشە گۆڕاو دەکات، گوزارشت لە رەهەندێکی نەمری دەکات، ئارەزوو دەکەوێتە نێو ئارەزووەوە، بەڵام نەمری دەکەوێتە نێو بە بابەت بوونەوە، ئەو رەهەندە نەمرەی کە لە مرۆڤ و لەولای بوونی ئەبستراك‌و لە ژیانی بایۆلۆجیدا دەمێنێتەوە، ئەو رەهەندە فرۆید ناوی ناوە زیادە ژیان، بەو مانایەش تێگەیشتن لە مردن، تێگەیشتن نییە لە لابراوێکی ساناى بوونی مرۆڤ، چونکە ژیانی مرۆڤ هەر تەنها ژیانێکی رووت نییە، بەڵکو مرۆڤ پێیەکی لەسەر پاشماوە، یان ئەو زیادەیەی ژیاندایە! ئەوە زیادەی ژیانە لای فرۆید دەبێتە پاڵنەری مەرگ... ئەوە ئەو زیادەیەیە، کە بە دوای تێربوونەوەیە، بە دوای پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە، کە دەکەوێتە بوونەوە، مرۆڤ لەرووی بایۆلۆجییەوە دەمرێت، بەڵام وەك بابەت، ئەو پاشماوەیە، ئەو بۆشاییە، ئەو زیادەیە هەر دەمێنێ و ئەوجارە دەشێ ئەویدیکە پڕی بکاتەوەو چێژی لێوەربگرێ.

گۆڤاری سەراب

سەراب

ناتوانین هەرگیز لە زمانێك زێتر بە كار بهێنین.

"دریدا"

ناتوانین هەر تەنها زمانێك بە كار بهێنین.

"عەبد ئەلكەبیر ئەلخەتیبی"

ئێمە كۆمەڵێك هاوڕێی نوسەر، لە دوای ئەوەی لە رووی بڵاوكردنەوەی بەرهەمەكانمان دووچاری جۆرێك لە نائومێدی بووین، دوای ئەوەی پانتایی میدیای كوردی جگە لە هیچ نەگوتن‌و بێنرخكردن، فریای گوتن‌و جیاوازی نەدەكەوت، جگە لە رووكارخوازی‌و دروشمبازاڕی ئازادی‌و ئەویدیكە شكاندن‌و پیاهەڵدانی بێ بنەما، كاری بە بیركردنەوەی جیدی‌و راڤەكردن‌و رەخنەوە نەبوو... ئیتر من‌و دانا سەعید سۆفی و ئازاد سوبحی بیرمان لە دەركردنی گۆڤارێكی ئەدەبی كردەوە، لە چەند بەیەكگەیشتنێكی سێ قۆڵیدا بیرۆكەی گۆڤاری (سەراب)مان هێنایە ئاراوە، دواتریش بە پێشنیاركردنی نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد لە لایەن ئازادەوە، سەراب بووە جێگای بیركردنەوەو پرۆژەی ئەدەبیمان.

وشەی "سەراب" لە رووی تێگەیشتنی ئێمە بۆ بارودۆخی سیاسی‌و كۆمەڵایەتی‌و ئابوری كوردی گونجاو دەهاتەوە، لە رووی شیعرییشەوە سەراب

شیعرییەتی زۆری هەڵگرتووە، لە رووی وێنەی نوسینەوە جوانی تایبەت بە خۆی دەنوێنێ... من لایەنگری وێنەی جوانی بووم‌و دانا سەعید سۆفی شیعرییەت‌و ئازاد سوبحی بەدواداچوونی پێچاوپێچی سەراب! ئەو ناونیشانە لە دووەمین دانیشتنمان لە گازینۆی (ئوم کلسوم)ی شەقامی باتا- هەولێر، دانا سەعید سۆفی هێنایە پێشەوەو من‌و سوبحی دوای بیرلێکردنەوەو دوای چەند رۆژێك قسە لەسەر کردن لە رووی مانا و زاراوەو وێنەی نوسینەوە هەر یەك وەك پاڵەوانی رۆمانی "دمیان"ی -هەرمان هیسە- نیشانەو راڤەیەکمان بۆ خۆمان لە وشەی سەراب دۆزییەوە، لەبەر ئەوەی لەسەر زۆر شت لە بارەی مەعریفەو زمان‌و نوسینەوە لەگەڵ یەکتر دەهاتینەوە، بۆیە کەمجار دەکەوتینە بەدحاڵیبوونەوە، هەندێك لەو بەدحاڵیبوونانەش بەرەو راڤەکردنێکی دیکە و رەهەندێکی دیکەی ماناو بیرکردنەوەی دەکردینەوە. لە سێیەم دانیشتن بە بەشداری نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد ئەو پرۆژەیە تەواو گەلاڵە بوو، لە سێیەم دانیشتن قسەمان لە میکانیزمی کارکردن و دەستەی نوسەران و تەمویلکردن کرد... ئێمە یەکترمان خوێندبۆوەو توانای یەکترمان هەڵسەنگاندبوو و شانازیمان بەو نوسینانە دەکرد، کە دەکەوتنە دەرەوەی مەعریفە و بیرکردنەوەی چوارچێوەدارو زمانی باوو سنوردارەوە، بۆیە بیرمان لەوە نەدەکردەوە وەك گۆڤارەکانی دیکەی کوردی پلەکانی سەرنوسەرو سکرتێری نوسین‌و بەڕێوەبەری نوسین بە سەر یەکەوە دابنێین، بەلاّم بۆ ئەوەی مۆڵەت لە وەزارەتی رۆشنبیریی وەربگرین، دەبایە یەکێك لەو ناونیشانانەمان هەبایە، هەر یەك لە دانا و ئازاد منیان وەك سکرتێری نوسین هەڵبژارد، بەلاّم من ئەو کارەم وەك ئەرکێکی قورس دەهاتە بەر چاو، بۆیە قبوڵم نەکرد و لەگەڵ ئەوەدا بووم ناوی هەموومان وەك دەستەی نوسەران لەسەر گۆڤارەکە بنوسرێت، دواجاریش لەبەر ئەوەی وەزارەتی رۆشنبیریی رازی نەبوون مۆڵەتمان پێبدەن، ئیتر بەبێ مۆڵەت، گۆڤاری سەراب لە هەولێر بە هاوکاری ماددی خاوەنی ئیمتیاز (نەهرۆ سەعید سۆفی) دەرچوو، من‌و داناو ئازاد

نەوزادو دلاوەر ناومان وەك دەستەی نوسەران کەوتە ناو یەکەم ژمارەی گۆڤاری سەرابەوە.

ژیان ئەزموونە، ئەزموون لە پەیوەندیدا دروست دەبێت، ژیان پەیوەندیکردنە بە هەموو شتێك و هەموو کەسێك، مرۆڤ بێ پەیوەندی بوونی نییە، بۆ ئەوەی مرۆڤ لە خۆی بگات، دەبێ لە پەیوەندی بگات، پەیوەندی ئەو ئاوێنەیە کە مرۆڤ خۆی تێدا دەبینێتەوە... کەواتە گرفتی مرۆڤ لە هوشیارییدایە، ئایا مرۆڤ چۆن رووبەڕووی شتەکان دەبێتەوە؟ چۆن پەیوەندی دادەمەزرێنێ، چۆن لەگەڵ ئارەزو و وێنەو خەیاڵەکان دێتەوە؟ چۆن ئاگای لە پەیوەندییەکان دەبێت؟ ئەوە ژیانە... ژیان ئەزموونە، ژیان بێ پەیوەندی بوونی نییە، مرۆڤ ئارەزووە... مرۆڤی بە توانا، مرۆڤی نیگەرانە، نیگەرانە سەبارەت بە چێژو دوورکەوتنەوە لە ئازار، مرۆڤی بە توانا مرۆڤی هوشیارە، یەکێك لە بنەماکانی هوشیاری وەك (کریشنا مۆرتی) دەڵێت حوکم نەدانە! حوکمدان هەمیشە لە فامکردن دوورمان دەخاتەوە، هوشیاری پەیوەندی بە راست و هەڵەوە نییە، بەڵکو ئاگاداربوونە لە هەستی نێگەتیفی خۆمان، ئاگاداربوونە لە خود، لە ئارەزووەکانمان، بێ هەڵبژاردن و بێ راستی و هەڵە... ئارەزووی مرۆڤ سنوری دیار نییە، ئەوەی گرنگە هوشیاری بێ هەڵبژاردنە، چونکە هەڵبژاردن دەبێتە هۆی ناکۆکی! کاتێك مرۆڤ دەڵێ چیبکەم چینەکەم، ئەوە دووچاری شێواوی بووە، ئەگەر مرۆڤ تووشی شێواوی نەبێت، ئەوە هەڵبژاردن بوونی نییە، ئەگەر مرۆڤ دووچاری هەستی پەرێشانی نەبێت، کە چیبکات‌و چینەکات، ئەوە هەڵبژاردن بوونی نییە، ئەو قسەیە دژی سارتەرو چەمکی هەڵبژاردن نییە، لە هەر کوێ نموونەیەك، وێنەیەك هەبێت هەڵبژاردن هەیە، بۆ ئەوەی خۆت بیت، پێویستە وێنەو نموونەکانی پێشتر نەکەیتە ئاوێنەنما، بۆ ئەوەی خۆت بیت، دەبێ بە کردەی کەشفکردن هەڵسیت، پێویستە هەنگاو بەرەو نادیار بهاوێژیت، دەبێ خۆت بدۆزیتەوە! بۆ ئەوەی خۆت

بیت، دەبێ تێگەیشتنت بۆ دنیاو شتەکان هەبێت، ئەو قسەیە لەگەڵ ویستی سارتەر دێتەوە، ئەو قسەیە گەیشتنە بە جەوهەر و حوکمنەدان و خۆنەبەستنەوە بە تێڕوانینی پێشترەوە، چەمکی ئیپۆکییەتی هۆسرەلی وێنا دەکات! پێویستە لە خۆتو دەوروبەر حاڵی بیت... هەڵبژاردن هۆی ناکۆکییەو هیچ کاتێك لە ناکۆکیدا فامکردن بوونی نییە، هیچ کاتێك لە ناکۆکیدا حاڵیبوون لەوەی هەیە بوونی نییە... مرۆڤی سادە ئەوەیە کە هەیە، بێ ئەوەی حوکم بدات، مرۆڤی سادە بەرەو خۆی دەڕوات، خۆی بە تێڕوانینی پێشتر نابەستێتەوە، مرۆڤی سادە مرۆڤی داهێنەرە، پرسیار لە تاریکی دەکات، لە هیچ دنیایەکەوە نەهاتووە، مرۆڤی سادە لە هیچ دنیایەکەوە رەوانە نەکراوە، ئەوەیە کە هەیە! گرفتی مرۆڤ بە گشتی ئەوەیە کە ناتوانێ بێ نیاز بێت، بە گشتی گرفتی مرۆڤ ئەوەیە کە ناتوانێ بێ مەبەست بجولێتەوە، هەنگاو بەرەو نادیار ناوێت، پرسیار لە تاریکی ناکات... مرۆڤ هەمیشە بە دوای گرفتەوەیە، هەمیشە دەیەوێت بە مەبەستێکەوە پەیوەست بێت، هەمیشە وێنەو نموونەو ئامانجی دیاریکراوی هەیە، هەمیشە دەیەوێت ئەوە بێت کە کۆمەڵ داوای دەکات، هەمیشە دەیەوێت بە گوێرەی ئازارو چێژ رووبەڕووی گرفت بێتەوە... گرفت هەمیشە تازەیە، بەڵام ئەو جیهانەی کە هەیە، چیدی ئەو جیهانە نییە کە هەبووە، زەمەن بەرەو پێشەوەیە، کەچی وەڵامی مرۆڤ هەمیشە کۆنە، مرۆڤ هەمیشە لەگەڵ گرفت وەك وێنەو نموونەیەکی بەسەرچوو دەجولێتەوە! راستی لای مرۆڤ دیاریکراو و ناسراوە، مرۆڤ پێیوایە راستی لە رێگای لێکدانەوەی زەینەوە دیاری دەکرێت؟! بەڵام راستی شتێك نییە، کە لە رێگای فیکرەوە دیاری بکرێت، لە رێگای عەقڵەوە بناسرێتەوە، چونکە عەقڵ بەرهەمی ناسراوەکانە، بەرهەمی یادەوەرییە، عەقڵ بەرهەمی پێداچوونەوەو تەتەڵەکردنو رێکخستنەوەی رابردووە، عەقڵ تەنها رووییەکی دیاری راستی ناس دەکات، عەقڵ و بیرکردنەوە راستی کەشف ناکەن، کەشفکردن هەنگاونانە بەرەو نادیاری، بەرەو نەناسراوی،

بەرەو تاریکی... مرۆڤ دەبێ بوێر بێت، مرۆڤ دەبێ داهێنەر بێت، مرۆڤی سادە، جەوهەری مرۆڤی داهێنەر، لە یەککاتدا بەسەرداچوونەوەی رابردوو و دەستپێکێکە بۆ سەرەتاییەکی نوێ.

لە دەستپێکی کۆبوونەکانی گۆڤاری سەراب جەخت لەسەر پەیوەندییەکی پتەوی سەرابو رەخنەو سەرابو چییەتیو سەرابو ئارەزوو و سەرابو تێپەڕاندنی سنورەکان، سەراب و خوێنەران... دەکرایەوە، بۆ ئەوەش هەمیشە دەمانویست چاوێکی دیکەی جیاواز بین، بیرکردنەوەو خەیاڵو فەزایەکی جیاواز بین لەوەی لە نێو میدیای حیزبی پیادە دەکرێ... من هەمیشە جەختم لە بەردەوامیو چییەتیو جیدییەت دەکردەوەو حەزم لە کاری نیوەچڵو رەخنەی نیوەچڵ، نوسینی نیوەچڵ نەبوو، بیرم لە گەیشتن و سەراب لە یەککاتدا دەکردەوە! یەکێك لەو مەسەلانەی کە زۆرترین قسەی لە گۆڤاری سەراب بە گوتن و نەگوتنەوە لەسەر دەکرا زمانو رەهەندەکانی زمانو خوێنەرو ئاستی خوێندنەوە، جوانیو ئاستەکانی جوانی بوو، دەقو ئەنتی دەق بوو، جگە لە بیروڕای جیاوازو تێزو مەعریفەی سەردەم، قسەیەك کە هەمیشە سەرابی بەڕێوە دەبرد شیعرییەتو فەزاکانی شیعرییەت بوو، بە قسەی هایدگەر هیچ شتێك لە دەرەوەی شیعر بوونی نییە، هیچ دەقێك بە بێ خوێندنەوەو گەنگەشەی زۆر لە سەرابدا بلاّو نەدەکرایەوە... رۆژێك لە رۆژان خاوەنی ئیمتیاز خۆی نەخستە نێو کارەکانمانەوە، ئێمەی سەرابی خوێندنەوەو بوونێکی شیعریی کۆی دەکردینەوە! دوای دەرچوونی یەکەم ژمارەو دانیشتنمان بۆ خۆئامادەکردن بۆ ژمارەی داهاتوو، قسەمان لە توانای دیکەو هێزی ماددی دیکە دەکردەوە بۆ ئەوەی سەراب دەوڵەمەند بکەین، نوسەرانی دیکە، رەهەندە جیاوازەکانی ئەدەبو مەعریفە... زمانزانی محسین ئەحمەد عومەر، رەوانی زمانی ئازاد بەرزنجیو بەدواداچوونە رەخنەییەکانی عەتا قەرەداغیو بیرکردنەوە مۆدێرنەکانی ئازاد

حەمە تواناو بەهرەو شارەزای دیاری پانتایی ئەدەبی کوردی بوون، گۆڤاری سەراب بە هاتنەناوەوەی ئەوان زۆرتر گەشایەوەو جوانترو جیاوازتر خۆی لە (ژمارە دوو)ەوە بۆ خوێنەرانی نمایان کرد... لە کاتی پەیوەندیکردنو پێشنیارکردن دەستەی نوسەرانی سەرابو بە رازیبوونی هەر یەك لەو توانایانەی دەرەوەی سەراب، توانیمان بازنەی سەراب بەرفرەوانتر و سنوری سەراب کراوەترو ئاستی زمانی سەراب جیاوازتر بونیاد بنێین، هەر یەك لەو توانایانە بە دلێکی کراوەو لێبوردەیی لە رادەبەدەرو جیدییەتەوە بەشداری خۆیان پێشانداو بە حەزەوە بەرەو سەراب هاتنو کاتی تایبەتییان بۆ کارکردن لە پرۆژەی ئەدەبیو فیکری سەراب تەرخان کرد... گۆڤاری سەراب لە ژمارە یەکەوە توانی پەیوەندییەکی ئەدەبیو فرە رەهەندو کراوە لەگەڵ خوێنەرانی دروست بکات، پرۆژەی سەراب بە تێزو مەعریفەو شیعرییەتەوە دەرگاکانی خۆی بۆ قەڵەمە جیدییەکانی پانتایی ئەدەبو رەخنەی ئەدەبی کوردی کردەوە، نوسەرانی خوازیاری جیهانی پرسیارو مەعریفەو هێمنی بوون، نوسەرانی بە رۆحی لەخۆبردوویو میهرەبانی کاریان دەکرد، بێ ئەوەی هەستی دەسەلأت داگیریان بکات، نوسەرانی سەراب هیچ ئالأو ئاراستەیەك لە نوسینەکانیان دیار نەبوو، سەراب سەرابی دەچووەوە...

کاتێك مرۆڤ دەیەوێ خۆی هاوشێوەو یەکسانی شتێکی لەخۆی بالأترو گەورەتر بکات، مرۆڤ کە خۆی هاوشێوەی نموونەکانی حیزب، ولأت، رەگەز، مەزهەب، خودا... کرد، ئەو مرۆڤە لە دەروونی خۆی بەتاڵو لاوازە، بۆیە دەیەوێت خۆی لەگەڵ نموونەو شتی بالأو گەورەدا یەکسانو هاوشێوە بکات، ئەو هاوشێوەبوونو یەکسان بوونە لەگەڵ شتی بالأو گەورەتر (کریشنا مۆرتی) ناوی ئارەزووکردنی دەسەلأتی لێناوە... ئەو قسەیە تاکی پەرگیرو تەریکخوازو نیشتمانپەروەرو ناسیونالیش دەگرێتەوە، چونکە دیوارێك لە هەمبەر ولأتانی دیکەدا دروست دەکەن، دیوارێك لە نێوان خۆیانو ئەویدیکەی بێگانە

پێکدەهێنن، رۆحی دوورەپەرێزی دەنەخشێنن، هیچ تاکێك ناتوانێت لە دوورەپەرێزی بژی، ئەو مرۆڤەی دیوارێك بە دەوری خۆیدا دەکێشێت، ئەوەندە لەگەڵ ولاٌتەکەیدا هاوشێوەو یەکسان بووە، پەیوەندی و تێکەڵبوون لەگەڵ ئەویدیکە رەتدەکاتەوە، کاتێ لە هەمبەر شتێکدا خۆراگری دەکەیت، ئەو خۆڕاگرییە نیشانی دەدات، کە لەگەڵ شتێکی دیکەدا لە دژایەتیدایت، ئەو شتەش ئەویدیکەیە، کەواتە تەریکخوازی ئەنجامی گەڕان نییە بە دوای پەیوەندیدا، ئەنجامی گەڕانە بە دوای دەسەلاٌتدا، تەریکخواز ناتوانێت ئاشتی بهێنێتە دنیاوە، ئەوە تێکەڵبوون‌و پەیوەندییە پەرە بە ئاشتی دەدات، مرۆڤی تەریکخواز، پەرگیر، ناسیونالیست، نیشتمانپەروەر... کە قسە لە برایەتی دەکات، درۆ دەکات، مرۆڤی تەریکخواز لە نێودژییدا دەژی، مرۆڤی تەریکخواز بە شێوازی جۆراوجۆر بە دوای دەسەلاٌتدایە، ئامانجی ئەو دەسەلاٌتە، تەریکخواز، پەرگیر، ناسیونالیست، نیشتمانپەروەر... لەو خۆ جیاکردنەوەیەدا ئارەزووی دەسەلاٌت دەکات... مرۆڤی سۆزدارو میهرەبان هەستی دەسەلاٌتی نییە، چونکە سۆزو میهرەبانی لە خۆشەویستی‌و ژیاندۆستییەوە سەرچاوە دەگرێ... سەراب سەرابی دەچووەوە!

لە ژمارە دووی سەرابدا توانیمان بە ستافێکی شایستەو جیدی پانتایی ئەدەبی کوردی رۆناك بکەینەوەو رێگای خۆشمان باشتر ببینین، ژمارە دووی سەراب، خۆشەویستی‌و پەیوەندی‌و هەوڵدانی ئێمەی بۆ ناسینی دنیا ئاوەلاٌتر کردەوە...

ژمارە سێی گۆڤاری سەراب کەوتە زستانی ساڵی 1996 لەبەر ئەوەی لەسەر سەراب نوسرابوو، گۆڤارێکی رۆشنبیریی وەرزیی، بیرمان لەوە کردەوە لەگەڵ تەواوبووونی ساڵ چوار ژمارە دەربکەین، بۆیە بە تێکڕا بڕیارماندا ژمارە سێ‌و چوار بەیەکەوە بێت، ژمارە سێ‌و چوار بەیەکەوە و بە دۆسییەیەك لە بارەی

ڕەخنەگری فەڕەنسی (ڕۆلان بارت) کەوتە بازاڕەوە، دۆسییەی بارت خولیاو حەزێکی زۆری منی تێدا بوو، بۆیە پێشەکی دۆسییەکە بە ناوی سەرابەوە من نوسیم، تەواوی ستافەکەش لەو دۆسییەیەدا بەشدارییان هەبوو.

لێرەدا هەموو ئەو قسانەی بڵاوی دەکەمەوە، بەو مانایە نییە کە وەك ڕەمز بکەوێتە هەوڵی بە دەستهێنانی دەسەڵاتەوە مەبەست لە (ڕەمزی دەسەڵاتی ڕابردوو)ە، هەرگیز بەو ئاقارەدا ناڕۆم کە ڕابردوو بخەمە پێش زەمەنەکانەوە، چونکە دەزانم هەموو ئامادەییەکی ڕەمزیانە خۆی لە سەرووی واقیع دادەنێتو هێزو توندوتیژی نەبێت، مەعریفەو گفتوگۆو بیروڕای جیاوازو دنیابینی جیاواز ناناسێت! کۆی ئەو قسەکردنانەی من (قسەکردن نییە لەبری دەستەی نوسەرانی گۆڤاری سەراب) بەڵکو وەك تاکێك لەو دەستەیە قسەی خۆم دەکەم... قسەکردن لە بری هەمووان شێوازێکی نادروستانەی دەسەڵاتی تەقلیدیو دەسەڵاتی سیاسی شکستخواردووی کوردییەو بەرەو پانتاییەکانی دیکەی کلتورو ژیان دزەی کردووە! من هەرگیز خودێك نیمە کە سیستم بە خواستی خۆی لە قالبی بداتەوە، بەڵکو لەسەر خۆناسیو خەیاڵو بێ سنوری خوێندنەوەو بێ ژیانی خۆم دەڕۆم، دنیای من دنیای بەیەکەوە هەڵکردنو هاوژیانیو کتێبو شیعرییەتو چێژی خوێندنەوەیە، دنیای کتێبە جیاوازەکانو هەستو نەستە جیاوازەکانو مرۆڤە جیاوازەکانە، نە بڕوام بە سێنتەر هەیە، نە پەراوێز، نە لە ڕێگای شتە مەزنەکانەوە ڕاست دەبمەوە، نە بە هۆی شتە بچووکەکان سۆزی ئەویدیکە بۆخۆم ڕادەکێشم، دنیای من دەشێ لە دەمارگیری بەتاڵ نەبێت، بەڵام هەمیشە هەوڵدەدەم بە دوای خۆناسینو پەیوەندیو کتێبەوە بم، هەوڵدەدەم لەسەر بەرهەمهێنانەوەی چێژی بەردەوامی خوێندنەوە کار بکەم، هەوڵدەدەم لەسەر بەرهەمهێنانەوەی بەردەوامی ئازادیی هەناسە بدەم، ئەوەش جوانترینو بە چێژترین خوێندنەوەی دەمارگیرییە، کە خۆمی تێدا دەناسمەوە.

ماوەیەکی زۆرمان بۆ ژمارە پێنجی گۆڤاری سەراب تەرخان کرد، لە ماوەی کارکردنمان لە گۆڤاری سەرابدا ساڵی 1995 منو ئازاد سوبحیو دانا سەعید سۆفی سێ کۆمەڵە شیعرمان بە چاپ گەیاند، سەرابی ماسکەکانی داناو باخچەکانی باوکمی ئازادو سێبەری ئاو، ئەوە یەکەم کاری بڵاوکراوەی ئێمە بوو، وەك چۆن بەر لەوەی ژمارە پێنجی گۆڤاری سەراب دەربکەین، چەند کۆڕێکمان گێڕا، لەوانە کۆڕێکمان بۆ ئەحمەدی مەلا بە ناونیشانی هێماو بزوتنو مۆتیڤاسیۆن لە کۆلیژی ئاداب ساز کرد، هەمان بابەتی کۆڕەکە لە ژمارەی پێنج بڵاوبۆوە، ژمارەی پێنج ژمارەیەکی تا ئەندازەیەکی زۆر جۆراو جۆر و کراوە بوو، دۆسییەی ژمارە کە ئیتر لە سەرابدا پەیڕەو دەکرا، دۆسییەی دەق بوو، کە لەلایەن ستافی نوسینەوە شاعیرانی ئەو دۆسیەیە راسپێردرابوون، ژمارە پێنجی سەراب ژمارەی پەیوەندیو خۆناسینو ئەویدیکە ناسین بوو، پێشنیاری ئەحمەدی مەلا لە لایەن محسین ئەحمەد عومەرو پێشنیاری هەندرێن لەلایەن منەوە بۆ کارکردن لە سەراب قسەی لێکراو پەسەند کرا، بەر لەوەی ژمارە پێنجی گۆڤاری سەراب بکەوێتە بازاڕەوە لە وڵاتی سوید لە رێگای هەندرێنەوە رێکەوتنێکمان لەگەڵ چاپخانەی هەرزان کرد، کە ساڵانە چوار ژمارەمان بۆ چاپ و بڵاو بکاتەوەو بڕە پارەیەکیش بە ستافی گۆڤار بدات، هەر هەمووومان دڵمان بەو رێککەوتنە خۆش بوو، ئەرکی پارە کۆکردنەوە و کات بە فیڕۆدانو کارکردنمان وەك کرێکاری چاپو پەیداکردنی کاغەزو رێکخستنو تێللێدانو بڵاوکردنەوەو گەلێك ئەرکی لابەلای دیکەمان لە کۆڵ بۆوە، نامەی رەزایەتی چاپخانەی هەرزان لە وڵاتی سویدو رەزامەندی بەشی فەرهەنگی لە وڵاتی سوید ئەو دەستو ئەو دەستی دەکرد، ئیتر پێمانوابوو دەتوانین لە قۆناغی داهاتوودا هەنگاوی مەزنترو بە پێزترو بێباکانەتر بهاوێژین، پێمانوابوو دەتوانین زێتر کات بدەینە پرۆژەکانمان، خەون و خەیاڵ و چالاکیمان زێتر بکەین... بەڵام هەموو ئەو

ئاواتانەمان لە 31ی ئابی 1996 کەوتە زبڵدانی مێژووەوە، ئەوەی لە 31ی ئابی بۆ هەندێك لە ستافی کار گرنگ بوو ژیان بوو، بۆ هەندێك لە ستافی سەراب راوەدوونانو هەندێکیش خۆشاردنەوە، من هەر خۆم بووم، سەرابیش گەیشتەوە خۆی.

هەولێر 2015/11/5

نوسەر لە چەند دێڕێکدا

عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا نوسەر و وەرگێر لە گەڕەکی (جمهوری) شاری هەولێر لە 1962/11/5 لە دایکبووە، هەتا ئێستا نزیکەی (30) سی کتێبی چاپ و بلاو کردۆتەوە، جگە لە نوسینی ژمارەیەکی زۆر لە وتارو لێکۆڵینەوەی ئەدەبی و تیۆری و وەرگێڕان و شیعر... چەندین خەڵاتی لە بواری شیعر و رەخنەی ئەدەبی وەرگرتووە.

لە بەرهەمە چاپکراوەکانی نوسەر

- **سێبەری ئاو- کۆمەڵە شیعر، هەولێر/** 1995.
- **بازەمەنێک لە تەماشاکردنی ئاو بەرۆژووبین - قەسیدە، هەولێر/**1996.

- ئاگایی زمان زمانی ئاگایی- لێکۆڵینەوە- لـە بلاۆکراوەکـانی دەزگـای چـاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی/1999.
- تـەنیا مـەرگ — سـێ دەقـی شـانۆیی وەرگێـردراو لـە عەرەبییـەوە- لـە بلاۆکراوەکانی بنکەی ئەدەبی و رووناکبیریی گەلاوێژ/1999.
- تەنیا ئاو تەنیا باران- کۆمەڵـە شـیعر، لـە عەرەبییـەوە- لـە بلاۆکراوەکـانی بنکەی ئەدەبی و رووناکبیریی گەلاوێژ/2001.
- پەیبردن بە ژیان, پەیبردن بەشیعر بـوون- لێکۆڵینـەوە- لـە بلاۆکراوەکـانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی/2001.
- شیعریەتی دەق-ئەدۆنیس- وەرگێرانی لە عەرەبییـەوە، لـە بلاۆکراوەکـانی بنکەی ئەدەبی و رووناکبیریی گەلاوێژ، سلێمانی/2002
- مـرۆڤ لـە روانگـەی فرۆیـد- وەرگێرانـی لەعەرەبییـەوە- دەزگـای چـاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی/2002.
- خـەیاڵی زمـان — لێکۆڵینـەوە، لـە بلاۆکراوەکـانی دەزگـای چـاپ و پەخشـی سەردەم، سلێمانی/2004.
- شــوێنکاتی یەکــەم لــە دووەم و ئێســتای ســەرگورە، لێکۆڵینــەوە- لــە بلاۆکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکریو ئەدەبی نما، هەولێر/2004.
- ئەدۆنیس- دوو گفتوگۆی فیکریو ئەدەبییە- وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە- لـە بلاۆکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکریو ئەدەبی نما، هەولێر/2005.
- خوێندنــەوەی پــەراوێز, پــەراوێزی خوێندنــەوە - نومایشــکردنی فیکــری سەردەم لە چەند پەراوێزێ — لێکۆڵینەوە - لە بلاۆکراوەکانی بەڕێوەبەرایـەتی چاپ و بلاۆکردنەوە، سلێمانی، 2005.
- دریدا-رەخنە لە سێنترالیزمی خۆرئـاوایی- وەرگێڕانـی لـە عەرەبییـەوە- لـە بلاۆکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی/2005.

- نوسین خۆکوژییەکی تەواو نەکراو، کۆمەڵێک وتارو گفتوگۆی ئەدەبیو فیکرییە- وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە- لە بڵاوکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکریو ئەدەبی نما، هەولێر/2006

- ئەدۆنیس.. ئەفسوونکاری وشەکان، کۆمەڵێک گفتوگۆی ئەدەبیو فیکرییە - وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای وەرگێڕان، هەولێر/2008.

- زمان/ گێڕانەوە، کۆدی دافنشی، لێکۆڵینەوە، کتێبی گیرفان ژمارە 41، وەزارەتی رۆشنبیریی و لاوان، بەڕێوەبرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی هەولێر، چاپخانەی رۆشنبیریی،2010. هەولێر.

- شەڕی زمان، لەپێناو تەئویلکردنی دەق، لێکۆڵینەوە، بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوە، سلێمانی، 2010.

- میوانی ئاو، کۆمەڵە شیعر، لە بڵاوکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکریو ئەدەبی نما، هەولێر، 2010.

- زمان/ بوون/ شیعر، لێکۆڵینەوە (خوێندنەوەیەک بۆ ئەزموون و تایبەتمەندی شیعری هاشم سەڕاج) دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر 2010.

- پرسی جەستە، لێکۆڵینەوە. بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوە، سلێمانی،2012.

- کەشتی مەرگ، پێشەکی و گفتوگۆ، سازدانی: محەمەد عوزێمە، ئەنتۆلۆژیای شیعری ژاپۆنی، وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە، وەزارەتی رۆشنبیری، بەڕێوەبەرایەتی خانەی وەرگێڕان-سلێمانی، چاپخانەی روون، 2012.

- خوێندنەوەی پەراوێز، پەراوێزی خوێندنەوە- نمایشکردنی فیکری سەردەم لە چەند پەراوێزێ-لێکۆڵینەوە- چاپی دووەم، لە بڵاوکراوەکانی یەکێتی نوسەرانی کورد مەڵبەندی گشتی 2012.

- ئـەدۆنیس.. ئەفسـوونکاری وشـەکان، چـاپی دووەم. لـە بڵاوکراوەکـانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکریو ئەدەبی نما، هەولێر/2012.
- داهێنان سەر بـە کەشـفکردن و خـەون و دنیابینییـە، کۆمـەڵێک گفتوگـۆی فیکری و ئەدەبی لەگەڵ عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا، لە بڵاوکراوەکانی یـەکێتیی نوسەرانی کورد – لقی هەولێر، ژمارە (21) ساڵی 2012.
- شیعریەتی عەرەبی-ئەدۆنیس- وەرگێران و پـەراوێز بـۆ دانـان، وەزارەتـی رۆشنبیریی، بەڕێوەبەرایەتی خانـەی وەرگێـڕان-سـلێمانی، چـاپخانەی شـڤان، 2013.
- زائـر المـاء، مجموعـة الشـعرية، ترجمـة مـن الكرديـة الـى العربيـة المهندس محمد رسول حسين، مـن منشورات تموز للطباعة والنشر والتوزيع- ديمشق- ط1 2014.
- لەبەر با لەبەر بـاران، کۆمەڵـە شـیعر، بەڕێوەبەرایـەتی چـالاکی وێـژەیی – هەولێر، چ1، 2014.
- جەوهـەری زمـان و فەلسـەفەی تـەئویل، لێکۆڵینـەوە، نوسـینی: د.سـەعید تۆفیـق، وەرگێڕانـی لـە عەرەبییـەوە. چـاپخانەی دەزگـای چـاپ و پەخشـی سەردەم- سلێمانی 2017
- جوانیەکانی وەرگر، لە ئەدەبی نوێی کوردیدا, لێکۆڵینـەوە ئـەدەبی. چـاپ و بڵاوکردنەوەی دەزگای ئایدیا بۆ فیکر و لێکۆڵینەوە، سلێمانی 2017.

ئەو بەرهەمانەی ئامادەی چاپکردنن:

1- قەسیدەی وێنەیی، شیعری خەزعەل ئەلماجدی، وەرگێڕان.
2- خولیای مانا، لێکۆڵینەوەی ئەدەبی.
3- خولیای زمان، فەلسەفەی شیکاری، لێکۆڵینەوە.
4 – خولیای گێڕانەوە، لێکۆڵینەوە ئەدەبی.
5- با زەمەنێک لە تەماشاکردنی ئاو بە رۆژو و بین، قەسیدەیەکی درێژ.

6- شیعری نوێی کوردی، لێکۆڵینەوە و شیکار، لێکۆڵینەوە ئەدەبی.

7- ناسنامە، تواناکانی بوونی مرۆڤ، لێکۆڵینەوە.

8- بنەما فیکرییەکانی شیعری کلاسیزمی کوردی، لێکۆڵینەوەی ئەدەبی.

خەلاَتەکان:

- خەلاَتی یەکەمی شیعریی لە پێشبڕکێی پێنجەمین فیستفاڵی ئەدەبی و روناکبیریی گەلاوێژ بۆ ساڵی 2001.

-خەلاَتی یەکەمی شیعریی لە پێشبڕکێی شەشەمی فیستفاڵی ئەدەبی و روناکبیریی گەلاوێژ بۆ ساڵی 2002.

-خەلاَتی رێزلێنان یەکێتی نوسەرانی کورد/ لقی هەولێر لە 2009/2/10.

-خەلاَتی رێزلێنانی کتێب، وەزارەتی ڕۆشنبیریی و لاوان، بەرێوەبرایەتی چالاکی وێژەیی 2012/12/30.

- خەلاَتی ناوەندی رۆشنبیریی ئەندێشە بۆ رەخنەی ئەدەبی لە 2013/10/3.

- خەلاَتی پێشانگای نێودەوڵەتی فرانکفۆرت بۆ ساڵی 2017.